

Georgii Cassandri De articulis religionis inter Catholicos et Protestantes controversis consultatio ...

<https://hdl.handle.net/1874/384370>

4

GEORGII CASSANDRI
DE ARTICV-
LIS RELIGIONIS IN-
TER CATHOLICOS
ET PROTESTAN-
TES CONTRO-
VERSIS

CONSULTATIO,

AD

INVICTISSIMOS IMPERA-
TORES AVGVSTOS FERDINAN-
DVM I. ET MAXIMILIA-
NVN II. EIVS SVC-
CESSOREM.

Paulus ad Rom. cap. 14. 17.

*Itaque, quae pacis sunt sectemur, & quae adifi-
cationis sunt inuicem.*

COLONIAE

Anno M. D. LXXVII.

*Compositum longos de Relligione tumultus,
Haud passa, imperio Caesaris ire per,
Cassandrum, nodosa lues. vix, inuida, tantum
(O sacris nimium litibus aqua) dedit.
Vi ne, hoc intentus pacem suadere libello,
Ceu cygnus medio in carmine, deficeret.*

COLONIAE

M. D. LXXVII

PACIS IN ECCLESIA
STVDIOSIS.

 Vanta pietate Ferdinandus Imperator praestiterit, omnes eius actiones ostendunt. Semper enim cum in id toto pectore, tum publicè per Comitiam & Couentus, tum priuatim per suos incubuisse constat, vt, latius cottidie serpentes, Religionis controuersiae, quoad licuit, exstinguerentur. Quam obrem, cum videret, eas Concilio Tridentino in Germania, quam pro summi Magistratus munere regebat, non potuisse sopiri; quod absentes haud facile parere decretis eorum soleant, quos aduersari sibi putent; experiri constituit, num doctorum & prudentium hominum consilijs, eorumque scriptis, num aliquibus mutuis colloquijs, utilis aliqua earum componendarum ratio posset inueniri. Si hoc breui consequi non daretur: haec saltem studium hac in re suum vtile futurum arbitratus est; qua per vtramque
Pan-

PACIS IN ECCLE-

Pannoniam, & Boemiam, ceterasque
 suas prouincias hereditarias, de con-
 trouersis illis Articulis doctrinæ for-
 mula promulgaretur, atque recipere-
 tur. Qualem autem eius Christianæ fi-
 stola quæ subijcitur, præscripsit, per eam
 Protestantibus concedens, quantum
 salua Catholicæ Religionis auctori-
 tate, necessario permittendum publice
 tranquillitatis in Rep. tuenda causa, vi-
 sum est, quo videlicet, causas grauior-
 ris ab Ecclesia Catholica defectionis
 sic ipse tolleret: itaque, tantopere ex-
 petendam totius Ecclesiæ pacem, si re-
 liqui Principes simile quidpiam in su-
 is ditionibus instituerent, procurari
 posse demonstraret.

CVM igitur multa, ex nonnullis
 familiaribus, de Georgij Cassandri
 probitate, vitæ genere, & eruditione
 cognouisset Pius Imperator epistolas
 ad tres Ecclesiasticos Principes Roma-
 ni Imperij electores, Ducemq; Cliuen-
 sem, dedit: ad singulos, singulas, qui-
 bus ab ijs enixe poposcit, vt Cassandri
 ad

SIA STUDIOſIS.

ad ſe mitterent, quo ipſe eo vteretur, vel ad publicam vtriuſque Religionis ex ſacris literis ineundam tota Germania concordiam, vel ad eam in ſuis ſaltem prouincijs retinendam. Sed Caſſandro, quod exhaustus plane eſſet viribus, & perquam frequentibus, aut prope continuis articulorum doloribus cruciaretur, efferre domo pedem non fuit integrum; vel, equidem, longiorem vllam peregrinationem ſuſcipere. Idcirco iidem Principes (qui ſuos ad eum, hac de cauſſa, ſinguli miſerunt Conſiliarios: atque in primis Coloniſis, qui coram eum eo quatuor integris horis ſermonem ea de re Muſſe habuit; ac Treuerenſis, qui per Conſiliarium Rechium; & Dux Cliuenſis, qui per Oliuerium Barzium Cæcellarium; idem magno ſtudio egere, Imperatori reſponderunt; Caſſandrum, ſine maximo certoque vitæ periculo, tam longinquum iter non eſſe facturum: quin potius in via defecturum, ſi tentarer. E re itaq; fore, ſi ad eum eruditus aliquis vir mitteretur: qui cum eo de ijs con-

PACIS IN ECCLE-

trouersijs conferrent, & quidnā ille de
qualibet quoque sentiret, & quam cō-
modissimam ineundā concordā cre-
deret esse rationem, Imperatori renun-
ciaret. In eam etiam sententiam Ele-
ctorum Principum Cassander ipse Cē-
sari rescripsit, Cæsar igitur, hanc ex-
cusationem adicipiens; mittēdum qui-
dem aliquem ad eum non censuit: sed,
quod visum est consultius, iussit eum
(quemadmodum ex iisdem illis, &
Maximiliani secundi filij litteris, quæ
infra scriptæ sunt, adparet) sententiam
de singulis inter Catholicos & Prote-
stantes agitatæ Capitibus, suam scrip-
to comprehendere. Hanc ergo ipse
hoc Consultationis Libello, ad Maxi-
milianum secundum Imperatorem,
(qui Ferdinando Patre mortuo idem
illi denuo mandarat, & vehementer vr-
gebat) paucis complectitur.

QVI liber, vt multi sentiunt præstan-
tes ingenio viri, nō leuem apud Catho-
licos & Protestātes auctoritatē habere
debet. Eam primum promeretur inte-
gritas auctoris summa: & quod neq; fa-
uoris

SIA STUDIOſIS.

nores vnq̄, neque dignitates vllas, neq;
 honores, vel opes ambiuerit. Quare
 cauſſe omnes ei defuere, quò minus li-
 berè ac ſincere de p̄poſitis controuer-
 ſijs iudicaret. Deniq; , quo magni faci-
 endus ſit, eiq; in ijs cēſendis maxima ſit
 eruditio tribuenda, omnes ſtudiorū ſuo-
 rum labores (quos, nullo adflictę vale-
 tudinis incōmodo, nulloq; vitæ pericu-
 lo deterritus, quoad vixit, immenſos
 pertulit) ipſe his tantū cōtrouerſijs co-
 gnoſcendis, atq; diligenter examinan-
 dis, cōſacrauit: & omne ſcriptorū huc
 pertinentiū genus (hoc eſt, Gręcos, La-
 tinosq; Patres veteres, tum eos qui vul-
 go ſcholæſtici nominantur: ac recentio-
 res omnes, tã Catholicos, quam Pro-
 teſtantes ijsq; coniuñctos cæteros, qui à
 Pontificia Romanaq; Eccleſia diſſen-
 tiunt) diligentiffime perlegit, euoluit
 & excuſſit. Porrò eorum, qui ipſum, cū
 nihil eiufmodi cogitaret, ab optimo in
 his rebus iudicio pijs illis Imperatori-
 bus tantopere commendarunt, mini-
 mē certē contemnenda eſt ſententia;
 ſed grauiffimi potius de eius doctrina

PACIS IN ECCLĒ-

ponderis vicem obtinet. Atque ij etiam Imperatores, qui ita ipsum, ob praestitos in hac conciliatione labores, tantoque studio, amplexi sunt; dignissimi sane sunt, qui huic quoque libro, & propter singularem pietatem suam, & propter Maiestatem, ipsi equidem auctoritatem aliquã adiungant. Eo praeterea accedit, publicum in clytæ Vbi-
 orum ciuitatis, in qua annos plus minus viginti vixit, cum summa beneuolentia coniunctum testimonium. Tantum enim eius virtuti doctrinaeque tribuit; vt eius funus, & Consules, & Senatus, & Clarissimi Viri, omnes etiam florentis eius Academię Doctores, honorificentissime prosecuti fuerint: & ei, perpetuæ memoriæ causa, per celeberrimum Templi loco perquam honorifico, Tumulus cum inscriptione sit positus. Postremo auctor in hunc librum, quod caput est coniecit, quantum per temporis breuitatem licuit, dilucidè & exactè, quidquid ipse, plurimorum annorũ adsidua & indefatigabili industria, quidquid aduersariorum scriptorum
 mutua

SIA STUDIO SIS.

mutua collatione, quidquid ex diligentissima inquisitione veteris Ecclesiæ doctrinæ, ad quam semper iudicauit atque censuit præsentēs controuersias exigendas esse, paratum perfectumque habuit. Quo fit, tum, quod moriens se in hac, quam idem liber continet, doctrina viuere morique velle, ille apud amicos testatus est, vt hic liber, accurate, & sepositis præiudicijs, & amotis animi perturbationibus esse scriptus videatur: eoque nomine plurimi certe fieri debeat. Etsi autem non potuit, angustia temporis exclusus, tum quod Cæsar eum esse breuem voluit; luculentiores, & magis copiosas sententiæ suæ demonstrationes adijcere; ea tamen inseruit Patrum testimonia, quæ æquis lectoribus, & pacis amantibus, haud obscure sanè ostendunt, quæ fuerit veteris illius Ecclesiæ doctrina præcipua: per quam potissimum controuersias nostras dirimi posse, debereque tolli, credidit. Eas etiam, locis magis necessarijs, probationes adhibuit; quæ magnam forte lucem, illis Articulis recte ac pie

PACIS IN ECCLESIA STUDIO.
intelligendis, & explicandis, cum quidē
sincere quarentibus, adferant. Sed de
his rebus nihil decernimus, aliorum,
in primis penes Catholicam Ecclesiā,
esto iudicium. Nam ipse auctor, & se-
metipsum, & hunc librum, ceteraque
quę scripsit omnia huius auctoritati
proculdubio subiecit.

Hac itaque præfatione certę illę
veręque causę omnibus notę sint; cur
hoc opus, & quibus auctoribus, Geor-
gius Cassander, quoque modo, & qui-
bus adiumentis nixus, conscripserit: &
ultimam hanc, ultimo vite spiritu,
tamquam cygneam, fidei ac
Religionis suę vocem
atque Confessio-
nem edide-
rit.

CL. I. LXXVII.

FERDINANDVS DIVINA
FAVENTE CLEMENTIA ELE-
ctus Romanor. Imperator. Sem-
per Augustus.

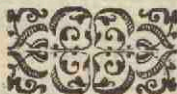
DOCTE Fidelis, dilecte. Cum nobis
eximia tua eruditio, ac singularis
pietas, ardentissimumq; iuuanda
Ecclesia Catholica studium magnis
laudibus commendatum fuerit, in certam spem
venimus: tuam presentiam & operam nobis in
quodam magni momenti negotio ad gloriam Dei
Opt. Max. ac salutem & beneficium Regno-
rum & dominiorum nostrorum, atque uniuersae
Germaniae pertinente, quod modo pra manibus
habemus, h. ad vulgari vsui futuram. Ideoque
abs te clementer postulamus, ut quamprimum ti-
bi presentes literae nostrae reddentur, dispositis
mox rebus tuis priuatis, non graueris huc ad nos
venire: quo ad duos aut tres menses, prudentia,
consilio, & industria tua uti queamus. Viaticum
accepturus CCC. Florenorum, cura & opera lo-
annis Lang Commissarij nostri Spirae existentis,
& si fieri poterit, aliquot libros etiam Theologi-
cos ad hoc seculum nostrum accommodatos te-
cum adferas. Feceris enim in his rem virtute tua
dignam & nobis singulariter gratam omni erga
te benignitate Caesaria recognoscendam. Datum
in Ciuitate nostra Vienna die xxij. May. An-
no Do-

no Domini 1564. Regnorum nostrorum. Roman-
ny xxxiiij. Aliorum xxxviij.

Ferdinandus

Inscriptio literarum.

Docto nostro & Sacri Imperij Fideli
Dilecto Georgio Cassandro Theolo-
go.

FERDI.

FERDINANDO IMPERA-
TORI ROMANORVM.

R Eddita sunt mihi Maiestatis tue
litera Clementissime Imperator
Duisburgi in Clinia ad tempus
commoranti, vigesima die Iunii per
consiliarium Reuerendissimi & Illustrissimi Ar-
chiepiscopi Coloniensis huc ea de causa missum.
ex quibus literis Sacra tua Casarea Maiestatis
Clementissima voluntatem, ac sanctissimum iu-
uande Ecclesiam miserabiliter afflicta studi-
um libenter intellexi. Atque utinam huic Ma-
iestatis tuae de me iudicio aliqua ex parte respon-
dere ac voluntati ac mandato parere & obsequi
possim: nam quamuis me iuanda & pacifican-
da Ecclesia desiderio & studio flagrare profitear
tamen is animi dotibus quas tanti negotij moles
requirit destitutum sentio. Nam si quis est vis in-
genij, qua sanè est perexigua, eam omnem conti-
nuus languor & creberrimi morbi cum sommo
corporis cruciatu coniuncti, auferunt & debili-
tant, ac omnem studiorum laborem & contentio-
nem prohibent & impediunt. Equidem si quod
mihi tempus iam inde ab aliquot annis a mor-
bis & cruciatibus vacuum fuit, id omne cognos-
cendis huius aetatis controuersis & fontibus he-
rum dissidiorum inuestigandis & rationibus,
quibus hac tempestas Ecclesiae utcumq; sedari, &
grauis.

grauissima hæc dissidia, quibus Ecclesia indiet
quotidiè magis distrahitur & dilaceratur com-
poni, vel certe, ne maior distractio & dilaracera-
tio fiat, occurri possit, conquirendis impendi,
Atque id tandem deprehendisse videor assiduis
istis & ociosis rixis rem eo deductam, ut utraque
pars ad extrema deflexerit. Quare neminem de
his controuersis & ratione constituenda Eccle-
sie rectè iudicare posse, qui non animum ab
omni adfectu & studio partium abducat & equo
sinceroq; animo unicam Dei veritatem à Chri-
sto proditam, & Apostolorum ministerio per u-
niuersum orbem diffusam, partim literis config-
natam, partim antiqua vniuersali & perpetua
torum qui Ecclesias post Apostolos gubernan-
dis acceperunt, traditione conseruatam propo-
nat. Quare non alia ratione Ecclesie hoc tempo-
re consuli & succurri posse video, quam si antiqua
illius Ecclesie sententia & iudicium requiratur,
ut ad eius descriptionem & formam, quoad fie-
ri potest, præsens hæc Ecclesia, quæ ab ea propaga-
ta est, instauretur, idque potissimum eius Ecclesie
æpue omnes controuersie de summis religionis
vostre capitibus in concilijs illis grauissimis dili-
gentissime pertractata & explicata fuerunt. Et
Ecclesie gubernatio, restituta iam planè liberta-
te, optimis & saluberrimis regibus & decretis
constituta, Ex qua non modo quid in singulis ar-
ticulis

viculis credendum, verum etiam quid in externis
ceremoniis observandum sit clarissime perspicere
potest. Ea denuum illius Ecclesie est auctoritas,
ut nullus ei Ecclesie titulum detrahere ausit.
Eoque res iam devenit, ut utraq; pars adfiduis vi-
xis fatigata, etiam ea qua ad solas scripturas pro-
vocare solet, ad eius iudicium & arbitrium ad-
pellarit, & in eius sententiam quasi compromissa
rit. Sed hic prolixior esse nolo, cum tua Casarea
Mai. doctissimorum, gravissimorum, pruden-
tissimorum, & religiosissimorum virorum copia
abundet, qui haec omnia longe melius explorata,
& perspecta habent, ut nesciam qui meus usus
inter tantos viros esse possit. Si quid tamen ad
eam rem, quam tua Maiestas sancte pieq; molitur,
ex mea tenuitate conferre possim, id quidem
libentissime in gratiam Catholicae Ecclesie, cui
ut debeo, vehementer adficio, sum facturus.
Sed ea est corpusculi huius imbecillitas, ut tam
longam perfectionem absque certo vita pericu-
lo suscipere non possim, cum facilima de causa,
& ob leuissimam offensionem in acerbissimos ar-
thritidis dolores incidam, quater vel quater in
anno recurrentes magnam anni partem in lecto
me detinent & ad omnem animi & corporis fun-
ctionem inutilem reddunt. Id quod Reueren-
tissimo & Illustrissimo Archiepiscopo Colonien-
satis cognitum est. Quare rogo clement. tuam In-
uictis-

uictissime Imperator ut hanc iustissimam meam
excusationem in optimam partem accipiat, In-
terim tamen si quid absens ad eam rem vel scri-
bendo, vel cum aliquo erudito pio viro qui ea ad
Ma. T. referat, conferendo prestare, possim, nul-
lum laborem, quod in me erit, sum detrectaturus,
Demum unicum pacis auctorem ex intimis ani-
mi affectibus rogo, ut Maiest. T. incolorem
conseruet, & tam pium institutū Spiritus sui fa-
uore prosequatur, eruditissimisq; & optimis vi-
ris, qui T. M. à consilijs sunt, vera rectaq; in-
uanda & constituenda Ecclesia consilia inspiciet.
xxvij, Iulij. Anno 1564.

Fideliff.

Georgius Cassander,
Theologus.

FERDI.

FERDINANDVS DIVINA
FAVENTE CLEMENTIA ELE-
ctus Romanorum Imperator
Semper Augustus.

HONORabilis fidelis nobis dilecte.
Accepimus literas tuas Dusburgi
die xxviiij. Iunii datas, quibus te ex-
cusas, quod propter aduersam vale-
tudinem, qua te maiorem anni partem in-
lecto detineri ostendis, non possis, sicuti nos sum-
mopere cupiebamus, hoc tempore ad nos venire.
Id quod nobis valde molestum accidit, cum pro-
pter magnitudinem negotij, in quo tua decreui-
tus uti opera, tum etiam, quod pro ea benigni-
tate, qua te complectimur dolemus, te uti viri,
cuius pietas doctrina, & ardentissimum iuuan-
de Reipub. studium nobis summopere commenda-
tum est, morbo impediri, quo minus desiderio
tuo iuandæ & pacificandæ valeas in hac parte
satisfacere. Itaque haud grauatim acquiesci-
mus, humili & nimis necessaria excusationi tuæ,
qua utique vellemus tibi non fuisse opus. Cum
vero nobis in hac re absens quoque possis & velis
inseruire vel scribendo, vel cum aliquo erudito
& pio Viro, qui ea ad nos referat conferendo,
nos id ipsum benigno abs te animo suscepimus,
siquidem illud etiam futurum nobis est gratum,
si quod hic fieri volebamus, *A* licet

licet fortassis presentia tua ad rem bene gerendam plurimum momenti allatura fuisset. Est autem illud, quod à te requirimus eiusmodi: Recordamur nimirum super Articulis Augustanae Confessionis, quae a nonnullis Sacri Romani Imperij Electoribus, Principibus & Statibus Anno fratri nostro praclarissime memoria Imperatoris Carolo Quinto Anno Millesimo Quingentesimo Trigesimo exhibita fuit, una cum Apologia eiusdem Confessionis, concordia & unitatis sarcienda gratia, ante hac in Sacro Romano Imperio diuersis locis & temporibus saepius Conuentus, Colloquia & Tractatus institutos fuisse, & vicumq; tales Conuentus & Tractatus non omnino sint sortiti plenum & optatum effectum, interdum tamen inter colloquentes seu disputantes de nonnullis Articulis non postremis quadamtenus conuenisse, reliquorum vero qui adhuc sunt in controuersia, non vsque adeo magnum effectum numerum, nobisque à multis pijs, doctis Catholicis & modestis viris, non exiguam spem factam fuisse recuperanda unitatis & concordiae in Ecclesia, necnon conciliandorum animorum, qui nunc perniciosissima diffidentia & simultate ob Religionis differentiam distracti sunt, si manifesti illi abusus qui hisce nouissimis & calamitosissimis temporibus in Ecclesiam Catholicam irrepserunt, expurgarentur, & e mediis tollerentur, & quadam qua magis sunt Positiui

laris, quam Divini concederentur, ac præterea
quædam disputationes nimis subtiles & abstrusa
quarum cognitio, cum excedat captum rudis po-
puli non videtur usq; adeo illi ad salutem esse nec-
cessaria, ad alia felicitiora tempora reijcerentur,
modo in cæteris, quæ ad fidem & mores ac in-
tellectum & usum Sacramentorum, & ceremo-
niarum pertinent, probe institueretur. Cum igitur
nobis ut Imperatori Catholico, pro ratione
divinitus nobis commissi muneris incumbat, se-
dulo curare, ut fideles subditi nostri ex errorum et
heresum laqueis, quibus inferrimum in modum
sunt irretiti, divina benignitate eripiantur,
nonq; censeamus omnem nobis movendum esse la-
pidem, ut tandem huiusce p[ro]p[ri]i voti nostri compo-
tes reddamur. Cupimus proinde abs te compilari
primo quoque tempore Summarium, quoddam
doctrina Catholica, in quo præter antiqua &
indubitata dogmata fidei Catholica in Confessi-
one Augustana comprehensa, qua semper fue-
runt extra controversiam posita, imprimis ex-
plicentur illi omnes Articuli dictæ Augustanæ
Confessionis, qui vel iam hinc inde inter Erudi-
tos veriusq; Partis ad concordiam sunt deducti
vel pro constituenda unitate & quiete adhuc
possunt salua veritate Catholica concedi & in-
dulgeri: adductis præterea rationibus brevibus,
& substantialibus, cur in reliquis, qui forte super-
arunt, Ecclesia Catholica cedere non possit. De-

inde colligantur illi quoque Articuli, qui nunc
quidem ab ijs, qui Augustanam Confessionem
profitentur, contra Religionem Catholicam vo-
cantur in controuersiam, quibus tamen ipsa Con-
fessio Augustana saltem expressè nō contradicit,
vel quos etiam ex parte approbat. Postremo reci-
tentur etiam succinctè alia quaedam opiniones,
partim reprobatae, partim etiam fanatica, qua-
rum nonnulla quidem ante editam Augustanam
Confessionem, multo maior vero pars ab eo tem-
pore citra orbem Christianum inuasere, qua nec
ipsi Confessioni Augustana, multo minus Catho-
lica Religioni congruunt, Ita ut tale summarium
sit quasi Methodus quaedam, ad quam Parochi
& Concionatores in Regnis atque Prouincijs no-
stris existentes, doctrinam suam, tanquam ad
regulam dirigant, atq; accommodent, adeoq; pro-
batam & sanam doctrinam ab adulterina &
perniciosa internoscere atque distinguere, &
quid ipsis tam in Predicatione populi Dei, quam
in Administratione sacramentorum, ac reliquis
Ceremonijs Ecclesiasticis tenendum vel fugien-
dum sit, clare discernere possint. Qua Methodus
quo plausibilior erit, & quo longius fuerit à Con-
tentione remota, eo gratiorem & utiliorem quoq;
faturam diffidendum non est. Desideramus quoq;
tem ut hoc opus absq; omni mora in Dei Nominis
aggrediatis, & perfectum ilico ad nos transmitt-
tas, ita namque extrema postulat Regnorum ac
Domini

Dominorum nostrorum, necessitas, neque dubites
hunc tam insignem laborem Deo, cuius res agi-
tur, acceptum fore, quem nos sano erga te Cesarea
nostra beneficentia recognoscemus.

Nunc vero iussimus tibi à Commissario no-
stro Spiræ existente Georgio Lang numerari Cen-
tum florenos, quos ab eo accipies, gratiam no-
stram de cetero quoque expectaturus. Datum
in Civitate nostra Vienna Die xv. Julij. Anno
Domini M. D. LXIII. Regnorum nostrorum
Romani xxxiiij. Aliorum vero xxxviiij.

Ferdinandus

Ad Mandatum Sacræ Ca-
sæ. Maiest. proprium.

V. Io. Bap. VVeber.

M. Singkhmoser.

Honorabili Docto nostro & Sacri Imperij
Fideli Dilecto Georgio Cassandro Theo-
logo.

MAXI

A 3

...pro honorificis vestris esse...

Maximilianus Habsburgicus
Abbas de Austria
in Regis propria

Reverendo Johanni Archiepiscopo
Romani Archiepiscopo Archiepiscopo
Archidiacono Archiepiscopo
Romani Archiepiscopo Archiepiscopo

ARTICVLVS I.

DE VNITATE DIVINAE Essentiæ in tribus Personis.

IN CONFESIONE AV-
gustana nonnulli articuli, si ad di-
uinas literas, & Catholicam tradi-
tionem expendantur, extra omnem
controuersiam & dubitationem positi sunt: ex
quibus est primus, De unitate diuinæ essentia in
tribus personis, iuxta decretum Niceni Concilij.
Item: Personam non significare partem aut quali-
tatem in alio, sed quod proprie subsistit, qua signi-
ficatione, ea voce vsi sunt Ecclesiastici scriptores.
Hic autem annotandum est, hunc articulum, quāuis
habeat firma & certa testimonia diuinarum li-
terarum, tamen hanc distinctionem, & expres-
sam confessionem, & appellationem personarum
in Ecclesia receptam, & obseruatā esse, ex anti-
qua, & perpetua traditione, decreto Concilij Ny-
ceni, & concordie Ecclesiasticorum Scriptorum
testimonio consignata, ut vel hinc appareat, quæ
uis sit Catholica traditionis, in præcipuis quoque
fidei controuersis.

ARTICVLVS II.

DE PECCATO ORI- ginis.

A

 LTER EST ARTICVLVS
 (ut ordinem in confessione positum
 retineamus) de peccato originis, qui
 & ipse Catholica traditioni consen-
 taneus est, qua confitetur, post lapsum Adæ, om-
 nes homines secundam naturam propagatos, na-
 sci cum peccato & concupiscentia: quodque hic
 morbus, seu vitium originis verè sit peccatum,
 damnans eos, qui non renascuntur per Baptismũ
 & spiritum sanctum. Quamquam explicatio, seu
 definitio, qua additur voci peccati, nempe: esse si-
 ne metu sine fiducia erga Deum, à nonnullis re-
 prehensa fuerit, existimantibus hæc ad actuale
 potius peccatum, quam ad originis vitium per-
 tinere: sed hæc definitio ingenue excusatur, &
 probatur ab eruditissimo & modestissimo viro Io-
 anne Hoffmeistero, qui in excutiendis & expli-
 candis his articulis Augustana Confessionis,
 præter eximiam eruditionem, summum quoque
 candorem, & moderationem adhibuit, qua mo-
 deratio & equitas, multo plus, ad Ecclesie paci-
 ficationem conducet, quam nonnullorum rigor
 atque seueritas, qui odium potius partium, quam
 concordie studium præferunt. Rectè itaq; Hoff-
 meisterus articulum hunc nil habere ait, cur à
 candidis theologis reyci debeat, maxime si inter-
 pretatio ex Apologia reperatur, in qua testatur
 Auctor, se nõ actus solum, sed etiam potentiam
 seu dona efficiendi timorem, & fiduciam erga
 Deum,

Deum adimere ijs, qui natura ex Adam pro-
 pagati sunt, Nam si originale peccatum, inquit,
 est carentia, seu defectus iustitiae originalis debi-
 ta inesse, & si homo secundum naturam natus,
 ijs virtutibus caret, quibus priuatus est Adam,
 per quem peccatum intrauit in mundum, non
 ineptie loquuntur, hominem nasci cum pecca-
 to, hoc est sine metu DEI, sine fiducia erga
 Deum cum concupiscentia. Veruntamen quia
 haec forma loquendi de peccato originis insolens
 est, satius erit, si ea definitio retineatur, qua in li-
 bro est a Cas. May. oblato Ratisbonae, Nempe:
 peccatum originale esse carentiam seu defectum
 originalis iustitiae debite inesse nunc concupiscentia.
 Eodem quoque modo peccatum originis definitur,
 in definitione Cas. May. quae vulgo: Interim
 dicitur, Nempe peccatum, hoc esse, carentiam
 iustitiae Originalis, cum vitioso concupiscentiae
 habitu, quae spiritui & superioribus animi viri-
 bus perpetuo repugnat. Quo loco iustitia Ori-
 ginalis, magis ex recepta in Ecclesia sententia,
 quam in libro proposito explicatur, eius videli-
 cet hanc esse vim ut per ea homo esset omnibus,
 tum corporis, tum animi viribus rectus, nec agi-
 taretur ullis turbidis & prauis motibus sed in co-
 caro spiritui, & inferiores animi vires, superio-
 ribus, quae tantum ad bonum hortantur, pareret.
 Ex hac explicatione, magis apparet notio peccati
 originis, quod in carentia illius Originalis iustitiae
 B 2 consistit,

CONSULTATIO

consistit, addita vitiosa concupiscentia, qua legi
 mentis repugnat, & ad illicitos motus, & actus,
 perpetuo inclinatur, Hac itaq; definitio peccati ori-
 ginis, doctrina veterum, & recentiorum magis
 est consentanea, sed de hoc Articulo agnoscit ip-
 se Eccius, nullam esse controuersiam, ut qui in
 colloquio V Formaciensi plenè conciliatus, & cõ-
 cordatus fuerit, in hanc, quam diximus, senten-
 tiam.

DE CONCVPISCENTIA manente in renatis.

MAGNA VERO CONTRO-
 uersia hactenus extitit, de vitiosa
 illa concupiscentia quàm constat
 etiam post Baptismum esse reliquã,
 sit ne propria ratione peccatum, etiam postquam
 Baptismo remissa est? sed hac vocis magis, quam
 rei contētio esse videtur, Nam primum ex Au-
 gustino, & reliquis Ecclesiasticis scriptoribus cõ-
 uenit, eam concupiscentiam, etiam post Baptis-
 mum reliquam, rem esse malam, contra quam
 pugnadum sit, quam Apostolus legem membro-
 rum appellat, repugnantem legi mentis, qua ab
 Apostolo, & eum sequuto Augustino, peccatũ
 nonnunquam appellatur, non modo, quia peccato
 facta est, sed quod fomes sit, & incentiuum pecca-
 ti, & dominationi mentis resistit. Si igitur pec-
 cati

eati rationem in vitio illo & iniquitate, languo-
 re, infirmitate, ac morbo constituas, cui Spiritus
 resistendum sit, ne actus illicitos gignat, non in-
 epiè peccatum dicitur. Certè insignis quidam
 Theologus apertè asserit, etiàm in regeneratis
 manere peccatum, tametsi non imputetur. Sin
 peccati rationem in ipsa offensa DEI, & reatu,
 cui ex aduerso pœna, & damnatio respondet, si-
 tam intelligas, certum est in regeneratis non esse
 peccatū, utpotè in quibus facta est remissio pec-
 catorum, & reatus omnis solutus. Infirmitas ve-
 rò illa reliqua quamuis mala, & vitiosa sit, ta-
 men ad peccatum non deputatur, nisi illi ad illicitos
 actus inclinanti consentiatur: Ita Augusti-
 nus apertè dicit, Concupiscentiam in renatis non
 esse peccatum, quando illi ad illicita opera non
 consentitur (quam tamen eandem concupiscentiam,
 alibi iniquitatem esse contendit) Ideo
 verò peccatum non esse, quòd ab eius
 reatu homo liberatus sit, &
 nulla damnatione deti-
 neatur.

6
CONSULTATIO
FORMVLA CONCORDIÆ
DE PECCATO ORIGINIS,
& concupiscentia in ita VVormatiæ.
Anno 41. Ianuarij inter Eccium, &
Menfingum, Item Bucerum
& Philippum Melanthonem.

Atemur vnanimi sentētia omnes ab Adam propagatos secundum legem communem, cum peccato originali, & ita in ira Dei nasci.

Est autem peccatum originale, carentia iustitiæ Originalis debite inesse cum Cōcupiscentia, Consentimus etiā in Baptismo reatum peccati originalis remitti, cum omnibus peccatis, per meritum passionis Christi.

Manere autem non solum Apostolicis scripturis, sed ipsa etiā experientia docti sentimus, Concupiscentiam, vitium naturæ, infirmitatem, morbum. De quo quidem morbo, in renatis inter nos conuenit, quod maneat materiale peccati originis, sublato formali per Baptismum. Materiale autem vocamus peccati, quod sit à peccato, & quod ad peccatum inclinat, quod repugnat legi Dei, quemadmodum & Paulus appellat, Ad eandem etiā rationem, in scholis compendio dici solet, Manere in baptizato originis peccati materiale, formale verò rectius est auferri.

Arti-

ARTICVLVS III.

De incarnatione filij Dei.

TERTIVS ARTICVLVS DE
 incarnatione filij Dei, & assumptione
 humanae naturae in utero virginis, ex
 apostolica doctrina & Catholica tra-
 ditione ad nos pervenit, & gravissimorum Con-
 ciliarum Ephesini & Chalcedonensis decretis,
 adversus Nestorium & Eutychen iam olim vin-
 dicatus est, qui error vetustus Eutychetis hodie,
 auctore quodam Melchiore Hoffmanno, ex in-
 feris est resuscitatus, & multorum hominum, alio-
 qui non malorum, animos occupavit: Christum
 videlicet in utero quidem Virginis humanam
 naturam assumpsisse, at non ex substantia virginis
 sed suapte virtute Verbum in carnem esse con-
 versum, quibus divinarum literarum auctori-
 tate occurrendum est, quae docent: Christum non
 modo ex semine Davidis esse factum, sed ipsum
 etiam esse florem ex radice Iesse, & fructum lum-
 borum David, sed de hoc articulo inter partes,
 de quarum conciliatione agitur, probe convenit.
 Quin etiam illi, qui longius ab Ecclesia recessisse
 videntur, praeclearam in hoc negotio Ecclesiae ope-
 ram navarunt. Ex hac autem unione humanae
 naturae cum Divina, quae facta est per incarna-
 tionem, & assumptionem humanae naturae à ver-
 bo, orta est iam olim quaestio (quae nunc vehemē-

ter exarsit) de humana natura in persona Christi, asserentibus nonnullis ipsorum principibus huius cause, & ut regulam fidei asserentibus, humanam in Christo naturam, propter unionem hypostaticam cum Verbo, & maxime propter sessionem ad dexteram, totius Maiest. diuina esse participationem, ita, ut ratione huius unionis, & sessionis humana natura sit ubique, haud aliter, atque ipsa Diuinitas, utraq; natura inconfusa manente, Quae sane sententia, haecenus in Ecclesia Christi inaudita fuit, omnibus tam veteribus Ecclesiasticis, quam recentioribus scholasticis, vno ore profitentibus: Christum esse ubique, secundum quod DEUS est: in certo autem loco, & modo in Caelo, secundum quod homo est, ut diffuse disputatur ab Augustino in Epistola ad Dardanum. Atque ex hac proprietatum distinctione, naturarum quoque distinctionem aduersus Eutychianos concluderunt. Quemadmodum igitur non sequitur, ut quia humana natura natura aeterna unita sit, ideo quoque si aeterna, ita nec sequitur, ut quia infinita, & immensa natura sit unita, ipsa quoque infinita sit, & immensa. Neque verò hac inseparibilis coniunctio diuinitatis, & humanitatis id effecit, ut ubicunque sit diuinitas, ibidem quoque humanitatem esse necesse sit, haec enim ita inter se affecta sunt, ut alterum ab altero excedatur, Thomas contra gentes. In nobis (inquit) natura excedit personam, quia humanitas reperitur extra diuinitatem.

diuiduum suum : verum in Christo excedit persona natura assumptam, quia persona illa ubique est non assumpta natura. Huius rei qualecunque exemplum adferri potest de anima & corde, que in homine non separantur, & tamen non ubicunque est anima, ibi est cor, anima enim est in toto corpore: cor vero in media corporis parte. Neque vero dextera patris, ad quam Christus assumptus est, unquam a quoque sic intellecta fuit, ut ex ea immensitas, vel (ut nunc loquuntur) ubiquitas corporis Christi, seu humane in Christo nature statueretur, sed per eam omnes summam, & precipuam felicitatem vel iudiciariam potestatem, Christo homini collatam, intellexerunt. Illud vero nouum, & inauditum, quod ex hac immensitate humanitatis CHRISTI, presentiam corporis CHRISTI, in sacramento Eucharistie confirmant, quam alij magis & rectius, ad diuinam voluntatem, & omnipotentiam referunt, quemadmodum illi, qui cum veteribus, humanitatem CHRISTI, finitam agnoscunt: contra veteres ex eo presentiam corporis CHRISTI in sacrosancta Eucharistia tollendam sentiunt.

ARTICVLVS III.

De Iustificatione.

QUOD IN QVARTO AR-
 ticulo dicitur, homines non posse iu-
 stificari coram Deo proprijs viri-
 bus, meritis aut operibus, sed gratis
 iustificari per fidem semper in Ecclesia probatum
 & retentum fuit, & hodie quoq; ab omnibus Ec-
 clestasticis Scriptoribus approbatur: ut mirer,
 Cur Apologia dicat, damnari in hoc articulo,
 quod doceantur homines, propter sua merita, nō
 gratis propter Christum consequi remissionem
 peccatorum. Certe Eccius in quodam scripto, ad
 hunc articulum ita loquitur: Rectè affirmatur,
 homines non posse iustificari proprijs viribus, se-
 cludendo enim gratiam Dei, nec vires nostræ ali-
 quid possunt nec opera nostra merentur. Quare
 cum Catholici hodie ita doceant, non sunt heresi
 Pelagiana falso onerandi. Postea ex sententia
 Monachorum ita scribitur. Rectè pronunciat,
 neminem suis proprijs viribus posse iustificari,
 quia enim gratia Dei destituti sumus, nec vires
 nostræ aliquid possunt, & ad benè operandum
 sunt infirma, & quicquid bene operantur, hic
 tantum moralem habet bonitatem, ceterum non
 habent, quod Deus agnoscat, & premio eterno
 dignum ducat. Et quum non ignoret aduersa
 pars hanc esse doctrinā Ecclesie, omniumq; The-
 ologorum, vulgo predicant, nos contraria docerè,
 à quo deinceps debent se abstinere. Quòd verò
 additur in Confessione, cum credunt se, in gra-
 tiam

tiam recipi, & peccata remitti propter Christū, merito ut impium reijci nō debet, cum Eruditis-
 simorum virorum, ex ijs, qui Catholici nomen
 retinent, sententia, & scriptis cōsentiat, ut patet
 in Enchiridio Christiana religionis, in Concilio
 Provinciali Coloniensi anno trigesimo sexto edi-
 to, qui liber ab omnibus eruditioribus theologis,
 etiam per Italiam, & Galliam summopere fu-
 it collaudatus, ut qui summam sententia vete-
 rum de Christiana religione, (ex quorum scri-
 ptis, quasi confirmatus est) pulcherrime refe-
 rat. In eo itaq; sic legitur: Dicimus hominem
 per fidem donum iustificationis tum demum ac-
 cipere, cum & perterefactus, & concussus in pœ-
 nitentia rursus erigitur per fidem, credens sibi ro-
 missa esse peccata propter meritum Christi, qui
 in se credentibus remissionem peccatorum polli-
 citus est, et cum novum in se sentit affectum,
 quō detestans malum, & carnis infirmitati resi-
 stens, ad bonum faciendū intus accenditur, ta-
 meti affectus nondum perfectus sit. Post pauca:
 Fatemur inquit, verum esse, ad iustificationem
 hominis omnino requiri, ut homo certo credat,
 non tantum generaliter, quōd propter Christum
 vere pœnitentibus remittantur peccata, sed &
 quōd ipsi homini remissa sint, propter Christum
 per fidem. Hæc etiam explicatio posita est, in li-
 bro Cas. Ma. Ratisbonensi cuius formā loquen-
 di, utpote non satis scholasticam, quamvis Eccle-

us non per omnia probavit, rem tamen ipsam in
 quam Collega eius consenserant, non improbat.
 In eo libro ita scriptum est: Firma & sana do-
 ctrina est, per fidem vitam & efficacem iustifi-
 cari peccatorem. Vocamus autem fidem iustifi-
 motum Spiritus sancti, quo verè poenitentes ve-
 reris vite, eriguntur ad Deum, & verè appre-
 hendunt misericordiam in Christo promissam,
 ut iam verè sentiant, quod remissionem peccato-
 rum, & reconciliationem propter meritum Chri-
 sti, gratuita DEI bonitate acceperunt, & cla-
 mant, Abba pater. Rectè itaq; & diuinis literis
 consentaneè dicitur hanc esse naturam iustifican-
 tis fidei, ut sensum illum diuina gratia, quem in
 nobis efficit spiritus sanctus, percipiat: dicit enim
 Apostolus, Spiritum sanctum, quem accipiunt
 credentes, testimonium reddere spiritus ipsorum,
 quod sint filij DEI. Verum si res diligentius con-
 sideretur, hac certitudo fidei, quae ex hoc Spiritus
 sancti testimonio concipitur, natura, ipsam iusti-
 ficationem, & remissionem peccatorum conse-
 quitur, nam donum est Spiritus sancti, quod ius-
 tificatis infunditur, quo, de remissione peccato-
 rum, & gratuita DEI patris erga se beneuolen-
 tia, certi redduntur. Ad iustificationem autem
 consequendam requiritur talis fides, qua homo
 exemplo Abrahae ad promissionem DEI non ha-
 sitet per diffidentiam, sed praeter spem, in spem cre-
 dat: Deum videlicet, credenti in eum, qui susci-
 puit

tauit Iesum Christum à mortuis, qui traditus est
 propter delicta nostra, & resurrexit propter ius-
 tificationem nostram, imputaturum hanc fidem
 ad iustificationem, & peccata non imputaturum,
 & eum, qui mortuus erat peccato, per Spiritum
 sanctum viuificaturum, Huius rei exemplum
 est in sanatione corporaliu morborum, qua in-
 terna sanationis imaginem gerit, ibi enim à
CHRISTO requiritur fides, non qua homo cre-
 dat se iam sanatum, sed qua credat **CHRISTVM**
 ea potentia praditum, ut sanare possit: & confi-
 dat eam esse bonitatem, ut sanare velit, quæ
 fide sanitatem consequuti sunt, ipsam verò sa-
 nitatem, iam sibi donatam sensu perceperunt,
 quare ad eam cognoscendam fide opus non erat,
 In sanatione verò interiori, quæ occulta est, so-
 laque Spiritus sancti inspiratione cognoscitur fi-
 de opus est, qua huic Spiritus testimonio assen-
 diamur. In hac autem doctrina de fide, qua ac-
 cipitur remissio peccatorum & iustificatio, duo
 obseruanda, & cauenda sunt, Primum ut
 pauidis conscientijs occurratur, quæ hoc testi-
 monium Spiritus obscurius sentiunt: Alterum
 ne timor **DEI** excutiatur, securitas alatur,
 beneque operandi studium remittatur. Verum
 quæ in libro illo Ratisbonæ proposito breuiter fit,
 de priore enim sic loquitur: Quoniam perfe-
 cta certitudo in hac imbecillitate non est, sunt
 quæ multæ infirmæ, & pauidæ conscientia,

quæ

qua cum graui sepe dubitatione luctantur, nemo est à gratia Christi propter illam infirmitatem excludendus, sed conuenit tales diligenter admoneri ut his dubitationibus promissiones Dei fortiter opponant, augeri sibi fidem sedulis precibus orent. Ob hanc dubitationem, quae ex consideratione propriae infirmitatis nata, semper haeret etiam in sanctissimis viris: Item quia persuasio hac falsa, & inanis esse potest, in impijs videlicet. Spiritu Dei destituti, ideo nonnulli senserunt, hanc certitudinem non fidei proprie, in qua dubitatio haeticum facit, sed fiducia potius, quae ex sensu quodam diuinae beneuolentiae nascitur, esse tribuendam, cui opposita aliquanta haesitatio, infirmitatem fidei arguit, cum qua haesitatione fidelibus animis est luctandū. Veteres sanè in hoc loco inter spem & fidem non admodum distinxerunt,

Canon: 6.
in Matthæ.
in illud.
Nonne anima plus est
quam Cor.
pus.

ut patet ex Hylario. Ergo regnum (inquit) celorum, quod Prophetae pradicarunt, Dominus noster in se positum esse confessus est, vult absque aliqua incertae voluntatis ambiguitate sperari alioqui iustificatio ex fide nulla est, si fides ipsa fuit ambigua. Certè nemo est ecclesiasticorum, nec è scholasticis quidem, qui non hanc fiduciam, & certitudinem de gratia & misericordia Dei, & glorificatione futura, diligenter urgeat, & dubitationi, ac diffidentiae opponendam doceat. Tradit autem Bonauentura, hanc certitudinem haberi, per quandam bonae voluntatis confidentiam

In 30 dist.
26 Qua.
tio. 5.

iam, qua consurgat ex conscientia bona. Consen-
 iunt hac cum verbis Apostol. Glorificatio no-
 stra hac est, testimonium conscientiae nostrae. Itē In epistola
 Ioannis. Nos scimus (inquit) quoniam translati cap. 3.
 sumus ad vitam, quia diligimus fratres, filioli nō
 diligamus verbo, neq; lingua, sed opere, & veri-
 tate, in hoc cognoscimus, quoniam ex veritate su-
 mus, & in cōspectu eius suadebimus corda nostra
 Charissimi si cor nostrū, non reprehenderit nos,
 fiduciam habemus ad Deum. Quāuis haec fidu-
 cia, qua confidimus nos in misericordia Dei sal-
 uatos, & regni Dei hereditatem consequutos, nō
 soli huic testimonio conscientiae, sed diuinis quoq;
 promissionibus initi debet, De quo praclare Ber. Sermon. 6.
 nadus. Quis poterit saluus esse dicunt discipuli de dedica-
 saluatori? & ille: apud homines hoc impossibile tione tēpli.
 est, sed non apud Deum. Haec sola fiducia nostra,
 haec sola consolatio nostra, haec tota ratio sp̄ei no-
 stra: sed de possibilitate iam certi, de voluntate
 quid agimus? Quis scit? si est dignus odio an amo-
 re? Quis nouit sensum domini? aut quis consilia-
 rius eius fuit? Hic iam planē fidem nobis subue-
 nire necesse est, hic oportet succurrere pietatem,
 ut quod in nobis latet, in corde patris, nobis per
 ipsius sp̄ritum reueletur, Spiritus eius testificās,
 persuadeat Spiritui nostro, nos esse filios Dei. Idē: In sermoni:
 Tria, inquit, considero, in quibus spes mea tota de fragmē-
 cōsistit: Charitatem adoptionis, veritatem pro- tis.
 missionis, potestatem redditiōis. Adhac Doctores
 buim

huius aetatis, non se dubitationem docere dicunt,
 qua de misericordia DEI dubitetur, & diffidat-
 tur, sed timorem DEI, quo sollicitudo bene ope-
 randi, & acceptam gratiam conservandi, in no-
 bis excuetur, & augeatur, de quo Apostolus: Cū
 timore & tremore vestram salutem operamini.
 Eum timorem castum & filialem appellant, quē
 perfecta charitas non pellit, sed retinet, & fovet,
 qui timor semper fiduciam, & spem paternam be-
 neuolentiam adiunctam habet. Vidē si lubet Au-
 gust. Hec cum in Ecclesia Catholica, etiam ho-
 die tractantur, non rectē potestantes Ecclesiam
 presentem incusant, quod doceat & inbeat, de
 gratia DEI, & vita aeterna dubitare, atque
 hanc blasphemiam (ut aiunt) doctrinam, in-
 ter precipuas causas ponunt, cur ab ea disceden-
 dum sibi putent, Etenim quomodo dubitare in-
 beant, qui iubent considerare omnemque hasitati-
 onem, & diffidentiam ex animo profligare.
 Quod autem attinet, ad timorem DEI, &
 studiū operandi, quae in iustificatis esse debent, re-
 ctē docet liber: In renouatis (inquit) semper cre-
 scere debet timor DEI, patientia & humilitas,
 & aliae virtutes, cū renouatio sit imperfecta, &
 hereat in eis ingens infirmitas. Item: Christiano
 cuiq; debet esse compertum, non in hoc datum no-
 bis esse hanc gratiam, & hanc regenerationem,
 ut in eo gradu inuolutionis nostrae, quem pri-
 mū nacti sumus, ociosi cōsistamus: sed crescamus
 in

in ipsum ꝑ omnia, qui est caput, &c. Rectè quoq;
 docet Enchiridion, loca illa diuina scriptura: (Be-
 atus homo, qui semper est pavidus. Itē: Cū metue-
 & tremore vestram salutem operamini.) non re-
 spicere iustificationem, nec fiducia de misericor-
 dia Dei quicquam detrabere: sed respicere iam
 iustificatos, hi enim si sentiant, se Dei beneficio in-
 nouatos, absit ut posthac sibi viuant, & suis viri-
 bus posthac legem implere contendant, quin po-
 tuius sua infirmitatis sibi conscy, toti à gratia Dei
 pendeant, & filiali timore semper solliciti esse de-
 bebunt, ne in vacuum gratiam Dei receperint,
 neue à gratia recepta sua iniuria & arrogantia
 rursus cadant in priores sordes: In quam senten-
 tiam dixit Apostolus, In fide stas, noli altum sa-
 pere, sed time, etc. que sequuntur. Quæ non video
 cur merito à Protestantibus improbari possint,
 nec etiam Theologis catholici nominis, tametsi
 non per omnia scholasticam phrasim referant,
 modo doctrine Catholice non repugnent, &
 Christiane concordie seruiant.

Quod autem Protestantes passim urgent, so-
 la nos fide iustificari tollerabilius est, cum inter-
 pretantur, se in fidei nomine, gratiam que ei ex
 aduerso respondet intelligere, ut idem sit, sola fide
 iustificari, quod sola gratia, nō ex operibus iustifi-
 cari. Item, cum ab hac fide non excludunt pœni-
 tentiam, timorem Dei, fiduciam, dilectionem,
 deniq; obedientiã erga legē Dei propositam, &c.

C

Item

Itē in argumento in Epist. ad Rom. Collos. Fides
 inqt, nil est sine pœnitiā, nisi inane somniū. Ha-
 bet etiā hac locutio, exēpla vetustatis, nā Orige-
 nes in Epist. ad Rom. demonstrat, fide sola absq; ope-
 ribus, aliquos esse iustificatos: Et Hilarius de Para-
 lytico. A Christo (inqt) p̄ fidē remissio est, & lex
 laxare non poterat, fides enim sola iustificat, & c.
 Per hāc aut sola fidē intelligūt haud dubiē solum
 meritiū, & confidentiā operū excludi, ut gratia
 stabiliatur, quomodo Paulus inqt: Si ex operibus
 iustitia non ex gratia & c. Illud aut accuratē obserue-
 tur, si sola fide apud populū homo iustificari dica-
 tur, illud simul inculcetur, fidē tāetsi sola iustifica-
 ri dicatur, tamē solā esse nō posse, sed necessario pœ-
 nitentiā, & vitā melioris p̄positū adiunctam ha-
 bere, ne videlicet inanē quandā & adumbratam
 imaginē fidei, p̄ solida, & expressa fide amplectā-
 mur. Prouidit hoc quoq; Lutherus in visitatione
 Saxonica. Multi (inqt) dū audiūt, ut solūmodo
 credatur omnia ipsis remitti peccata, fingunt sibi
 fidē, & putant se mundos esse, per q̄ sunt temera-
 riy & securi. Huiusmodi aut carnalis securitas,
 peior est omni errore, q̄ ante hoc tēpus nunq̄ fuit,
 hac ille. Quare multis eruditis & pijs viris satius
 videtur, ut in concionibus popularibus vox illa
 sola p̄termittatur, sed scriptura tātū verba vsur-
 pētur, ut gratia salui facti estis p̄ fidē absq; ope
 iustificati gratis, p̄ gratiā ipsius, arbitramur ho-
 minem iustificari, fide non ex operibus legis.
 Hac de fide qua accipitur iustificatio dicta sunt.

De ipsa autem iustitia, qua iustificamur, magna
 hæcenus certamina extiterunt, alijs in sola Chri-
 sti iustitia nobis imputata, alijs in iustitia nouæ
 vitæ nobis communicata, iustificationis formam
 ponentibus, etiã postea à doctissimis viris observa-
 tum sit, ex Apostolica doctrina, & Patrũ tradi-
 dione, utramq; iustitiã, in iustificationis ratione,
 coniungi debere, Et quæ de iustitia, id est, merito
 & satisfactione Christi, nobis imputata, hoc est,
 nobis ac si propria esset attributa, scripturæ satis a-
 pte loquuntur, p̄ eam enim iustitiã, id est meritũ
 & intercessionem sanguinis Christi, peccata no-
 bis remittuntur, id est non imputantur, Ita Apo-
 stelus loquitur Christũ esse perfectionẽ legis, ad iu-
 stitiam omni credenti. Licet eũ q̄ nõ nouit peccatũ,
 p̄ nobis peccatum factum ut nos efficeremur iu-
 stitia Dei in illo. Licet Christũ nobis à patre factũ
 iustitiã sapientiã & sanctificationẽ & redemptio-
 nẽ. Pulchrè hanc iustitiã explicat Bern. Assigna
 ta (inqt) est homini iustitia aliena, q̄ caruit sua,
 &c. Nam si vnus p̄ omnibus mortuus est, igitur
 oĩs mortui sunt, ut videlicet satisfactio vni omni-
 bus imputetur, sicut omniũ portauit, ibidẽ, Iustitiã
 me dixerim, sed illi iustitia q̄ nã ipsa. Finis legis
 Christus, ad iustitiã omni credenti. Deniq; q̄ factũ
 est nobis (inqt.) iustitia à Deo Patre, q̄ ergo mihi
 iustitia facta est, mea nõ est. Idẽ in Cati. Ego quo-
 que misericordias Domini in aternũ cãtabo, nun-
 quid iustitias meas, Domine memorabor iustitia
 tua solus, ipsa enim est mea, nõpe factũ es tu mihi

Epist. 119.

iustitia à Deo, nunquid mihi verendum est, ne non una ambobus sufficiat. Non est pallium breue, quod secundum Prophetam, non potest operiri duos. Et hoc quidem extra controuersiam est, iustitiam illam qua iustificamur consistere in remissione peccatorum, hoc est, cum propter meritum passionis Christi, quam suscepit nostri causa, peccata nobis non imputantur, quod nil aliud est quam ipsum CHRISTI meritum, ad remissionem peccatorum nobis imputari. Atque hoc est, quod Paulus toties inculcat, imputari nobis fidem ad iustitiam, eam videlicet fidem, qua credimus in eum, qui suscitauit IESUM Christum Dominum nostrum à mortuis, qui traditus est propter delicta nostra, & resurrexit propter iustificationem nostram. Verum hic rursum necesse est, ut ij qui Protestantes vocantur, reliquis Catholicis in eo consentiant, qui dicunt hanc iustificationem, seu iustitiam, qua iustificamur, non in sola remissione peccatorum, sed etiam in renouatione interiore hominis esse positam, cum per Spiritum sanctum Charitas Dei diffunditur in cordibus nostris, & noua creatura efficitur, nec solum dicimur, sed etiam uere instrui efficitur, & ad opera iustitia facienda preparamur, ut iustificandi uerbum non solum significet absolui à peccatis, sed etiam iustitia donari, & ex impio iustum effici. Porro iustificari hominem non sola imputatione, sed etiam uera iustitia

iustitiæ participatione manifeste declarat ana-
 logia illa peccati & iustitiæ, ex inobediētia & obe-
 dientia unius hominis que explicatur à Paulo,
 cum inquit: Sicut per inobedientiam unius ho-
 minis peccatoris constituti sunt multi: ita per v- Rom. 5.
 unius hominis obedientiam iusti constituuntur mul-
 ti, sicut enim peccatum à primo parente contra-
 ctum, à quo peccatores dicuntur, non in solo rea-
 tu, & imputatione consistit, sed etiam vitij &
 culpe, qua natura depravata & infecta est, rati-
 onem habet: Ita iustitia illa qua nobis per Chri-
 stum restituitur nõ in sola imputatione posita est,
 sed vera quoque iustitia est, qua natura, & volun-
 tas depravata corrigitur & sanatur, Hanc ana-
 logiam pulchrè explicavit Augustinus. Sicut il-
 le inquit, in quo omnes vivificabuntur, præter quod
 se ad iustitiam exemplum imitantibus præbuit,
 dat etiam sui spiritus occultissimam fidelibus gra-
 tiam, quam latenter infundit, & parvulis: Sic &
 ille inquit, in quo omnes moriuntur præter quod
 eis, qui præceptum Domini voluntate transgre-
 diuntur, imitationis exemplum est, occulta etiam
 carnalis concupiscentiæ lucubificavit in se om-
 nes de Eva stirpe venientes. De hac iustitia lo-
 quitur eodem libro cum inquit: Legimus iustifi-
 cari in Christo, qui credunt in eum, propter oc-
 cultam communicationem, & inspirationem gra-
 tiæ spiritualis, qua quisquis hæret Domino, unus
 spiritus est. Hanc autem gratiam spiritualement, a-

De pecca-
 torum me-
 ritis & re-
 missione.

libi charitatem appellat, ut de natura & gratia,
 cum ait. Per Spiritum sanctum diffundi cha-
 ritatem in cordibus nostris, qua una iusti sunt,
 quicumque iusti sunt, Atque hanc iustitiam ho-
 die pleriq; inhaerentem, scholastici habitualē ap-
 pellant, ex qua altera illa nascitur qua exercitio
 bonorum operum constat, quam actualem nomi-
 nant, Porro utramq; hanc iustitia partem, &
 eam qua in remissione peccatorum, & in satis-
 factione, & innoatione per Spiritum sanctum
 consistit, apertissime complexus est Cyrillus lib-
 bro primo contra Iulianum. Cum prius (inquit)
 deposuerimus tenebras leuitatis Graecorum, a
 mēte nostra, & demoniorum turbis valedixerim-
 us, omnemque ipsorum pompam & cultum
 prudentissimē respuerimus, & cum veritatis
 lumine cordis oculum dilatauerimus, agnoscen-
 tes eum, qui natura & verē omnium nauitatis
 auctor, & maximus Rex, & DEUS est, con-
 fitemur fidem in Patrem, et Filium & Spiritum
 sanctum, & ita ad alterius vita exordium ve-
 annuente iustificamur, per illum enim nobis mi-
 sericors est Pater, iustificante legislatore, & ab
 omni nos crimine liberante, & pœnam præuari-
 cationum remittente & etiam in mente sanctifi-
 cante p̄ Spiritū sanctum, et reformat nos modo,
 quo ipse nouit, ad nouitatē mentis casta, & iusta.
 Quare causa non est cur ij, qui Protestantes vo-
 can-

cantur, hanc iustificationis definitionem defugi-
 ant, quomodo a doctissimis viris est explicata etc.
 Primum quia ipsimet agnoscant hanc renoua-
 tionem, & sanctificationem sem p cum remissio-
 ne peccatorum esse coniunctam, & iustitia qui-
 dem nomen illi tribuunt, sed imperfectam & in-
 choatam vocant. Quod certa quadam ratione
 verum est, hoc est, si in se consideretur, & ad se-
 veritatem divina legis expendatur, qua tamen
 rursum imperfecta est, hoc est Deo grata, & ac-
 cepta, si ex fide, & gratia DEI estimetur, cum
 eius perfectio propter CHRISTUM per si-
 dem in nobis habitantem non imputetur. Qua-
 propter non defuerunt, ex ea quoque parte qui
 iustificationem his duabus paribus definiunt:
 remissione peccatorum, & regeneratione, seu
 sanctificatione, in quibus Ioannes Aepinus, ma-
 gna apud suos auctoritatis. Quin ex Margari-
 ta illa Theologica, tria. Remissionem peccatorum,
 acceptionem ad vitam aeternam, & dominatio-
 nem spiritus sancti, Et Andreas Fricius, vir e-
 ruditissimus, & concordia, ut apparet, & mode-
 rationis amantissimus, quamvis Protestantium
 partis studiosior videatur, hanc tamen sententi-
 am de iustificatione ingenuè agnoscit. Concedi-
 mus (inquit,) non sola CHRISTI imputatio-
 ne, sed verè realiter inherente nobis iustitia,
 nos esse iustos: Item. Non nego nos verè in-
 stos esse, iustitia nobis inherente, hancq; iustitiam

In defensi-
 de Iust.
 Christianis

praclarum esse Dei donum affirmat, qua regen-
 remur & qua noua Christiani hominis vita con-
 stet, Verum quia illa in hac vita coepta, & im-
 perfecta est, multasq; habet admixtas maculas,
 propter abhorrens peccatum, ideò nobis Christi
 imputatur iustitia perfecta, & numeris omni-
 bus absoluta, propter quam & peccata nobis re-
 mittuntur & vita aeterna donatur, haec ille, &c.
 Item cum fatemur Veteres cū de iustificatione
 agunt, iustificationis nomine non solum remissio-
 nem peccatorum, sed vera iustitia collationem
 intellexisse, qua in dono Charitatis per Spiritū
 sanctum in nos diffuso consistit, vt ex locis supra
 ex Augustino allatis, & alijs multis manifestum
 est. Tertio, quod in Ratisbonensi conuentu, hic ar-
 ticulus iustificationis ad eam quam diximus for-
 mam conciliatus est, in quam illorum Colloquio
 res consenserunt, quam conciliationem Bucerus
 quoq; accuratè tractauit, & ad eam subindè pro-
 uocat. In eo autem conuentu ita articulus iste ex-
 plicatus legitur. Id quòd tamen nulli contigit, vi-
 delicet, vt remissionem peccatorum accipiat,
 nisi etiam simul infundatur charitas sanans vo-
 luntatem, & voluntas sanata, (quemadmodum
 ait Augustinus) incipiat implere legem. Fides
 ergo viua est, qua & apprehendit misericordiam
 DEI in Christo, & credit iustitiam, qua est in
 Christo, sibi gratis imputari, & qua simul polli-
 citationem Spiritus sancti, & Charitatem acci-
 pit

pit, & sic iustificatur, iustitiã accipit, & habet per Christum etiã inhaerentem, sicut dicit Apostolus, Absoluti estis, sanctificati estis, iustificati estis, tamen anima fidelis, huic non innititur, sed soli Christi iustitia nobis donata. In qua explicatione mihi video, quòd etiã gratia DEI studiosissimus desiderare possit.

ARTICVLVS V. DE MINISTERIO VERBI EX- terni & Sacramentorum.

IN QVINTO ARTICVLO docetur, vt fidem consequamur, institutum esse ministerium docendi Evangelium, & porrigendi Sacramenta, nam per verbum, & sacramenta, tanquã instrumenta donari Spiritum sanctum, qui fidẽ efficiat, vbi, & quando visum est DEO. Quòd de ministerio verbi dicitur, quo & in nondũ credentes fides efficitur & in credentibus augetur, & confirmatur, controuersiam non habet, est enim consentaneum dicto Apostoli: Fides ex auditu est, auditus autem per verbum DEI. Quamquam quod docent, per verbum DEI dari Spiritum sanctum, non satis conuenit, cum diuini literis que tradunt, Spiritum sanctum nõ dari, nisi iam credentibus: Imò per fidẽ accipi Spiritum sanctum, id quod in Apologia quoq; agnoscunt,

In Epistol.
Ioh. tra. 4.

scunt. Sed esto intelligamus per ministerium verbi effici in hominibus fidem, quæ donum est Spiritus sancti. Hoc modo addendum est, externi istius verbi ministerium, quamuis necessarium, inuile tamē esse, nisi intus Pater per unctiōnem Spiritus doceat, quod pulchrè dictum est ab Augustino ad illud Vnctio docebit vos. Nolite putare, quæquam hominem quicquam discere ab homine, admonere possumus per strepitum nostræ vocis, si non intus sit qui doceat, manifestè inanis sit strepitus noster. Sed hoc indicasse videtur confessio, cum ait: Ubi & quando illi visum est, quo significatur omnem virtutem verbi & Sacramentorum ex DEI voluntate, & interna operatione pendere, De usu igitur externi verbi tenendum est. Quamuis solo afflatu interiore Spiritus, DEVS salutem nostram operari poterit, externum tamen verbi ministerium adhibere voluisse, quod non hominis, sed DEI verbū dicitur, ita tamen ut vim omnem suam ab interno motu Spiritus sancti accipiat, Quare merito illi reprehenduntur, qui neglecto organo divinè traditi salutis vias sectantur. Quemadmodum nec illi probandi sunt, qui ita auditui externi verbi affiguntur, ut internam operationem Spiritus minus attendant. Idem quod sacramenta quoque, tanquam per instrumenta dantur Spiritus

Spiritum sanctum, qui fidem efficiat, non satis
 considerate dictum videtur, nisi per illud confir-
 mationem & incrementum fidei intelligas, aut
 nisi ad infantes referas, (quos ut ait Augustin⁹.)
 Sacramentum fidei fideles efficit, Quamuis id
 eorum quoq; dogmati aduersaretur, qui tradunt
 etiam infantibus adesse motum fidei, qua gra-
 tiam Baptismi apprehendant, sin ad adultos, sim-
 pliciter referrent, non modo cum uniuersa Ec-
 clesia, sed secum ipsi pugnarent, qui in omni vsu
 Sacramentorum in adultis, ut digne percipiatur,
 fidem antecedere debere docent, Quod in Appen-
 dice Anabaptista, & alij damnantur, qui senti-
 unt Spiritum sanctum contingere sine verbo ex-
 terno per ipsorum operationes & opera, non vi-
 deo, quid in eo reprehendi debeat: neq; enim hic
 simpliciter eos, de operibus preparatorijs loqui
 puto, ut sunt opera pœnitentiæ, quibus homines
 ad remissionem peccatorum, & iustificationem
 percipiendam, preparari diuina litera, & Eccle-
 siastica scriptura testantur (de quibus alius erit
 dicendi locus) hæc enim sine auxilio, & motu
 Spiritus sancti, & sine inuicis aliquibus fidei, or-
 dine & modo diuinitus instituto, per externi
 verbi prædicationem, in qua SPIRITUS
 sanctus potenter operatur, contingunt, in-
 xa illud Apostoli: Fides ex auditu est: cre-
 do autem eos loqui, de ijs operibus quibus
 homines

homines sanatici neglecto verbi externi ministro, per (nescio) quas exercitationes, se Spiritum sanctum elicere, qui agenda, & credenda inspiraret, falso existimarunt.

ARTICVLVS VI.

DE BONIS OPERIBVS fidelium.

SEXTVS ARTICVLVS MAGNA ex parte cum Catholica professione conuenit, omnes enim tam Veteres, quam recentes communiter docent, fidē debere bonos fructus parere, ut quae sine operibus mortua sit: Item, Quod oporteat bona opera facere a DEO mandata. Quod subiicitur propter DEI voluntatem, non verò ut confidamus, per ea iustificationem coram DEO mereri bona opera ex fide facienda, rectè & Ecclesiastica doctrina consentaneè dicitur, omnes enim vno ore profitentur, remissionem peccatorum & gratiam iustificationis neminem suis quamuis in speciem bonis operibus mereri. Notum enim est illud Augustini: Bona opera sequuntur iustificationem, non precedunt iustificationem, Illud tamē bonis operibus, ex Spiritu sancto, & fide per charitatem efficace factis tribuendum est, quod iis à diuinis literis, & Ecclesiasticis Scriptoribus tribuitur.

De fide, &
operibus.

buitur, nempe, quod quæ ratione à Spiritu sancto
 in nobis, & per nos fiunt, quamuis in se imperfe-
 cta sint: tamen ex gratia & cooperatione fidei
 Deo grata esse, & ad iustitiam quoque deputari,
 quomodo à Phineè dicitur, quod opus illud inter
 fectionis, ex zelo diuina legis susceptum, deputa-
 tum sit illi ad iustitiam, Et Iacobus dicit: Homi-
 nem ex operibus quoque iustificari non ex fide tan-
 tum: quia iustitia illa fidei, hanc quoque iustitiam,
 pia iustæque actionis adiunctam habet. Item, fa-
 tendum est hæc opera quæ a iustificatis fiunt, ad
 salutem, id est, regnum DEI, & vitam æternam
 consequendam esse necessaria, iuxta illud: Si vis
 ad vitam ingredi serua mandata. Item: Non
 omnis qui dixerit Domine domine intrabit in
 regnum DEI, sed qui fecerit voluntatem patris
 mei: Item, si compatimur, & conglorificemur,
 & si commortui sumus, & conuiuemus, si susti-
 nuerimus, & conregnabimus. Patientia vobis
 opus est, & cum voluntatem DEI peregeritis re-
 portetis promissionem: Ad hæc, Pacem sequimur
 ni cum omnibus & sanctimoinam, sine qua ne-
 mo videbit Deum. Id quod ingenue agnouit Bu-
 cerus, Si deus (inquit) iudicaturus est unumquodque
 secundum opera sua, certe bona opera in vera fi-
 de, & charitate facta ad salutem sunt necessaria,
 Ut suis deus respectu bonorum operum, tempera-
 riam, & æternam mercedem largitur, non qui-
 dem ex dignitate operum in se, sed ex gratia pro-
 pter

De neces-
 sitate bo-
 norum ope-
 rum.

2. Tim. 2.

Heb. 10.

Bucerus in
 deliberat.
 Lyplica an
 no 39.

De meritis
bonorum
operum.

August. in
Enchiridio.
cap 107. li.
50. homili-
arū Homi-
lia 14.

pter meritum Christi, qui hac ipsa opera in suis
operatur, & sua in illis dona coronat, ut inquit
Augustinus, Nec hoc igitur inficiendum est, hu-
iusmodi opera vitam aeternam mereri, non illa
quidem ex sua dignitate, sed ex divina accepta-
tione, promissione & pacto: Nam & divina liti-
ra, huiusmodi operibus mercedem vite celestis
permittunt, qua tamen eadem vita aeterna, alia
ratione gratia dicitur, quod ipsa bona opera, qui-
bus hac merces tribuitur, Dei bona sint. Idem
quoque Bucerus professus est ad Abrincensem.
Non negamus (inquit) eos bonis operibus iustifi-
cari, (sicut ait Iacobus) Quia reddet unicuique
secundum opera sua, &c. sed nec de meritis pu-
gna est, ea nulli reijcimus, etiam vita aeterna, di-
xit enim Dominus: si quis sua causa quicquam
reliquerit id eum hic recepturum centuplū, & in
futuro seculo vitam aeternam. Idem in disputatis
Ratisbonae Anno, 1546. Si sancti Patres (in-
quit) aut alij intelligāt p mereri, facere ex fide gra-
tia Dei bona opera, quibus Deus mercedē promissit,
& repēdet, hoc sensu usurpare illud verbū mini-
me damnabimus, Quo aut sensu, hoc vocabulam
meriti, & merendi vsi sint, obscurū non est, nem-
pe ut per illud gratia Dei, ex qua merita omnia
oriūtur, nil detrahatur. Quare nil est, cur aut Eci-
clesiastici, ab hac loquendi forma, & sententia in
Ecclesia iam olim vsitata, discedant, aut Prote-
stantes eam tam odiose repudiēt, & condemnent.
Quod

Quod in Confessione adducitur locus Am-
 brosy in Epistolam ad Romanos, ad probandum
 sola fide hominem iustificari cum ait : Hoc
 etiam constitutum est a DEO, ut qui credit in
 CHRISTVM saluus sit sine opere sola fide,
 gratis accipiens remissionem peccatorum. Hic
 observandum B. Ambrosium de ea iustificatione
 loqui, qua in Baptismo, & regeneratione con-
 tingit, cum impij nulla habita antea vita, &
 peccatorum scelerum ratione, si modo resipiscant,
 & Evangelio credant, per Baptismum remissio-
 nem omnium peccatorum, & donum Spiritus
 sancti accipiunt, id quod eius verba, in Commē-
 tarijs isdem manifeste declarant. Beati (inquit)
 sunt, quibus sine labore, & opere aliquo remittun-
 tur iniquitates, nulla requisita ab his pœnitentia
 opera, nisi tantum ut credant: Paulus autem post
 significat, hac ad pœnitentium personam nō per-
 tinere, cum constet (inquit) Pœnitentes labore
 & gemitu remissionem peccatorum acquirere:
 Propheta beatos nuncupat, quibus sine labore
 vel opere aliquo, per lauacrum remittuntur,
 & reguntur & non imputantur peccata. Post
 Baptismum itaque & regenerationem si quis
 gratiam DEI abiecerit, & donum excusserit,
 & post acceptam innocentiam granioribus sce-
 leribus, & Deum, & Ecclesiam eius offenderit,
 illi, & difficiliorem ad recuperandam grati-
 am, & reconciliationem vitæ esse ineundam, cū
 ipsis

ipsis diuinis literis vetustas vniuersa consentit,
 Certè exemplū Corinthij ipsius in p̄mptu est, in
 huiusmodi enim peccatis, maiore planctu, gemitu,
 lachrymis, Cōfessiōe, satisfactiōe, & alijs vere
 p̄nitentiæ signis opus est, nō quin gratis per vni-
 cum Christi meritum, & illa donentur, sed quia
 quo maior offensa est, hoc maiora & grauiora
 P̄nitentiæ opera ad internum animi dolorem,
 & veram respicientiam significandam requiruntur.
 Quae de re videri possunt, quae ab Hoffmei-
 stero, adhūc ipsum articulum eruditè, & copi-
 osè disputantur. Quare Protestantes hoc loco
 scrimen aliquod agnoscant, inter iustificatiōem
 impij prorsus, & alieni ab Ecclesia CHRISTI,
 quae fit in Baptismo, & eius qui in societate Eccle-
 siae cōstitutus, & mēbrum Christi effectus, legem
 Dei violauit, & à societate hac membrorum
 CHRISTI segregatus, rursus per p̄nitentiā
 Ecclesiae mēbris coniungitur, Non quin vtraq;
 gratis (ut diximus) per Christum intercessione
 sanguinis Christi contingat, sed quod ad eam im-
 petrandam maiore studio, & labore immitendum
 sit, quo fit ut nonnulli ex Veteribus hanc iustifi-
 cationem post lapsum, non sola fide effici, sed ad
 eam P̄nitentiæ quoq; actiones requiri dicant,
 ut est manifestum apud Arnobium in Psalmi
 Qui nondum, (inquit) redempti sunt, non per so-
 lam fidem, quia iam crediderunt, sed per p̄ni-
 ten-

uentiam perueniunt ad misericordiam redemptoris, hac ille quidem: tamen rursus exempla suppetunt, ubi quoque iustificatio qua est post regenerationem, sola fide constare dicitur, ut est illud Bernardi: *Quisquis pro peccatis compunctus esurit ac sitit iustitiam, credat in te, qui iustificas impium, & solam iustificatus per fidem, pacem habebit ad Deum.*

In Cantico,
sermō. 22.

Verum ne cui hac Poenitentiae opera, quae ob grauiora scelera post lapsum requiruntur, aut in desperationis aut falsae fiducia periculum impellant, eorundem Patrum salubris & Euangelio prorsus consentanea doctrina adiungenda est, cuiusmodi est illud Chrysostomi: Proinde & tu, quibus rebus prouocasti Deum, per has rursus facito propitium, prouocasti illum pecuniarum rapina? per easdem eum reconcilia, prouocasti illum maledicentia? vicissim lingua placato puras emittens preces, hac non egent multis diebus annis, sed solo animi proposito unico die perficiuntur, discede à malo, virtutem amplectere, pollicetur te post hac ista non commissurum & istud sufficiet ad excusationem, ego testificor ac fidei in teo fore, ut si nostrum quisque, qui peccatis obnoxius recedens à pristinis malis ex animo, vereque promittat Deo, se postea nunquam ad illa reditum, nil aliud DEUS requirat, ad satisfactionem ulteriorem, benignus enim est, & quemadmodum vultur cupit eniti factum: ita & ille cupit extendere suam misericordiam,

De B. Philo-
logonio.

D

tionis

tionibus contractioribus. Cum quanto timore & quantis lacrymis à peccato secedere debet anima multis afflictà peccatis, & qua spe ad Dominum possit accedere. Principio debet damnatam pristinam vitam odio prosequi, deinde comminationem aeterni iudicii, ac supplicij per timorem Dei doctrinam complecti, certa, quod mundantio peccatorum sit per sanguinem Christi, in amplitudine misericordie, & multitudine miserationum DEI, qui dixit: Si fuerint peccata vestra sicut purpura, velut niuem illa dealbabo, atq; ita ad Deum accedens psallat dicens: Exaltabo te Domine, quoniam suscepisti me, & nō latificasti inimicos meos super me, Quod autem in his operibus, fiducia remissionis peccatorum collocanda nō sit, pulchrè quoq; attestatur & monet Gregorius: Non in fleibus (inquit) & actibus nostris, sed in aduocati nostri allegatiōe confidimus. Quare & hæc doctrina prætermittenda non est, quam summo consensu Veteres omnes tradunt, fiduciam remissionis peccatorum etiam eorum, quæ post regenerationem admittuntur, & spem veniæ & vite æternæ, in sola Dei misericordia, & merito Christi esse collocandam, quomodo præclare dictum est ab Augustino: Omnium (inquit) peccatorum, sub hoc onere corruptibilis carnis, & in vitæ istius infirmitate gementium, spes vna est, quod aduocatum habemus apud patrem Iesum Christum iustum, & ipse est exoratio peccatorum nostrorum. Sed

In Ezechia
Homil. 1.

August. cōtra 2. epist. Pelagianorum lib. 3. cap. 5.

SED UT TOTA HAEC DE FIDE, & operibus disputatio melius intelligatur, illud tenendum est, triplicem tum in Euangelicis literis, tum in Ecclesiasticis scripturis iustificationem extare, prima, qua prorsus infidelis, & alienus ab Ecclesia CHRISTI per fidem, & fidei sacramenta, in Christo regeneretur, atque ea est, qua proprie ut diximus, ab Ambrosio sola fide, id est sola Baptismi gratia obtineri dicitur: Altera est, qua amissa per peccatum iustitia recuperatur, ad quam obtinendam Poenitentiae sacramentum est institutum: Tertia est, qua ex dono iustitiae nobis infuso, & communicato in se operamur, DEI voluntati paremus, & ad eius imaginem paulatim renouamur, de qua est illud Ioannis: Qui iustus est, iustificetur adhuc, de qua & illud Iacobi intelligitur: Abraham ex operibus iustificatum esse, non ex fide tantum, id est, non eo tantum iustum habitum à Deo, quod crediderit, sed ex eo quoque, iustum habitum fuisse, quod ex ea fide, Deo iubente obtemperauerit, ita, ut fides cooperata sit operibus eius, De hac quoque iustitia, qua in obedientia diuinorum mandatorum posita est, ex qua Zacharias, & Elisabetha iusti fuisse coram Deo dicuntur, illud ab uniuersa Ecclesia diligenter asseritur, & DEI misericordia per intercessionem sanguinis CHRISTI consistere, cum per se ipsa impura, & imperfecta

Lib. 1. cōt.
Pelagian.

Sermon. I.
de omni-
bus sanctis.

fit, de qua multa & praclara antiquitatis testi-
monia adferri possunt, ut est illud Hieronimi:
Tunc iusti sumus, quādo nos peccatores fatemur,
& iustitia nostra nō in proprio merito, sed in Dei
consistit misericordia, Et ab Augustino de Ci-
uitat. DEI, lib. 29. rectē concluditur: Iustitiam
nostram potius remissione peccatorum constare,
quam perfectione virtutum. Huc pertinet illud
Basiliy ex cōcione de humilitate. Hec est (inquit)
integra & perfecta gloriatio in Deo, quando ne-
quidem propter iustitiam suam quis effertur, sed
agnoscit sibi deesse veram iustitiam, fide autem
sola in Christum iustificari. Valet autem hic Ba-
silio sola fide iustificari idem, quod sola misericor-
dia iustitiae nostrae imperfectionem nō imputan-
te. Ita Bernardus: Quid potest (inquit) esse om-
nis iustitia nostra coram Deo, nonne iuxta Pro-
phetam, velut pannus menstruata reputabitur?
quapropter obnixē cum Propheta clamantes,
Ne intres iudicium cum seruo tuo Domine, tota
humilitate ad misericordiam recurramus, qua
sola potest saluare animas nostras. Nec ab hac
sententia abhorrent Scriptores scholastici, &
recentiores Ecclesiastici qui omnem vim meriti
huius iustitiae, in sola gratuita DEI acceptatione,
& liberali promissione constituunt, cum & hac
ipsa qualiscunq; iustitia, donum sit DEI, & iure
seruitutis Deo debeat. Videatur Thomas in 1.
2. Quæst. 114. Art. 1. Meritum hominis apud
Deum

Deum esse non potest, nisi secundum praesuppositio-
 onem diuinae ordinationis &c. Praclare hac de
 re differit Durandus in 2. Dist: 21. Quest: 2. &
 ex recētioribus Theologis Adrianus de Traiecto
 postea Pontifex Maximus, in 4. sententiarum:
 Sunt (inquit) merita nostra veluti baculus arū-
 neus, cui dū quis innixus fuerit, cōfringit, per-
 forat manum innitētis, & quasi pannus menstru-
 ate sunt omnes iustitiae nostrae, lugiter igitur su-
 per pannum bonae vitae quem iustitiae operibus
 teximus, stillamus saniem diuersorum criminū.
 Quae igitur ex eis poterit esse fiducia ad Deum,
 qui neminem diligit, nisi ex toto corde conuer-
 sum? Rectē igitur suasi Saluator: Cum feceritis
 omnia, quae praecepta sunt vobis, dicite serui in-
 utiles sumus, Item ē schola Parisiensi Iodocus
 Clithoueus in Canonem ad illud. Non aestima-
 tor meriti: Quid meriti (inquit) apud Deum,
 poterimus obtendere, cui debemus omnia? Cum
 feceritis (inquit) omnia &c. quid nobis de bonis
 operibus poterimus applaudere, cum vniuersae ius-
 titiae nostrae, sint quasi pannus menstruatae ante
 Dominum? Nulla igitur in Deum nostra sunt
 merita, cui debita sunt omnia quae praestamus, cū
 nō ex nobis, sed sola sua bonitate, si qua bona sunt
 opera nostra, accepta sunt, & grata, à quo ut
 precipuo Auctore profecta sunt, Hac ideo ascri-
 bere visum fuit, ut praesens Ecclesia à calumnia
 vindicetur, qua nimium huic iustitiae, & merito

bonorum operum tribuere, & in CHRISTI merito ingrata, & contumeliosa esse traducitur, & ut Protestantes hac Confessione considerata in hoc præcipuo Capite in quo de Iustificatiõe coram Deo agitur facilius, & libentius Ecclesia unitati accedant.

Hac etiam dicta sint ad vigesimum Articulum, in quo de bonis operibus copiosius agitur, cuius longæ disputationis summa hæc est: Nulla bona opera præstari posse sine fide CHRISTI. Itē: opera nostra non posse nos reconciliare Deo, aut mereri remissionem peccatorum, & gratiã, qua in re, non modo diuinas literas, sed antiquos omnes & recentes Ecclesiasticos scriptores consentientes habent, notum est illud Apostoli: Sine fide impossibile est placere Deo. Item: Quicquid non est ex fide, peccatum est, Quam sententiam Augustinus generalem esse contendit. Sine me (inquit) Christus nil potestis facere, Et sicut patres non potest facere fructum, nisi manserit in vite, sic & vos, nisi in me manseritis.

Lib 4. Cõt.
Julian Et
de nuptijs
& Concu
piscent, ca.
2. & 3.

DE OPERIBVS IMPIORVM.

QVARE DE OPERIBVS IMPIORVM uno ore pronunciant omnes, nil illis inesse meriti & virtutis, ad gratiam DEI, qua iustificantur, conciliandam, eò quod nõ oriuntur ex fide & gratia, qui fons est bonorum operum, & quia non referuntur ad verum Deum, qui

finis est, ad quæ omnia bona referri debent, ideoq; non solum inutilia, sed etiam mala, & peccata plerumq; dicuntur, ut August. in Psal. 31. Bona opera extra fidem cõfert cursui celerrimo extra viam, & ad sextum. Si nihil (inquit) possunt habere boni meriti peccatores, certè mala sunt merita, & peccata, quacung; peccatores operantur etiam que videntur in specie bona. Idem de Natura & gratia, Nam necesse mortua opera faciat, donec gratia Dei renouet. Prosper in Epigrammatis.

Omne etenim pietatis opus nisi semine
rectæ,
Exoritur fidei, peccatum est.

ITEM LIBRO DE VOCATIONE
gentium, Sine cultu enim veri DEI, etiam quod videtur esse virtus, peccatum est, nec placere vllus Deo, sine Deo potest. Chrysostimus: Nil extra fidem bonum est, ac ut quadam similitudine utar, similes mihi videtur, qui operibus bonis florent, & DEUM pietatis ignorant reliquos mortuorum pulchrè quidem indutis. Vide Basilium serm: 2. De Baptismate Capit. 1. An possibile, an acceptum DEO sit, eum qui peccato seruit, facere iustitiam? Adfert quæstionis explicationẽ ex Veteri Testamẽto, dicẽte Deo: Peccator q; vitulũ mihi immolat, p inde est

atque qui canem mactat, & in Novo Testamēto dicit Dominus: Qui facit peccatum seruus est peccati, & nemo potest duobus dominis seruire. Propterea hortandum est, ut faciamus arborem bonā, & fructus eius bonos, & repurgemus primum, quod inter poculum est & patinam, et tunc quod extra erit, mundum erit totum.

Augustin: aduersus Iulianum lib. 4. Cap. 3. Quicquid boni fit ab homine, & non propter hoc fit, propter quod fieri deberet, etsi officio videatur bonum, ipso non recto sine peccatum est. Quod autem operibus nemo remissionem peccatorum mereatur, disertè etiam Scholastici scriptores agnoscunt, ut ex eorum scriptis manifestum, quæ virtus merendi non communicatur, nisi viuus

Vide Caic.
tanū Tom.
3. opuscu-
lor Tract.

116

CHRISTI membris quibus iam peccata remis-
sa sunt,

DE OPERIBVS PRAE-

paratorijs.

RESTAT NVNC MEDIVM QVOD-
dam genus operum quod fit ab ijs qui iam aliqua agnitione peccati compuncti sunt, & semina quedam, ac initia fidei conceperunt, nondum tamen plenam iustificationem, & gratiam sunt consequuti, quæ opera preparatoria vocari solent. De his quoque operibus contentio nulla erit, si ad Veterum mentem, ac etiam saniorum scholasticorum Diuinis literis congruentem, negotiū explicetur: omnes enim agnoscunt, opera huiusmodi

modi esse dona DEI per Spiritum sanctum, quibus ipse eorum quos iustificare constituit, animos mouet, disponit & preparat, & quasi subigit, ad hanc iustificationis gratiam consequendam, cuius rei exemplum adfertur Cornelij Centurionis, de quo Augustin. de predestinat. sanctorū. Solet dici, ideo credere meruit, quia vir bonus erat & antequam crederet, Quod de Cornelio dici potest, cuius erant acceptæ Elemosina, & exaudita orationes, antequam credidisset in Christum, nec tamen sine fide aliqua donabat, & orabat: Quicquid igitur, & antequam in Christum crederet, & cum credidisset bene operatus est, totum Deo dandum est, ne forte quis extollatur: Et contra Pelagianos disputans, qui adducebant illud Prouerbum, Hominis est preparare cor &c. Non bene (inquit) intelligendo falluntur, ut existiment cor preparare, hoc est bonum inchoare, sine adiutorio gratiæ DEI, ad hominem pertinere. Ideo quippe scriptum est: Hominis est preparare cor, quia homo preparat, non tamen sine adiutorio DEI. Et in iisdem libris legitur, Preparatur voluntas à Domino, Hanc sententiam scholastici sequenti constanter docent, nullam huiusmodi preparationem utilem esse, nisi præueniente auxilio Diuinae gratiæ, Quare huiusmodi gratiam præuenientem appellat, eaque opera valere ad impetrandam iustificationis gratiam, & remissionem peccatorum, non autem ad eam

Capit. I.

merendam, & efficiendam, Item huiusmodi opera operari ad iustificationem, non autem iustificationem operari, verba ipsorum adferre longum esset. Vide Thomam 1. 2. Quest. 109. Art. 6. In preparatione voluntatis ad consequendum gratia donum, oportet presupponi aliquod auxilium gratuitum DEI interius animum mouentis, ideo quod homo conuertatur ad Deum, non posse fieri, nisi Deo ipsum conuertente. Hanc sententiam sequuntur eiusdem Thomae sectatores, à quibus sententia Scoti reijcitur, existimantis hominem ex puris naturalibus, & auxilio generali, posse se ad gratiam de congruo preparare, & respondetur: Neminem facultate humana posse sufficienter se ad gratiam disponere, nisi speciali auxilio subnixus ea dispositione, quam infallibiliter, & certa lege subsequitur gratia. De hac quoque preparatione gratiae pulchre disserit doctissimus Theologus Parisiensis: Hominem nondum credentem, sed sibi derelictum in solis vitiate naturae talentis se ad accipiendam fidei gratiam preparare non posse, nam absque gratuito auxilio DEI crucem mortemque CHRISTI reuelantis, intusque docentis, atque trahentis nemo incipit credere. Idem Doctores cum dicunt DEVM homini, quantum in se est facienti, super ijs quae illi ad salutem sunt necessaria, nunquam deesse, intelligi debere de homine quod in se est faciente, iam caelitus attracto, ad accipiendam

Ioan. Drey
donis de
Concord.
lib. arbitrij
& praedesti-
nationis.

piendam gratiam DEI. Hac certè esse pietati consentanea, nemo negare potest, Et ijs obijci possunt, si qua a nonnullis fortassis Sophystis in commodius dicta leguntur.

ARTICVLVS VII. DE ECCLESIA.

SEPTIMVS ARTICVLVS, qui est de Ecclesia diligenti opus habet consideratione, nam ex eo omnis hac distractio, que hodie est in Reipub: Christiana originem ducit. In hoc itaque articulo quedam non improbanda, quedam verò annotanda & corrigenda videntur. Recte itaque docent: Vnam esse sanctam Ecclesiam perpetuo mansuram, nam hæc professioni fidei Apostolica, & Constantinopolitana consentanea sunt. Videntur autem his verbis (perpetuo mansuram) Catholicam seu vniuersalem designasse. Quamquam vocabulum Catholica, non tam perpetuitatem temporis, quam vniuersitatem locorum significat, ideo enim Vniuersales potissimum Catholicam dictam volunt, quod per vniuersum orbem diffusa sit: Apostolis enim mandatum fuit, ut irent in mundum vniuersum, & prædicando Euangelio & Sacramentis administrandis, vnam sibi que consentientem Ecclesiam, ubique per totum orbem

Vide Optatum lib. 2,
constit

orbem constituerent. Quod addunt: Ecclesiam esse congregationem sanctorum, nec illud merito reprehendi debet, ideo enim sancta dicitur Ecclesia, quod ex sanctis, id est Baptismo sanctificatis, & consecratis constet, praesertim cum in sequenti Articulo Hypocritas, & vitiosos, ab hac externa Ecclesiae societate non excludant, idque latius in Apologia explicent. Quod autem subijcitur, ad veram Ecclesiae unitatem satis esse consentire de Doctrina Evangelij, & administratione Sacramentorum: non satis est, ad schismaticos ab Ecclesiae societate segregandos, nam Donatus agnoscit Donatistas suae aetatis hereticis non annumerandos esse, verum odio quodam iniusto se à communionem eius, quae est per uniuersum orbem, Ecclesiae segregasse: Requiritur ergo, ad hanc unitatem Ecclesiae praeter doctrinam, & morum similitudinem, etiam unitas animorum, hoc est, ut cum ea Ecclesia communionem, & societatem agnoscas, quae ab Apostolis in uniuersa terrarum orbe constituta, & per successionem traducem, ad nos usque propagata est. In hac sane unitate animorum potissimum spectanda est obedientia, quae debetur Ecclesiarum Praefectis, qui inde usque ab Apostolis per successionem Ecclesiam DEI gubernant, & verbo vitae pascendam susceperunt, qui & si non semper eadem fide officium suum praestiterunt, in illis tamen quae officij sui sunt, optemperari illis necessum est, tam in auditu verae doctrinae

doctrina, tum in legitimo usu sacramentorum, tum in disciplina, & correctione Ecclesiastica, quomodo Prophetas, Christum & Apostolos, ministerio Pontificum, sacerdotum, & Phariseorum usos legimus, sic tamen, ut huic mandato CHRISTI pareamus, qui ita iubet Scribas, & Pharizeos sedentes etiam in Cathedra Moysi audiri, ut tamen à fermento ipsorum tum vitiate doctrinae, tum vitæ corruptæ cauere moneat.

Hanc tertiam notam necessario requiri, etiã huius Cõfessionis auctor postea agnouit, qui multis in locis ubi de signis Ecclesiæ agit, tertio loco addit Obedientiam debitam ministerio Evangelij, seu Catholice Ecclesiæ, additq; in quadam disputatione eos, qui ab eo ministerio Catholice Ecclesiæ discedant, esse impios & maledictos, & confirmat hanc obedientiam his locis Pauli: Non sint inter vos schismata, non deserentes cõgregationem. Item: Obedientes ijs qui præsumunt vobis. Non igitur satis est, si per fidem de filio DEI aliquo modo capiti cohereas, nisi etiam per hoc uniculum pacis, corpori eius, quod est Ecclesiæ, connectaris, totus enim Christus (ut præclare Augustinus) & caput, & corpus est: Quare quicunq; de ipso capite scripturis sanctis consentiunt, ut eorum communio non sit in toto (quocunq; diffunditur) sed in aliqua parte separata inueniatur, manifestum est, eos non esse in Catholica Ecclesiæ.

Porro ad hanc unitatem retinendam, in pri-
mis opus est scire, qua sit vera Catholica, & Apo-
stolica Ecclesia, qua Christi corpus, & sponsa di-
citur: Itē qui sint huius Ecclesiae Praepositi, qui-
bus Spiritus sanctus Ecclesiam ordine post Apo-
stolos regendam commisit.

Ecclesia vera quid.

Hanc autem Ecclesiam manifestam esse oportet, nam ut recte inquit Augustinus: Quomodo
confidimus ex diuinis literis accepisse nos Christi
manifestum, si non accepimus, & Ecclesiam
manifestam. Est igitur illa vera Christi Eccle-
sia, quam constat ab Apostolis per uniuersum or-
bem constitutam, & per successionis traducem
ad nos usq; propagatam: habet enim hac pro-
missionem a Christo, quod ab ea nunquam sit re-
cessurus, sed Spiritus sui praesentia in perpetuum
eam sit conseruaturus: Ego (inquit) vobiscum
sum, usq; ad consumationem seculi, ego rogabo
patrem, & alium paraclitum dabit vobis, ut ma-
neat vobiscum in aeternum. Et quamuis praesens
haec Ecclesia, non parum in morum, & disciplina
integritate, adde etiam in doctrina sinceritate,
ab antiqua illa unde orta, et deriuata est, disti-
deat, tamen eodem fundamento Doctrinae, & Sa-
cramentorum diuinitus institutorum firma sem-
per constitit, & communionem cum antiqua illa
& indubitata Christi Ecclesia agnoscit & co-
lit, quare alia & diuersa ab illa esse non potest,
tamen

tametsi multis in rebus dissimilis sit, manet itaq;
Christi Ecclesia & sponsa, quamuis multis erro-
ribus, & vitis sponsum suum irritauerit, quam-
diu a Christo sponso suo non repudietur, tametsi
multis flagellis ab ipso castigetur.

De virtute
excommu-
nicationis.

In excusa-
tione quo-
rundā Arti-
culorum.

Hac olim Lutherus, & qui eū initiō sequeban-
tur, ingenuè agnouerunt: Ita enim loco quodam
scripsit: Manet mater, quia manet Ecclesia,
manet autem Ecclesia, quia manet CHRI-
STVS sponsum eius. Quare idem alibi: Quam-
uis Romæ male agatur, nullam tamen causam
tam grauem esse, aut futuram unquam, qua me-
rito se quis ab illa separare debeat, Imò quanto
peius Romana Ecclesia habet, tanto magis illi est
occurrendum, & succurrendum eiq; magis inha-
rendum, nam discessionibus nil profici nec Chri-
stum propter Diabolum deserere debere, hac ille,
et quidem sententia Veterum valde consenta-
neè, qui docent: Propter paleam non relinquen-
dam arcam Domini: neq; propter pisces malos
rumpenda retia Domini: neque propter hædos
in sine segregandos, deserendum gregem Domi-
ni: neque propter vasa facta in contumeliam,
migrandâ de domo Domini. Quare ut iusta sit
causa reprehendendi ex officio multa que in hac
Ecclesia committuntur, nulla tamē iusta causa esse
potest ab ea recedēdi, & eā hostiliter insectandi,
nā si dicat Prefectos huius Ecclesie psequi rectè
docentia

docentes & monentes, id & si verum esset, non
 tamen Ecclesie, sed eius gubernatoribus, quos alii
 quando hostes DEI esse contingit, tribui debe-
 ret, nam (ut inquit Augustin.) sunt & inuis
 hostes Dei quorum pectora obsedit Spiritus An-
 tichristi, & tamen gerunt spiritualia & diuina,
 multi quoque solo sacramento sacerdotes sunt, sicut
 fuit Pontifex Cayphas persecutor unius & verissi-
 mi Sacerdotis, qui quis ipsi non sint veraces, quod
 dant tamen verum est. Quare nec Propheta nec
 Christus nec Apostoli societatem populi DEI,
 in celebratioe eorundem sacramentorum deser-
 uerunt, tametsi ab impijs Pontificibus & perse-
 cutoribus, Ecclesia eo tempore fuerit ad mini-
 strata, & consortio sceleratorum hominum ma-
 culata, quamuis eorum vitia grauiter redargu-
 erint. Itaque clamando, & dissentiendo inde exi-
 bant, hoc enim est exire, hoc est immundum non
 tangere. Quamobrem frustra obijciuntur à non-
 nullis non tollerandi errores, & immania scelera
 Romanorum Pontificum, & Episcoporum, ex
 quo consequens esse volunt, Ecclesiam Pontifici-
 am, seu ut appellant, Papiasticam non esse veram
 Ecclesiam CHRISTI. Verum nil tam graue in
 Pontifices nostros dici potest, quod non in Pon-
 tifices, & sacerdotes Iudaici populi conueniat:
 quorum tamen improbitas non effecit, quo minus
 verè DEI populus esset, qui eorum gubernationi
 subycebatur, adhuc quamuis illi, qui Pontificis
 errores

errores & scelera sequuntur, viua Christi membra esse nequeant: possunt tamen in Ecclesia esse cum veris Christi membris, quemadmodum Liania cum tritico in eodem agro: & palea cum granis in eadem area. Item Pontificum & eius sectatorum vitia non impediunt, quo minus illi, qui eorum legitimam potestatem agnoscunt, & secundum eam rectè iubentibus obtemperant, ad sanctam illam vere Ecclesia communionem pertineant. Rectè itaque aliquando Lutherus: Potestas (inquit) Ecclesia cum sit CHRISTI potestas, licet pro nostris peccatis plerumque tradatur Pilatis, Herodibus Annis, Cayaphis, violentissimisq; alijs Tyrannis: nostrum tamen est, eam summis semper studijs reuereri & excolere exemplo Christi. At dicent aliqui se non exiisse, sed iniuste repulsos fuisse, quod ut concedatur, non tamen unicum pacis cum vniuersa Christi Ecclesia erat abruptum: sed animo & voluntate unitatis studium retinendum: quemadmodum Cyprianus cum se suosque à Stephano urbis Romæ Pontifice, & Episcopis, ac clero Italia iniuste damnari putaret, non tamen a consortio & societate illius Ecclesia recedendum sibi putabat, et habebat ille quidem haud leuos discessionis causa, cum Stephanus Episcopus urbis Romæ eum a sua communionem, quod in ipso erat, repelleret, & Episcopos ad ipsum ex Africa Legatos, nec ad sermonem communis colloquij admitteret, &

E

praci-

preciperet uniuersa fraternitati, ne quis eos in
 domum suam reciperet, ut venientibus non so-
 lum pax & communio, sed & tectum & ho-
 spitium negaretur: insuper & Cyprianum ip-
 sum Pseudo CHRISTVM, & dolosum opera-
 rium diceret. Hac scribit Firmianus Episcopus
 è Cappadocia ad Cyprianum, cuius Firmiani
 meminit Eusebius historia Ecclesiastica libr. 1.
 Cap. 3. & 4. ad quem & ceteros eius regio-
 nis Episcopos Stephanus scripsit: Non esse com-
 mnicandum ijs qui ad hereticos transeunt
 rebaptizant: Cyprianus tamen in illo sententia-
 rum dissidio pacis & unitatis vinculum constā-
 tissimè retinebat, causamq; suam non cum acer-
 ba insectatione aliter sentientium, sed summa
 animi modestia defendebat, cum tamen tot per
 Africam, & Orientem Episcopos idem secum
 sentientes, & facientes haberet, Paulinus quo-
 que Nolanus Episcopus vir religiosissimus, cum
 de Clericorum Romana Ecclesia in se inuidia,
 & odio, & Urbici Papæ superbia quereretur,
 qui eum à suo consortio segregare dicebantur,
 vsque adeò mutuo aduersus eos odio commotus
 non est, ut summa modestia scripserit, se domino
 gratias agere, qui & sibi miserrimo suo pecca-
 rori dederit dicere: Quoniam oderunt me gra-
 tis: Quod (inquit) ad me pertinet, cum ijs etiam
 qui oderunt pacem meam, mente pacificus sum:

si quis enim vult contentiosus esse, hoc nostra con-
 suetudo non recipit. Horum modestiam, &
 mansuetudinem si qui hodie quoque imitaren-
 tur, etiam si ab Ecclesie societate seclusi videren-
 tur, & in aliquo errore per ignorantiam versa-
 rentur, non putarem tamen ab interna illa Ec-
 clesie societate, quam animo, & voluntate co-
 lerent, alienos esse habendos. Sed illos excusari
 posse non video, qui cum initio inconsiderato
 fortassis Zelo, publica sententia damnati fue-
 runt, postea tum in doctrina, tum in ritibus
 nonnulla innovarunt, & ut animi ab alienatio-
 nem, & (si dicere fas est) odium suum aduersus
 Romanam Ecclesiam declararent, quedam in
 eius doctrina, & ritibus tamquam impia, blas-
 phema, & idolatrica damnare, & insectari co-
 eperunt, quae non illis propria, sed cum Veteri illa
 Ecclesia indubitata CHRISTI sponsa com-
 munita fuerunt, & hanc ab eius Ecclesie societate
 abstinendi causam obtulerunt, quo facto non
 tam ab hac Ecclesia, quam ab illa Veteri, cui
 hac Ecclesia in his rebus coniuncta & sociata
 est, separasse se videntur. Quin & eo ventum
 est, ut illi quoque vera & Catholica Ecclesie
 titulum, & possessionem adimere, sibi que
 soli Ecclesie nomen, & proprietatem arroga-
 re sint ausi, quod schismatis proprium est.
 Adde etiam, quod ut eam odiosorem redderent,

& ad defectionis societatem alios quoque prouocarent, multa falso illi Ecclesie attribuerunt, quod certè charitatis officio manifestè aduersatur: Non negarim tamen multos initio pio studio, ad acriorem reprehensionem quorundam manifestorum abusuum impulsos fuisse, & precipuam causam huius calamitatis, & distractionis Ecclesie illis assignandam, qui inani quodam fastu Ecclesiastica potestatis inflati, rectè & modestè admonentes superbe & fastidiosè contempserunt, & repulerunt. Quare nullam Ecclesie firmanam pacem sperandam puto, nisi ab his initium fiat, qui distractionis causam dederunt. hoc est, ut illi qui Ecclesiastica gubernationi præsunt, de nimio illo rigore aliquid remittant, & Ecclesie paci aliquid concedant, ac multorum priorum votu ac monitis obsequentes, manifestos abusus ad regulam diuinarum literarum, & Veteris Ecclesie, a qua deflexerunt, corrigant: Deinde proximum erit, ut qui vitantes vitia longius in contrarium abrepti sunt, culpam quoque suam agnoscant & ad sanitatem redeant.

De Pontifice Romano.

Quod autem ad unitatem huius externa Ecclesie requirunt obedientiam unius summi Regitōris, qui Petrum in regenda Christi Ecclesia, & eius ouibus pascendis successerit, non est à consensu prisca quoque Ecclesie alienum. Certè Ambrosius, sua aetate Episcopum Romanum

totius Ecclesie CHRISTI Rectorem vocat: constat etiam olim, quatenus extat memoria Ecclesie, praecipuam semper auctoritatem in uniuersa Christi Ecclesia Episcopo Romano, ut Petri & eius Cathedram obtinenti, delatam fuisse, quod innumeris testimonijs, & antiquissimorum & grauissimorum, tam ex Graecis quam Latinis uirorum abunde demonstrari potest, ut: Irenaei, Tertulliani, Optati, Hieronimi, Ambrosij, Basilij, Chrysostimi, Augustini, quibus & Hystoriae Ecclesiasticae & Conciliorum Decreta consentiunt: neque unquam credo controuersia apud nos ea de re extitisset, nisi Pontifices Romani hac auctoritate ad dominationis quandam speciem abusi fuissent, eamque extra fines a Christo, & Ecclesia praescriptos, ambitionis & cupiditatis causa extulissent. Verum hic abusus Pontificiae potestatis, quam adultores initio ultra modum auerterunt, de ipsa Pontificis potestate, quam uniuersali consensu totius Ecclesiae obtinuerat, male sentendi: imo ab ea prorsus deficiendi occasionem dedit, quam putarem illam recuperari posse, si eam ad limites a Christo, & Veteri Ecclesia praescriptos reuocaret, atque iuxta Christi Euangelium, & maiorum traditionem ad Ecclesiae tantum edificationem ueretur, quare initio de hac potestate satis modeste Lutherus sensit & scripsit, quamuis postea absurdissimis quorundam adulatorum scriptis offensus, & efferatus in eam

In princ. ad Tim. 3. ad illud. Ut scias quomodo oporteat te in domo Dei uersari. Ecclesia DEI viui.

atrociter inuictus sit. Sed qui Christiana concordia studiosi erunt, & animo ab omni contentione astu abducto rem ipsam considerarint, libenter ad Ecclesie unitatem & pacem conseruandam eam potestatem agnoscant, quam ille perpetuus Ecclesie consensus tribuit.

In hoc quoque de Ecclesia articulo additur, non esse necesse ad Ecclesie unitatem, ubique similiter esse traditiones & Ceremonias ab hominibus institutas: quod certè fieri possit, si de particularibus ritibus, qui pro temporum & regionum diuersitate variantur, intelligas, de quibus loquitur ad Casulanum Augustinus cum ait: Sit ergo una fides uniuersa, qua ubique dilatur, Ecclesia, etiam si ipsa fidei unitas quibusdam diuersis obseruationibus celebretur, quibus nullo modo, quod in fide verum est impeditur, quod breuius dicitur à Gregorio ad Leandrum: In una fide nil efficit Ecclesie sancte consuetudo diuersa. Verum hoc meminisse oportet, eam fuisse perpetuam Ecclesie sententiam, & eos ritus & consuetudines, quae antiquitus toto terrarum orbe seruantur, inuolabiliter esse retinendas. Si quid (inquit Augustinus) horum per orbem frequentat Ecclesia, quin id ita sit faciendum disputare in solentissima insania est. De particularibus quoque obseruationibus, quae iam longo usu inueterarunt, ita sentiunt, non eas pro cuiusque libidine temerè violandas, sed religiose pro more

more cuiusque Ecclesie colendas & retinendas. De his Hyeronimus ad Licinium: Traditiones (inquit) Ecclesiasticas, praesertim quae fidei non efficiunt, ita obseruandas, ut à maioribus traditae sunt, nec aliorum consuetudinem aliorum contrario more subuerti. Et Augustinus ad Ianuarium: Quod neque contra fidem, neque contra bonos mores iniungitur, indifferenter est habendum, et pro eorum inter quos uiuitur, societate seruandum. Scribit quidem Augustinus nimiam illam consuetudinem variarum consuetudinum oblata occasiōe ressecandam esse, etiamsi fidei non videntur aduersari, quia religionem quam CHRISTVS liberam esse voluit, seruilibus oneribus premant: sed de ijs loquitur, quae pro Regionum & hominum moribus innumerabiliter variantur, ita ut plerumque ratio, cur obseruentur, non constet: non autem de ijs, quae in Concilio statuta vniuersali consuetudine sunt confirmata. Quod si itaque aliquibus in locis, ritus aliquot lenioris momenti, quae Religionis puritati officere videbantur, publico consilio tollantur, & noui aliquid instituantur, quod neque fidei neque moribus aduersetur, sed habeat aliquid ad adhortationem vitae melioris, non debet hoc merito unitati quicquam obesse: modo mutatio illa sine insigni perturbatiōe fieri possit, & conuulsiō animorū per vinculum charitatis & in

Epist. 119.

Ad Philip
pum Ducē,
Cattorum.

sumus fidei capitibus consensio, & in publicis ritibus vniuersali consuetudine roboratis, concordia retineatur: At omnis insignis mutatio, tam particularium, quam vniuersalium rituum, quae ipsam Ecclesiae pacem penè totam immuet, dissensionem quoque, & distractionem animorum parere solet. Quare à temeraria nouatione, vti nunciam abstinuissent reliqui, quam Philipp. Melanthon ab ea sedulo dehortatur. Non tamen dubium est, certas quasdam traditiones, & constitutiones esse certis de causis, & pro tempore institutas, quae mutatis temporibus, & cessantibus causis abrogari & tolli possint, imò & debent, de quo Innocent. in Con. generali: Non debet reprehensibile iudicari, si secundum varietatem temporum statuta quoque varientur humana, praesertim cum vrgens necessitas, vel euidens utilitas id exposcit. Porro hanc abrogationem humanarum seu posituarum (ut vocant) constitutionum fieri posse tradunt, vel per reuocationem eius qui legis condendi habuit potestatem, vel per consuetudinem oppositam. Nam constitutiones huiusmodi, ut moribus vitiis approbantur: ita etiam moribus vitiis in contrarium abrogantur, praesertim cum accedit consensus interpretatus, (ut vocant) atque hoc modo, atque his de causis multas constitutiones non solum recentiores, sed etiam antiquiores, & Apostolicas paulatim exoleuisse videmus, videlicet, quae vel

vel nunc usum habere desierant, causa legis cessante: vel quia ex illarum omissione, quam observatione plus utilitatis Ecclesie accedere iudicabatur, ut de Apostolica traditione suffocati, & sanguinis, in Latinis praesertim Prouincijs patet: Item, de nocturnis vigilijs: de statis Baptistimi temporibus, de communione Infantium. Quod si demonstrari potest, aliqua his postremis temporibus, vel per imperitiam & negligetiam, uel etiam ambitionem & auaritiam instituta, & recepta esse, qua non modo utilitatem nullam, sed etiam noxam Ecclesie adferant, ea quin primo quoque oportuno tempore mutanda sint, negari non potest. Quare Bucerus confirmat, se in hac questione, De traditionibus, de huiusmodi tum noxijs, & noxijs inuentis, & institutis loqui: non de ijs qua Sancti patres & Ecclesie auctoritas tradidit.

Quod autem in Apologia aiunt, de spiritali unitate se loqui, ad quam nulla seu uniuersalium seu particularium rituum observatio conferat, utpote qua constet iustitia fidei coram Deo, non satis recte, & sibi ipsis consentaneè loqui uidentur. Primum enim de externa societate hic sermone haberi manifestum est, à qua ne mali quidem alieni sunt, in qua sanè societate necessarius est Sacramentorum usus, sine quibus tamè, si necessitas eorum usum prohibeat, interna illa, & spiritalis unitas consistere potest. Item,

Bucerus
aduersus
Latonium
pag. 224.
in Dialog.
Germa. de
præpa. ad
Concili.

non video, quomodo illa, & interna societas consistere possit, si publicam Ecclesiam consuetudinem in obseruatione tam uniuersalium quam particularium rituum violes, & condemnes & institutis maiorum pertinaciter repugnes, quod certe contra officium charitatis, qua maxime internam hanc unitatem consistere, certissimum est. Quod aiunt, se non leuibus de causis adductos fuisse, ad hanc articulum ponendum videlicet, & quod multa stulta opiniones de traditionibus irrepserint in Ecclesia, ut, quod cultus sint necessary ad iustitiam coram DEO, certe haec causa, non satis graues sunt, ad quasuis traditiones, qua usum in Ecclesia habere possint, negligendas, & aspernandas, cum & de Sacramentis ipsis à CHRISTO institutis false opiniones oriri possint. Quod autem addunt, nonnullos tradidisse esse necessary cultus ad promerendam iustificationem coram DEO, nec ea causa etiam si vera esset, quicquam efficeret, cum aliquorum culpa non esset uniuersitati Ecclesiae imputanda: quin & illud falsum esse existimo, aliquos docuisse externos illos ritus & Ceremonias esse cultus necessary ad promerendam iustificationem coram DEO, quam omnes in communicatione diuinae gratiae, & remissione peccatorum constituunt, nec aliud istis ritibus tribuitur, quam quod eorum externa obseruatio, de vero & interno cultu nos admoncat, & ad eam manu ducat, &

si ex vera in CHRISTVM fide, & obedientia
Ecclesia CHRISTI, cui CHRISTVS ob-
temperari precepit, eam apud DEUM laudē
habent, quam cetera pietatis opera. Id autem
ingenuē omnes consentunt, in ijs fiduciam salutis
non esse collocandam.

ARTICVLVS VIII.

DE SACRAMENTORVM adminiftratione.

QUOD IN OCTAVO AR-
ticulo dicitur, de usu Sacramento-
rum, licere vti sacramentis, qua
per malos ministrantur, totius Ec-
clesia confessioni consentanea sunt: atque hoc
tantum hic considerandum est, in quos hanc vir-
tutē diuinitus sibi inditam sacramenta exerant.
Est autem Communis hac Ecclesie hodieq, sen-
tentia, qua adulto, vt dignē & utiliter percipi-
at Sacramenta, opus esse fide, & pia quadam ani-
mi affectione, vt falsum appareat, quod illi im-
pingitur, quod doceat Sacramenta prodesse sine
fide, & bono motu utentis: hoc interim tamen
docent, ex virtute Sacramentorum quam habēt
ex diuina institutione & pacto, peculiarem
quandā gratiam conferri rectē utentibus, eamq,
amplio-

ampliorem, quam ipsius utentis fides, & deuotio
 mereatur, Item Baptismum in infantibus gratia-
 nis usu destitutis, conferre regenerationis gratia-
 am, ex ipsa sacramenti uirtute, tametsi proprio
 fidei motu careant, quomodo de Circumcisione
 dixit Augustinus, ipsum per se sacramentum
 in infantibus ualuisse. Atque hoc est, quod Scho-
 lastici dicunt, Sacramenta conferre gratiam ex
 opere operato, hoc est ex uirtute, quam ex Chri-
 sti instituto, & pacto insitam habent, non ex ope-
 re operatis, hoc est, ex merito suscipientis vel ad-
 ministrantis, Quare longissime hic Protestantes
 ab uniuersali Ecclesia intellectu, imo uero a com-
 muni sensu recesserunt, cum ad tuendam hanc
 propositionem: Non sacramentum fidei, sed fi-
 des sacramenti iustificat. (qua propositio in adul-
 tis aliquo modo locum habere possit.) eam ad in-
 fantes etiam transtulerunt, quando infantibus
 dum baptizantur, proprium fidei motum tribu-
 unt cum Ecclesia illis propria fide destitutis, com-
 munem Ecclesie fidem, in cuius corpus recipiun-
 tur, tribui & communicari doceat, quam per o-
 ra gestantium profitentur, quapropter hic error
 omnino reffellendus est, ut qui primus Anaba-
 ptistarum errori occasionem dedit, cum enim
 Lutherus assereret satius esse non baptizare in-
 fantes, si uerum sit eos non credere, atq; inde con-
 cluderet, rite baptizari paruulos, ideo uere illos
 credere. Illi contra hunc in modum ratiocinati
 sunt:

*Sunt: atqui manifestum est eos non credere, nō
sunt igitur baptizandi.*

ARTICVLVS IX. DE BAPTISMO IN- fantium.

QVI NONO LOCO SE-
quitur articulus, De Baptismo par-
uulorum nil habet, quod merito im-
probetur, nam quod asserunt Bap-
tismum ad salutem necessarium, & damnant eos
qui affirmant infantes sine Baptismo posse salua-
ri, prisca quoque Ecclesia iudicio, & diuinarum
literarum verbis consentaneum est, quo Bap-
tismi gratiam, fide & voto Baptismi, si eius conse-
quendi facultas desit, obtineri & representari
posse censeat, quod etiam nō pauci Doctissimi vi-
ri his temporibus ad infantes transtulerunt, ut
quemadmodum illis fides Ecclesia & offerentiū
pro fide propria deputatur; ita voluntas, & vo-
tum consequendi Baptismi, eiusdem Ecclesia &
potissimum Parentum pro ipso Baptismo a Cle-
mentissimo patre acceptetur, qui voluntatem pro
facto ducere, & neminem ad impossibile obliga-
re, nec gratiam suam externa actioni Sacramen-
torum simpliciter alligari voluerit, & credi-
bile sit, quod externo Ecclesia ministerio sine
culpa

culpa deest, id summum Pontificem **CHRISTUM**, de sua summa potestate, & inexhausta bonitate supplere, atque hoc sanè modo gratia regenerationis non penitus à Baptismo seungi-
tur, sed ad eam gratiam consequendam Baptis-
mi Sacramentum saltem voto, & desiderio per-
ceptum necessarium indicatur.

De Ceremonijs Baptismi.

De signis autem & Ceremonijs Baptismi, quæ antiquitus receptæ, per uniuersum orbem recep-
ta consuetudine usurpantur, docendi sunt homi-
nes diligenter, hæc non tanquam necessaria ad-
hiberi, ut sine illis Baptismus inutilis, & ineffi-
cax sit habendus: sed quemadmodum verbis à
CHRISTO præscriptis, alia quoque verba
docendi, & adhortandi causa adiungimus, ut
ceremonia à **CHRISTO** instituta, quæ sim-
plicissima est, alias quoque Ceremonias, quæ Sa-
cramenti huius dignitatem & vim commendat,
tamquam verba quedam visibilia coniungi, sed
hic dissidij causam nullam futuram puto, cum
videam optimos viriusque partis, in eandem sen-
tentiam convenire. Vide, quæ de ijs scripserit
Iulius Pflugh vir in primis reuerendus, in In-
stitutione Christiani hominis, & Bucerus in de-
 liberatione Lypsica. Anno 1539.

De confirmatione.

Huic Sacramento Baptismi coniunctum est alterum Sacramentum religiosissime semper in Ecclesia observatum, (quod Confirmationis, Chrismatis, obsignationis, Sanctificationis Spiritus, & impositionis manuum nominibus designatur) quod impositione manuum et obsignatione Chrismatis, quo spiritus sancti donatio administratur, p̄fici, & p̄ solos Episcopos administrari consuevit, quemadmodum in Apostolica ecclesia soli Apostoli, in quorum vices Episcopi successerunt, baptizatis manus imponebant, ut ad eorum preces spiritum sanctum in donis visibilibus acciperent. De hoc quoque dissidium nullum futurum sperē, si ab ipsis Episcopis ea qua decet gravitate administraretur, nam neque in conventu Ratisbonensi de eo controversum legitur. De tempore quoque Confirmationis, video bonis viris virisque partis non displicere, si eius usus ad aetatem paulo adultiore differatur, quod quamvis praeter antiqua Ecclesiae consuetudinem sit, (infirmatio sacri Chrismatis statim, si fieri poterat, Confirmationis non prorsus caret, nam & Corporis & Sanguinis Domini communio, haud secus virisque Baptismi, & confirmationis Sacramento adiungebatur, qua & ipsa corporis & sanguinis Domini, ut illa Chrismatis, confirmatio dicta sunt, ad q̄

eames

tamen dominici corporis & sanguinis Confirmationem, nunc communi Ecclesie consensu, in Ecclesijs potissimum Latinis, non nisi adultiore etate pueros admitti videmus, quod quò minus in Confirmationis quoque Sacramento obseruetur, nil prohibet: vel hanc certè ob causam, ut parentibus, susceptoribus, & Ecclesiarum Praefectis occasio detur pueros de fide, quam in Baptismo professi sunt, diligentius instituendi, & admonendi. Huiusmodi sanè institutionem seu Catechismi explicationem in pueris fieri debere, & Veteres praecipunt & Recentiores quoque ex utraque parte consentiunt. Vide Augustin. sermon. 116. in ramis Palmarum, & Valafriadum de lib. Ecclesiasticis Cap. 26. Item qua scripsit Ruardus Louaniensis Tomo. 2. ad illud Cailuini ex institut. Cap. 19. Et tamen non est Pastoribus Ecclesiarum permittendum, ut nullam habeant rationem erudiendae pueritiae in vere pia doctrina, sed exigendum est ab illis, ut Catechismum diligentissime doceant, haec (inquit Ruardus) admonitio sancta est & pia, quam obseruari omnes desideramus.

De discrimine Baptismi Ioannis & Christi.

Quid inter CHRISTI, & Ioannis Baptif-
na intersit, hoc modo aliquando exposuit
Lutherus

Lutherus in disputatione de Baptismate legis,
 Ioannis, & Christi, habita anno 1520. art 3. Ba-
 ptisma legis, membra, vestes, vasa lauabat, figu-
 rante spiritu externorum operum sanctitatem,
 & legis velamen: Baptisma Ioannis reuelata fa-
 cie legis, omnes peccato immergit, & auidos gra-
 tie facit, vt Baptisma legis penitentiam non
 prestabat, sed magis desperationem, donec ad
 Baptisma Christi pertingebat. Videtur Chri-
 stus Ioannis Baptisma non euacuasse, sed addito
 verbo vite sue seu promissionis perfecisse, ob q̄
 causam baptizati a Ioanne, denuo baptizandi
 fuerunt baptismate CHRISTI. Hanc sen-
 tentiam vetustati satis consentaneam sequutus
 est initio Philipp. Melancton in locis com-
 munitibus, sed postea sectatores Lutheri, ab ea di-
 scesserunt, & Ioannis & CHRISTI Baptisma,
 solo officio personarum, non autem substantiā
 & virtute distinguenda esse, docuerunt, atque
 hinc ab Anabaptistis in eas angustias coacti sūt,
 vt locum illum Actorum 19. de duodecim Dis-
 cipulis à Paulo baptizatis varijs, absurdis & in-
 ter se pugnantibus interpretationibus dilacerare
 ac per se clarum, & apertum obscurare, & in-
 tericare coacti sint, alijs baptismata Ioannis de tota
 doctrina, non de aque baptismo, intelligentibus,
 per Synecdochen videlicet, quasi totum in par-
 te, sine ipsa parte intelligi possit: alijs Baptisma
 in nomine CHRISTI, de solo Spiritu Baptis-
 mo,

mo, quod sit impositione manuum interpretanti-
 bus, cum alibi manifestè Baptismus in nomine
 Iesu, non nisi de aqua Baptismo dicatur, quem
 baptismus postea hic Spiritus, seu donatio Spiritus
 sancti in donis visibilibus, per impositionem ma-
 nuum sequutus sit, alij vero cum illos bis aqua in
 etos fuisse, negare non posse viderent, non verè lo-
 annis Baptismo, sed a falso aliquo Ioannis disci-
 pulo, pretextu nominis Ioannis, inani baptismo
 baptizatos fuisse, comminiscuntur, cum locus
 hic, si ex vetustatis sententia de Baptismo Io-
 annis & CHRISTI retineatur, plenissimus
 sit, quamuis enim iterum, hi baptizati fuerint,
 non tamen iterum iterato Baptismo (ut loquitur
 Augustin.) non enim baptisma Ioannis, CHRIS-
 TI baptisma fuit, sed ut ante præcursor DO-
 MINICI Ioannes: sic & Baptisma eius præ-
 mium Dominici baptismatis fuit, ut inquit Hy-
 eronimus.

ARTICVLVS X.

DE COENA DOMINI.

HIC ARTICVLVS QVI EST
 de Coena domini, seu de Sacramen-
 to Corporis & sanguinis CHRIS-
 TI, non vno modo in hac Confes-
 sione positus fuit, nam in prima editione Latina
 sic legitur: de Coena domini docent, quod corpus &

& sanguis CHRISTI, verè adsint, & di-
 stribuantur vescentibus in Cœna Domini, &
 improbant secus docentes: Germanica verò
 editio ita habet ad verbum conuersa: De cœna
 domini sic docetur, quod verum corpus & sang-
 uis CHRISTI veraciter sub specie Panis
 & vini in Cœna præsens sit, & ibi distribuatur
 & sumatur, In alia verò aditione hoc modo: De
 Cœna Domini docent, quod cum pane & vino,
 vere exhibeantur corpus & sanguis CHRIS-
 TI vescentibus in Cœna Domini: In Apolo-
 gia vero his verbis, hic articulus exponitur,
 Docent quod in Cœna domini, vere, & substan-
 tialiter adsint corpus & sanguis CHRISTI,
 & verè exhibeantur cum illis rebus, qua vi-
 dentur panè & vino, his qui sacramentum ac-
 ciptunt, & hunc articulum, hoc modo proposi-
 tum, non improbatum fuisse, à Cosa. Maie-
 stas Apologia testatur. Quamuis autè qui diuersam
 à sectatoribus huius Confessionis sententiã à Cal-
 uino instauratam tuentur hac cum sua sententiã
 probe conuenire contendunt, utpote qua nullam
 carnalem, seu substantialem præsentiam corporis
 & sanguinis Christi cum symbolis panis & vini
 (que pariter à malis & bonis percipiatur,) statui
 existimant, tamen in posterioribus suis scriptis
 satis aperte huius Confessionis Sectatores suam
 mentem explicarunt, videlicet Corpus & San-
 guinem CHRISTI in pane & vino sumi,

In articulo
 finalcaldi-
 cis de sacr-
 altaris sen-
 timus qd pa-
 nis & vinu
 in Cœna
 sit verum
 corpus

& sanguis
Christi, &
non solum
porrigitur
& sumitur
à bonis Ve
rum etiã à
malis Chri
stianis.

non fide tantum : sed etiam ore corporis, tam ab indignis quam à dignis. Verum in omnibus his formis, quibus Augustana Confessio exprimitur, huic controverſia locus relinquitur : Si in corpore, ex sanguis CHRISTI præſens, in ipſo tantummodo veſcendi uſu? quod iam aperte ab omnibus docetur, et in Confessione Saxonica diſertis verbis exponitur. Docentur (inquirunt) homines ſacramenta eſſe actiones diuinitus inſtitutas, & extra uſum inſtitutum res ipſas non habere rationem Sacramenti, ſed in uſu inſtituto, in hac Communionem verè, & ſubſtantialiter aſſeſſe CHRISTUM, & verè exhiberi ſumentibus corpus, & ſanguinem CHRISTI, cum eccleſia non præſens modo, verum etiam antiqua & Catholica ſemper ſenſerit, & docuerit, hoc ſacramentum non in ſola actione & uſu conſiſtere: ſed poſt ipſam Conſecrationem, (qua ſi Dominicanis verbis, & inuocatione diuini nominis) de panis & vini ſubſtantias fieri corpus, & ſanguinem Domini, neque benedictionis virtutem amitti: etiamſi ad uſum præſertim infirmorum ſeruetur, cuius rei plurima teſtimonia in promptu ſunt, ut eſt illud vulgatum Irenei: Qui eſt à terra percipiens uocationem Dei, non iam communis panis eſt: ſed Euchariſtia, duabus rebus conſtans, terrena, & cœleſti. Et lib. 5. in præſatione, Quando ergo & mixtus calix, & fractus panis percipit uerbum DEI, ſit Euchariſtia corporis

corporis, & sanguinis Christi. Iustinus in Apolo.
 2. Quemadmodum per verbum DEI incar-
 natus est Christus Salvator noster, & carnem
 & sanguinem pro nostra salute assumpsit: ita
 quoque cibum ex quo sanguis & caro nostra per
 mutationem aluntur, cum per preces verbi
 ab ipso benedictus fuerit, ipsius incarnati I E-
 SV carnem, & sanguinem didicimus esse. Am-
 brosius de his qui initiantur mysterijs cap. 9. Ipse
 clamat Dominus Iesus hoc est corpus meum. an-
 te benedictionem verborum celestium alia spe-
 cies nominatur, post consecrationem corpus Chri-
 sti significatur. Ipse dicit sanguinem suum. ante
 consecrationem aliud dicitur: post consecratio-
 nem sanguis nominatur, & tu dicis Amen. hoc
 est, verum est, quod os loquitur, mens interna fa-
 teatur, quod sermo sonat, affectus sentiat. Augu-
 lib. sententiarum Prosperi. Nec similiter com-
 prehendimus has duas species quemadmodum
 ante consecrationem comprehendebamus, cum
 fideliter fateamur, ante consecrationem panem
 esse, & vinum quod natura formavit: post conse-
 crationem vero carnem Christi, & sanguinem
 quod benedictio consecravit. Cyrillus ad Colossy-
 rum: Nec dubites an hoc verum sit, eo manife-
 ste dicente: Hoc est corpus meum & c. Insanunt
 ergo dicentes, mysticam benedictionem à sancti-
 ficatione cessare, si qua reliquia remanserint in
 diem subsequentem, non enim mutabitur Sacro-

sanctum corpus Christi: sed virtus benedictionis, & viuificatiua gratia iugis in ipso est. Hunc consensum Catholica Ecclesia, de presentia corporis & sanguinis Christi, primarij Evangelice disciplina Professores aperte aliquando professi sunt. Luther: in sermon: de Sacramento, aduersus fanaticos spiritus vulgo. (Schwermeggenstern) Quando (inquit) nos verba illa loquimur supra panem & vinum, adest ibi vere eius corpus, & sanguis, est tamen simplex verbum & vox. Item Brentius in syngrammate: Verbum (inquit) ad panem fert id quod in se continet, continet autem verum corpus Christi corporale, proinde fert, & corpus ad panem. Ibidem: Proinde (inquit) si verbum corpus & sanguinem nobis presens offerat, quid prohibet, cur non ad panem referat, quod in se continet, quando verbum, hoc est corpus meum, ad panem dirigatur? Philippus quoque Melancthon in Epistola ad Palatinum, & Graguellam in Comitibus Ratisbonae Perspicue (inquit) testari sumus, nos amplecti, & inueniri omnem consensum Catholica Ecclesia, & in Coena domini consecrato pane & vino, vere & realiter adsint, & sumantur corpus, & sanguis Christi, haec quidem illi: quam sententiam nonnulli ex ijs hodie superstites, extreme detestantur, & Papisticae magiae attribuant. Hoc tamen verum sum concedendum est, quamuis hoc sacramentum Eucharistiae ratione presentiae corporis & sanguinis

nis Christi ex ipsa consecratione, verum sacramentum corporis, & sanguinis Christi efficiatur, tamen si virtutem, & efficaciam spectes, qua Christo unimur & incorporamur, hoc sacramentum ut reliqua sacramenta, in ipso usu, & actione (quæ est sumptio seu manducatio & potio,) perfici, quæ externa sumptio, sacramentum est interna & spiritalis manducationis, & potionis corporis & sanguinis CHRISTI, qua fit ut CHRISTO uniamur & incorporemur. Hoc idem à Theologis quibusdam Scholasticis asseritur, atque hac ratione à veteribus quoque hoc Sacramentum nominibus actionem significantibus appellatur, ut sunt: Synaxis, Communicatio, Perceptio Corporis, & sanguinis Domini.

Vide Henricum de Gorghem de effect. Missæ pro-
pos. 5.

De transubstantiatione.

De transubstantiatione verò si cui hæc vox noua insolens videatur, certè inspicari non poterit, apud vetustissimos & Grauissimos Ecclesie Scriptores, voces (Conuersionis, transformationis, transformationis, transelementationis) passim reperiri. Quamuis autem de modo huius conuersionis varie extent sententia, tamen omnes in hoc caput conueniunt, ut intelligant tantam mutationem fieri, qua (quæ ante terrestris tantum & communis panis erat) dominicis verbis & inuocatione Diuini nominis virtute & operatione diuina cõsecratur & efficitur Eucharistia

& Sacramentum veri corporis, & sanguinis
 Christi, visibili quidem modo ad Patris dextrā
 sedentis: sed inuisibili, & incomprehensibili mo-
 do hic corpore & sanguine suo presentis, consi-
 detur & exhibetur in cibum & potum spiritua-
 lem ad salutem, & immortalitatem eorum, qui
 eo cibo & potu dignè vescuntur. Hanc autem
 carnem, & sanguinem Christi in sacramento
 Eucharistie pariter à bonis, & malis mandu-
 cari, & bibi: sed modo & fine seu effectu diuerso,
 ab his ad iudicium & mortem, & ab illis ad sa-
 lutem, & vitam: à solis verò bonis, verè, hoc est,
 utiliter, & salubriter manducari & bibi corpus
 & sanguinem CHRISTI, ut qui soli in Chri-
 sto maneat & Christus in ipsis. Hanc breuiter
 comprehensam totius antiquitatis sententiam
 esse puto, atq; utinam id effici possit, ut huiusmo-
 di explicatione contenti, à superuacaneis, & ad
 fidei ac pietatis nihil pertinentibus questionibus
 abstinemus, atq; in hac veteris Ecclesie senten-
 tia omissis odiosis rixis, qua exorta sunt, acquies-
 camus, quod sanè nisi fiat, nullum rixarum, &
 dissidiorum, de hoc Sacramento unitatis, sinem
 video, nam ut Anabaptisticam, & Zuenck-
 feldianam, item Helueticam sententiā omitta-
 mus, qua & ipsa in Carollostadianam, Zuingli-
 anam, Caluiniānam, et Lascanam quodammodo
 diuisa est ipsi saxonicarum Ecclesiarum discipu-
 li, & Lutheri sectatores, in tres diuersas & inter se

se pugnares sententias sunt distracti, & tamen oēs
 ex *Luthero* originem ducunt, & ex eius scriptio
 cause sue presidium petunt. **Luther*: in Captiuit:
 Babylon, Credo firmiter non modo, Corpus Christi
 esse in Coena, sed Panem esse Corpus Christi. In con
 fessione maior: Omnino confitendum est, quod qui
 hunc Panē manducat, & morsu frangit, illud ipsum
 manducat, & morsu frangit quod verum, & ipsissimū
 Christi Corpus est Ibidē Non equidem multum cen
 tendo, an panis substantia maneat vel minus quam
 vis Panē manere cum *Viclepho*. Econtra cum *So
 phistis* quoq; sentio, quod & Christi corpus presens
 addit, & quod duæ distinctæ substantiæ vna substan
 tia esse possent *Nicolaus Gallus* Con. *Philipp. Me
 lancthon*, ad Comitem Palatin: Afferimus, & con
 firmur cum Christo Domino, corpus Christi non
 modo esse in, cum, sub Pane, sed quod panis sit cor
 pus Christi ipsum, Itaq; vnum cū ipso predicatio
 ac Identica. Nam quidam hanc enunciatio
 nem: Panis est corpus Christi identicam esse, &
 panē essentialiter esse corpus CHRISTI conten
 dūt, idq; simpliciter, et cur aullū tropū, q̄ quidem
 prima fuit *Lutheri* explicatio, q̄ *Zuingli* oppug
 nauit, & ei seſtatores hodie oppugnant, atq; ex
 ea, vel papistica (ut appellant) trāsubſtātionē
 (q̄ tamen eius locutionis auctores, non agnoscūt)
 vel absurdum consequi demonstrant, nempe, pa
 trem pro nobis esse crucifixum. Item interpres de
 cretorum ex eo sermone, quo simpliciter panis cor
 pus Christi esse asseritur, hoc absurdū colligit. Si
 (inq̄) panis est corpus Christi, ergo aliqd q̄ non
 est

In Cap.
 Quia cor
 pus de con
 sec. disti. 29

est natum de virgine, & sic aliquid inanimatum est corpus Christi, ergo est animatum, & inanimatum, ergo non solum de virgine habuit originem. Ait quidem Irenaeus, Panem, in quo gratia acta sunt, corpus esse Domini, sed is hac circumloquutione Eucharistiam totam intelligit duabus rebus constantem, terrena, & Coelesti. August. sermo, ad Infantes, panem dicit corpus CHRISTI, sed (ut ita loquar) intellecturaliter, respectu videlicet intellectus, quo in pane, qui exterius videtur, interius corpus CHRISTI esse creditur. Si quando verò a Patribus hac loquendi forma usurpetur, ut dicant, Panem esse corpus Domini, agnoscunt recentiores quoque Ecclesiastici scriptores, eam esse figuratam, ut qua signum, rei signata, sed presentis nomine denotetur, Scholastici quoque, hanc enunciationem Panis est corpus Christi, eo modo loquendi intelligunt, quo res in aliud commutata, prioris substantiae nomen retinet, ut: Aqua est vinum, Virga est Serpens. Accedit tamen horum sententia quam proxime ad palinodiam Berengarii posteriore in qua confitetur panem, & vinum, post consecrationem esse verum Christi corpus, quod natum est de Virgine, & c. & verum sanguinem, qui de latere eius effusus est, non tantum per signum, & virtutem sacramenti, sed etiã in proprietate naturae & veritate substantiae, quam sententiã in priorum Confessione expressit his verbis, Panis & vinum, qua

que in altari ponuntur, post consecrationem non
 solum sacramentum, sed etiam verum corpus
 & sanguis Domini nostri IESU CHRISTI
 esse, & sensualiter non solum sacramentum, sed
 in veritate manibus sacerdotum tractari, frangi
 & fidelium dentibus atteri, qua verba quamvis
 a Luhero alicubi probentur: tamen prudenter
 vidit & monuit auctor Glossæ in lib. Decret.
 Hac verba nisi sane intelligas in maiorem, in-
 cides heresim, quam ipse Berengarius habuit.
 Alij vero novam, quandam, & inauditam,
 presentiam corporis, & sanguinis CHRISTI
 in pane, & vino Dominica cœna commenti sunt,
 quam ex Maiestate humana in Christo natura
 a diuina natura sibi communicata, petendum es-
 se acerrimè contendunt: Affirmant enim corpus
 CHRISTI, virtute unionis, & sessionis ad
 dexteram Patris, haud aliter, atque ipsam Diui-
 nitatem, cui unita est, esse ubiq³, atq³, eam ob rem
 in Cœna Dominica nullâ novâ presentiam effici,
 sed q³ ante prasens erat, sumēdū atq³, fruēdū do-
 nari. Exēpla adferunt de puero in cunis, vino in
 Cantbaro pecunia in marsupio, hordeo in sacco,
 ideoq³, propositionem hęc, (Hoc est corpus meū)
 idē valere cū hac, (Panis est corpus meū) prsus
 negant, videlicet ne figuratā locutionem admittere
 cogantur, imo eam in diuinis literis nusq³ repe-
 riri asserunt, atq³, adeo falsā & absurdā esse, nisi
 cōmoda interpretatione subleuetur cū hac. (Hoc
 est

est corpus meum) simplex, & aperta sit, neq; tro-
 pi alicuius subsidio indigeat. Quamuis ydem illi
 aliquando contrarium docuerint, & hunc loquen-
 di modū (Panis est corpus Christi) ut qui Chri-
 sti verba (hoc est corpus meum) declarat, vsur-
 pauerint, & in ys synechdochen agnitionem ver-
 borum Christi (Hic panis est corpus Christi) ve-
 ram esse censeant, atque inusitatam eam predi-
 cationem admittant: non tamen in eo genere lo-
 quendi tropum esse agnoscunt, quamuis tropi si-
 militudinem habeat, itaq; hoc genus docendi non
 τροπικὴν sed τροποῦδεν vocant. Porro illi asser-
 tores huius maiestatis, & vbiq; humani-
 tatis in Christo natura, absq; adeo eam ad constituens
 dam in Cœna dominica corporis & sanguinis
 Domini presentiam, necessariam esse asserunt, ut
 qui eam negent, aut magici Papista (qui certo
 murmure verborum se Christi corpus è celo eli-
 cere putant) aut impij Zuingliani (qui nō cor-
 poris, sed diuinitatis tantum presentiam credūt)
 habendi sunt, eo quo suo decreto, magnam partem
 eorum, qui cum ipsis Augusta. Confessi. pfitentur
 condemnāt, & à sua societate repellunt, atq; hac
 quoq; opinio ex Luthero patrociniū querit. *
 Idem in sermone de Sacramento Cœne Dominicæ, contra fanaticos: Cre-
 dimus quod Iesus Christus sit, iuxta humanitatem super omnes
 creaturas collocatus, & omnia impleat, quemadmodum Pau-
 lus ad Ephesios scribit. Et quod Christus sit Dominus omnium
 rerum, non tantū secundū diuinitatē, sed etiam secundū huma-
 nitatem, & habeat omnia in sua manu, & sic vbiq; præsens. †

Tertia sententia est eorum, qui singularem presentiam corporis, & sanguinis Christi in Cœna statuunt, totamq; rationem facti, ad voluntatem, & potentiam facientis, hoc est, Omnipotentis Dei referunt: cum enim persona Christi vere Deus sit, & infinita essentia & potentia, nil esse absurdi, si credamus eum corpus suum et sanguinem, omnibus in locis, ubi mysterium hoc expressus instituto peragitur iuxta suum Verbum, incomprehensibili modo, præsens cum sacris symbolis, & exhibere. Hi genus hoc loquendi (Panis est corpus Christi) non rejiciunt, imo Christi verba hoc modo intelligenda esse constanter asserunt, idque declarare hæc verba Pauli: Panis quem frangimus, nonne communicatio corporis Christi est? &c. Non tamen identicam prædicationem asserunt, neque in ea locutione tropum prorsus aspènantur, modo is tropus presentiam vera carnis Christi non tollat, quàm pleriq; Synecdochen vocant, qua ex parte totum intelligitur, quamvis alij inusitatam prædicationem malint, itaq; hanc propositionem (Panis est Corpus CHRISTI) huiusmodi interpretatione expli- cant, ut per eam intelligatur in pane, cum pane, esse corpus Christi, qua loquendi forma apud Veteres quoq; reperitur, atq; ydem isti Ubiquitatis questionem rejiciunt, eamq; ad hanc questionem nil pertinere affirmât, atq; adeò quidam ex illis, illam Ubiquitatem humane nature in Christo,

Paulus Eberus in assertionione de Cœna Domini Vide Guilhel. Parisiensem par. 2. de Sacramento Eucharistiz.

Nicolaus
Hemingio
in Dania,
in suo Cate-
chismo In-
terr. Quid
censes de il-
lis q̄ dicūt
humanita-
tē Christi ef-
se vbiq; cū
in diuina-
tes Resp.
itē vt erro-
rē corū ni-
tent, q̄ ne-
gāt nos ve-
rē corpus
seu sangui-
nē Christi
participa-
re in cōna
incidūt in
hunc horri-
bilē errorē
vt dicāt hu-
manitatē
Christi esse
vbiq; cum
diuinitate.

seu corporis Christi grauissimi erroris condem-
nant, vt quam naturarum confusio, vel diuinitas
tis diuisio consequatur. Paulus Eberus de Cōna
Domini, sequitur, haud dubie nequaquam huma-
nam naturam, ita exaquari diuina natura de-
bere omnium illarum proprietatum attributio-
ne, quae diuina natura soli conueniūt, vt dicatur
humanam naturam in Christo, seu carnē Chri-
sti seu corpus Christi esse infinite essentia, vbiq;
omnia implere, atq; hi etiam sententiam suam
apertis Lutheri scriptis confirmant, Lutherus
Tom. 8. Ienensi. Quod ad corpus attinet CHRIS-
TI, quando tantum vult, potest esse vbiq;
vel in omnibus locis, quare alia est ratio sui cor-
poris, & nostri, de Ubiquitate non est dispu-
tandum, in hac controuersia, longe alia res
est &c. Idem in Confess. maior: Dicit se in con-
trouersia sacramentaria non velle cum quoquā
contendere, de Ubiquitate, in quibus disertē ait:
ubiquitatis quæstionem, ad hanc controuersiam
non pertinere. Hac sanē sententia, quam
proximē ad antiquum, & Catholicum, Ec-
clesia CHRISTI consensum accedit, nam
non veteres modo, sed etiam recentes hanc præ-
sentiam corporis Christi ad voluntatem, & præ-
sentiam instituentis referendam, & po-
(videlicet) diuina natura seu Spiritus, qui car-
nē sibi unitam, viuificam efficit, omnipotenti
sua virtute, eam carnem eumq; sanguinem non
quis

quidem sibi exaquat, ut ubicunque sit natura
 divina, ibi quoque, carnem seu humanam naturam
 esse necesse sit: sed ubicunque, vult, iuxta Christi
 ipsius veri Dei, & hominis institutionem & pro-
 missionem presentem eam Ecclesia sua exhibere. Neque
 etiam eum loquendi modum adspernam, ut dica-
 tur, panis seu forma panis, esse corpus CHRISTI,
 eumque figuratum esse non inficiantur, eo videlicet
 genere loquendi, quo signum rei signata nomine ac-
 cipit, non modo absentis, sed presentis rei signum in-
 telligatur quomodo sanguis dicitur, esse anima, quod
 in sanguine anima sit, itaque, sanguis signum sit presen-
 tis anime. Hoc autem in hac tertia sententia
 patissimum requiritur, ut addatur hanc carnem
 & sanguinem cum sacris symbolis presentia esse
 non modo in ipso usu, hoc est, manducatione, &
 potione, sed in ipsa mystica benedictione, cum pro-
 verbum CHRISTI, & invocationem divini nomi-
 nis, terrena elementa benedicantur & sanctifi-
 cantur. & in corpus & sanguinem Christi, mystico
 & ineffabili modo transferuntur, atque hac vir-
 tutem mystice benedictionis, qua Christi corpus
 presens efficitur, non mutari, tamen si symbola ip-
 sa ad legitimum usum ad tempus asserventur,
 neque ipso abusu, si quis admittatur, id effici, ve
 sacramentum non sit, & verum CHRISTI
 corpus, sed ut indignè tractetur, haud aliter atque
 tum ab indignis sumitur, neque enim abusus rei
 substantiam tollit. Quamvis autem inter hanc primam

opinionē. si commoda interpretatio accedat, haud
ita multum interfit, cum utraque certam definitio
tamque corporis CHRISTI in sacris symbolis
praesentiam statuatur, media tamen hac non modo
cum his, sed cum antiquorum omnium, & recentiorum
pene sententia pugnat, sunt enim haec prorsus
contradictoria: Corpus & sanguinem Christi
praesentia esse in S. Cæna, etiamsi extra eam
ubique praesentia non sint. et: Corpus & sanguis
Christi non aliter esse praesentia in S. Cæna,
quam quia ubique etiam extra S. Cænam praesentia
sint.

ARTICVLVS XI. DE CONESSIONE.

IN VNDECIMO ARTICULO hoc nouum est, quod Confessoriam à sacramento Pœnitentiæ separant, cum eam Ecclesiastici constanter inter pœnitentiæ partes numerent, quam autem docent absolutionem priuatam, quæ fit in priuata Confessione, retinendam, merito probatur: At quod subiiciunt, enumerationem omnium delictorum non esse necessariam quadam ex parte recte habet, videlicet, si intelligatur de ignotis, & non occurrentibus peccatis, item si intelligatur de nimis auxilia inquisitione omnium citata

eumstantiarum, quae in multis conscientia carni-
 ficinam gignit, quam nemo moderatus approbat,
 verum si referatur ad eam enumerationem pec-
 catorum, qua grauiora omnia peccata diligenter
 expenduntur, & tanquam spiritalia vulnera
 spiritali medico reuelantur, de ea quoque reti-
 nenda dubitandum non est, & Protestantes in
 suis articulis ad librum propositum, huiusmodi
 enumerationem non aspernantur, quia (inquiunt)
 multi, propter ambiguos casus opus habent confi-
 lio, ideo hortandi sunt homines, ut addant enu-
 merationem, ut inuari consilio, aut excitari ma-
 gis ad poenitentiam, & de multis rebus admoneri
 possint. Extant quoque Veterum testimonia,
 quae huiusmodi enumerationem etiam occulto-
 rum criminum probent, ut est illud Originis in
 Lucam: Vnde & nos si peccauerimus debemus
 dicere: Peccatum meum notum feci tibi, & ini-
 quitatem meam non abscondi, dixi, annuntiabo
 iniustitiam meam contra me domine: si enim hoc
 fecerimus, & reuelauerimus peccata nostra non
 solum DEO, sed & his qui possunt mederi vul-
 neribus nostris atque peccatis, delebuntur pecca-
 ta nostra ab eo, qui dixit: Ecce delebo ut nubem
 iniquitates tuas, & sicut caliginem peccata tua,
 Idem in Psal. 31. Fortassis (inquit) sicut hi qui
 habent inclusam intus escam indigestam aut hu-
 moris aut phlegmatis, stomacho grauiter & mo-
 lestè conuenientia, si vomuerint, releuantur, ita

Homil. 17.

Cap. 10.

etiam si qui peccauerunt, siquidem retinent in se peccatum, intrinsicè urgentur, & propemodum suffocantur à phlegmate vel humore peccati: si autem ipse sui accusator fiat, dū accusat semetipsum & confitetur simul euomit, & delicta, atq; omnem morbi digerit causam. Notum est illud Hieronimi in Ecclesiastic. Si quem serpens diabolus occultè momorderit, & nullo eum conscio peccati veneno infecerit si tacuerit qui percussus est, & non egerit pœnitentiã, nec vulnus suũ fratri, & magistro voluerit confiteri, magister, qui linguam habet ad curandum, facile ei prodesse non poterit. Si enim erubescat agrotus vulnus medico confiteri, quod ignorat medicina, non curat. Equidem credo de hac re controuersiam nullam fuisse futuram, si non salutaris hac confitendi medicina ab imperitis & importunis medicis, multis inutilibus traditi iunculis infecta, & contaminata fuisset, quibus conscientijs, quas extricare, & leuare debebant, laqueos iniecerunt, & tanquam tormentis quibusdam excarnificarũt. Quapropter huic rei occurreretur si pythantum, & prudentes viri huic utilissimo, & sanctissimo audiende Confessionis, & absolutionis impertienda ministerio præficiantur, qui hominum conuersatione facile fiet, ut Confessio, quæ hæctenus multis onerosa & molesta visa est, ut plena spiritalis consolationis, ab omnibus ultrò expectatur.

ARTI.

ARTICVLVS XII.

DE POENITENTIA ET
satisfactione.

IN ARTICVLO DVODE-
cimo, qui est de Pœnitentia, ea pars,
que lapsis post Baptismum contin-
gere posse peccatorum remissionem
docet, quocumque tempore conuertantur, Ca-
tholica doctrina, aduersus Nouatianos consen-
tanea est. Hic autem primum obseruandum
est, sermonem hic fieri non de quavis pœniten-
tia: sed de ea, quæ post regenerationem ob gravi-
ora peccata suscipi solet, cum videlicet dolen-
tes verè de peccato, post confessionem & satis-
factionem Ecclesie reconciliari solent, quare
tenenda est hæc distinctio Beati Augustini: Tres
sunt actiones Pœnitentia, Vna est que nouum
hominem post Baptismum parturit: Omnis
enim qui iam voluntatis suæ factus est arbiter,
cum ad sacramenta accedit fidelium, nisi eum
peniteat veteris vitæ, nouam nõ potest inchoare.
Alteræ est, cuius actio per totam istam vitam,
perpetua supplicationis humilitate subeunda est,
quia vitam æternam nullus desiderat, nisi cū vitæ
huius temporalis peniteatur. Tertiæ actio pœni-
tentia est, quæ pro illis peccatis subeunda est, quæ
legis Decalogus continet, de quibus Apostolus:

De Pœnitē
tiæ medic.
Cap. 31.

1.

2.

3.

Quoniam qui talia agunt regnum DEI non possidebunt. In hac ergo Pœnitentia maiorem in se quisq; seueritatem debet exercere, ut à se ipsa iudicatus non iudicetur à Domino, atq; hæc tertia sola nostri est instituta, q̄ Ecclesiasticis sacramētis annumerari consuevit, quamuis nonnulli etiā ex ordine scholasticorū non familiarem siue priuatam pœnitentiam, neq; quamuis publicam, sed solemne tantum, sacramentū dici affirmant, quæ pœnitentia in eiectione ab Ecclesia, in cinere & cilicio peragi solet, & à qua in canonibus proprie pœnitentes appellantur, ea est, quam iterari non posse Veteres scribunt, ut est apud Ambrosium. Quod subiicitur in lib. Confessionis Augustinæ, constare hanc pœnitentiam contritione & fide, quæ sequi debeant fructus digni pœnitentiæ, in hac Pœnitentiæ partitione hoc nouū est quod fides pœnitentiæ partibus adiungitur prætermissa Confessione, & contritione postponitur, idq; ideo fit, quo contritionis notio præter receptā Ecclesiæ sententiā explicatur, nō enim contritiōis nomine intelliguntur terrores, seu horrores incussi conscientia agnito peccato, sed ex his terroribus contritio nascitur. Contritiōis autē nomine intelligūt dolorē de peccato, ppter offensam Dei cū proposito abstinenti, qui dolor gratia Dei informatus, & nō modo ex terrore diuini iudicij, sed ex fide diuini verbi, & fiducia cōsequēde veniæ pfectus sit. Si autē contritiōis nomine qualiscunq; dolor, de

Simon. de
Tornaco.
lib. de sa-
cramentis.

Vide de
Pœniten.
Dist. 3.

P. Lōbard.
lib. senten.
4. Dist. 14.

admisso peccato, ex terrore legis incussus intelligatur, talis dolor cū veram & salutarē pœnitentiā antecedit, inter pœnitentiæ partes nō solet nominari, & attritionis potius, quam contritionis nomine vocari consuevit, Quamuis & huiusmodi cōtritio pœnitentiæ quoq; seu resipiscētiæ nomine significatur, cui, ut salutaris & efficax sit, fidem suæ fiduciam misericordie accedere debere necesse est, ut exempla Cain, & Iudæ manifestè declarant, itaq; falso Ecclesiæ presentis Doctōribus obijciatur, quod mentionem fidei in pœnitentiā præmittant, vide Hostiensem in summa de pœnitentiā & remissione, ubi inter causas pœnitentiæ ponit spem quæ à fiducia aliena non est, eamque triplicem: veniæ, gratiæ, & gloriæ, adfert. que ad eam rem præclara ex Ecclesiasticis scriptoribus testimonia, ut est illud ex Augustino: Merito spes valida mihi in Christo est, quod sabinis omnes languores meos, per eum, qui sedet ad dexteram tuam, & interpellat pro nobis, alioquin desperarem, multi enim & magni sunt languores mei, multi sunt, sed amplior est misericordia tua. Item: Ille tuus vnicus redemit me sanguine suo, nō calumniantur me superbi, quoniam cogitabo precium meū. Item ex Bernardo: Peccavi peccatum grande, turbatur conscientia: sed non perturbatur, vulnerū enim domini recordabor. Ex eodē, Quid tamen ad mortem, quod nō Christi morte soluatur? Quid? quod scholastici, in iustificatio-

is motum requirunt: alterum in peccatum per
 contritionem seu detestationem: alterum in Deo
 per fidem, qua divina vocationi assentimur
 & obediunt, quo apti, & dispositi reddamur ad
 iustificationis gratiam consequendam, ad quem
 liberum arbitrium non proprie cooperetur, sed
 obediat ad consensum: quia gratia non datur nisi
 si volenti, & assentiendi. In hac autem contriti-
 one, duo potissimum errores, falso impinguntur
 presenti Ecclesie, unus est oportere contritionem
 esse sufficientem: alter contritionem, mereri
 remissionem peccatorum. Quod priorem partem
 attingit, docent scholastici, (quibus potissimum
 hic error tribuitur,) dolorem in contritione esse
 duplicem: alterum esse dolorem sensus, qui qua-
 liscunque sufficiat, cum non sit in nostra potestate:
 alterum esse dolorem intellectus seu ratio-
 nis, qui est displicentia & detestatio peccati, pro-
 pter offensam, quam hactenus oportet esse maxi-
 mam, quod sit de admissione maioris mali, & de
 amissione maioris boni. Rectè autem movent,
 non debere hominem se tentare super his, &
 confessione nec priuatim nec publice debere sim-
 plicibus tendere laqueos tentationis: sed hoc tan-
 tum à poenitente requirendum esse, si poenitet, & si do-
 loreus insufficientis sit, an vellet dolorem sufficien-
 tem habere, & si non habeat, hoc ipsum sibi displice-
 re, & hoc ipsum sufficere, iuxta illud: Concupiscit
 anima mea desiderare iustificationes tuas, & se-
 curus

Bonaue. in
 4. Distic.
 Quaest. 1.
 Alexand.
 de Hales
 in 4. Quaest.
 68. art. 3.
 Petrus de
 Palude in
 4. Distinc.
 17. Quaest.
 10.

eundem illud: *Adiuua Domine incredulitatem meam.* De posteriore parte constanter negant etiam hodierni scriptores, doceri in Ecclesia contritionem mereri remissionem peccatorum, cum constanter omnes doceant, remissionem peccatorum nullis hominum meritis obtineri, sed gratis conferri propter unicum meritum CHRISTI, de qua re, idem ille Hostiensis: *Nontamen intelligas (inquit) quod ipsa contritio peccata dimittat: sed in ipsa contritione, gratia DEI donat omnia liberaliter.* Unde Ambrosius: *Verbum, id est, filius Dei tollit peccata: & Augustinus: Nemo tollit peccata, nisi solus Christus, qui est agnus tollens peccata mundi.* hac Hostiensis.

DE CONFESIONE.

De Confessione qua altera Pœnitentie Sacramentalis pars communiter in Ecclesia ponitur, superiori articulo dictum est: restat tertia pars. Nam ut pulchrè inquit Paulinus in vita Ambrosij, Pœnitenti non sufficit sola Confessio, nisi subsequatur emendatio facti, ut pœnitens non faciat pœnitenda, humilet animam suam sicut David sanctus, qui postquam à Propheta audiuit: *Dimissum est peccatum tuum: humilior factus est in emendatione peccati, ita ut cinerem tamq̃ panem manducaret, & potum suum cum fletu misceret.* De hac satisfactioe nō iātus erit conquerendi locus, si ex Ecclesia sententia hunc

in modum doceatur, quod sola passio & mors
 unigeniti filij DEI sit satisfactio, & propitiatio
 pro peccatis nostris, siue eo, quod ex origine con-
 traximus, siue ijs, quae ante vel post regenerationē
 ex carnis infirmitate commisimus, quae satisfactio
 offertur, & applicatur nobis ministerio Eua-
 gely, id est, verbi & Sacramentorum: accipitur
 autem fide, quae & ipsa Dei donum est, Quamuis
 autem virtute huius satisfactionis CHRISTI,
 & culpa & poena aeterna peccato debita deleat-
 tur, certum est tamen Deum à poenitentibus ob-
 grauiora presertim delicta, lacrimas, ieiunijs,
 preces, Elemosinas, & reliqua verè poenitentis
 animi indicia, ac deniq; totius vita in melius im-
 mutationem, ac emendationem requirere, quod
 cū facimus Deo satisfacere pro peccato dicimus,
 nō quod precium dignū & sufficiens diluēdis pec-
 catis offeramus: sed q̄ officia illa prestemus, quae
 Deus a peccatore, cui filij sui satisfactionem im-
 partiri velit, requirit, quin & huiusmodi Poeni-
 tentiae fructibus seu satisfactionis operibus Deus
 placari, peccata redimi, & extinguī dicuntur:
 tum quia si ex motu, & afflatu Spiritus sancti
 fiant, ad impetrandam remissionem peccati fa-
 ciant, & poenas, quas afflicturus erat DEVS,
 auertant, & peccati inherētis reliquias extenu-
 ent, ac minuant, videlicet qua ratione Elemosinis
 dicuntur redimi peccata, ac ieiunijs, ac precibus
 Deus placari, Huiusmodi autē actiōes quibus Dei
 volun-

voluntati satisfacere dicimur, duplices sunt, aut
 sponte assumptæ: aut ab Ecclesia Præfetto in-
 iunctæ, quæ propriè ad pœnitentiæ Sacramentũ
 pertinent, & rursus duplices sunt: aut publicè,
 pro publicis: aut occultè pro occultis peccatis sus-
 ceptæ. Quapropter in veteri Ecclesia, ut segniores
 excitarentur, pœnitentibus ob graviora scelera,
 certa tempora & officia definita fuerunt, quibus
 non solum coram DEO interiorem animi pœ-
 nitentiam excitarent, & exercerent: sed etiam
 Ecclesia, verè se atq; ex animo peccati pœnitere,
 declararent, atq; ita manus impositione Episcopi
 & Cleri Ecclesia reconciliarentur, & ius com-
 municationis acciperent, atq; hæc præscripta of-
 ficia, Canonica satisfactionis seu pœna vocaban-
 tur, quæ ut paulatim imperitia Episcoporum &
 Pastorum in abusum: ita quoque negligentia,
 & segnitie tam Pastorum quam populi prorsus
 in desuetudinem venerunt, nisi quod in priuatis
 Confessionibus, aliqua eius rei vestigia remanse-
 rint, cum pœnitenti aliqua pietatis opera, sed
 priuatim indicuntur, publica vero satisfactionis
 obscurum tantum vestigium in homicidis recon-
 ciliandis aliquibus in locis relictum est, quem-
 tamen publicæ satisfactionis priscum & Apo-
 stolicum morem, ob publica & graviora pecca-
 ta restituui vtile, ac propemodum necessarium sit,
 in quo potestas Ecclesiastica clauium in ligando
 & soluendo, id est pœnitentiam indicendo, a com-

De medio
Pœnitentiæ
& in Enchi-
rid. Cap. 5.

communione separando, & rursus indugenda
absoluendo, seu reconciliando manifestissime
cerneretur. Neque verò, ea fuit mens veterum,
ut remissionem peccati, quæ sit a DEO, ad
prescriptum huius temporis spacium alligarent,
sed ut hac disciplina Ecclesiastica, homines ad
Pœnitentiæ dignos fructus faciendos admo-
rentur, & Ecclesiæ auctoritas, in ministerio re-
mittendi peccata, retineretur. Ita enim Au-
gustinus, In actione Pœnitentiæ ubi tale crimen
commissum est, ut qui commisit, à Christi corpora-
re separaretur, non tam consideranda est mensura
temporis quam doloris: cor enim contritum, &
humiliatum DEUS non despiciet. Verum quia
plerumque dolor alterius cordis occultus est, nec
ad aliorum noticiam per verba aut alia signa
procedit, cum sit coram illo, cui dicitur: Gemitus
meus non est absconditus, abs te, rectè constituuntur
ab us, qui Ecclesijs præsumt tempora pœni-
tentia ut satisfiat etiam Ecclesiæ, in qua remit-
tuntur ipsa peccata: extra eam quippe non remit-
tuntur. Hoc autem interest, inter actionem Pœ-
nitentiæ, seu exomologesin veteribus usitatam,
& eam quæ nunc usu recepta est, quod olim nisi
his operibus, ab ecclesiæ Præsente iniunctis ritibus
peractis, absolutio & reconciliatio & communi-
onis ius, per manus impositionem non concedebatur,
ut ex multis Tertulliani, & Cypriani locis
constat: Itaque actiones illæ Pœnitentiæ, cum ex fi-
da

de, & animo verè dolente, & afflatu Spūs sancti,
 auxilio gratiæ diuinæ hominis animum præveni-
 entis fierent, ad remissionem quoq; peccati impe-
 trandā, & Dei offensam placandā valere puta-
 bantur, non quod eam dignitate sua mererentur,
 sed quod ijs animus hominis ad gratiæ diuinæ su-
 scceptionem præpararetur, quo modo de operibus
 preparatorijs supra dictum est. Hodie vero sta-
 tim, a facta confessione, manus pœnitenti impo-
 nitur, & ad communionis ius admittitur, & post
 absolutionem opera aliqua pietatis, quæ ad carnis
 castigationem, & reliquarum peccati expurga-
 tionem faciunt, iniunguntur, quod ipsum utiliter
 fieri potest, si periti ecclesiæ ministri opera adhi-
 beant: de quo satisfactionis genere scholastici
 constanter docuere eam non rite fieri, nisi gratiã
 & remissionem culpæ ac pœnæ aternæ consequan-
 tur, quæ remissio fiat solo merito Christi, & mi-
 nisterio sacerdotis, eamq; satisfactionem potissi-
 mum valere ad pœnas tēporarias mitigandas, &
 reliquas peccati, ut diximus, expurgandas. Vnde
 est illud scholasticorū axioma: Nulla est satisfactio
 nisi præcesserit cōdonatio. De hoc satisfactio-
 nis genere, aliquando non incommode scripsit Lu-
 therus art. 5. assertionum: Ecclesia mater pio affe-
 ctu præuentura manum Dei, castigat filios suos
 satisfactionibus quibusdam ne incurrat flagella,
 dei, sicut Ninivita o pibus suis spontaneis præue-
 rit manum dei. Porro si quis saniorum scholasti-
 corum de satisfactioe sententiã cognoscere velis,

In 3. dist.
20.

Quæ. 4. Et
in Quartū
Dist. 15.

eam breuiter ex Bonauentura ascribemus, vide licet in peccato duo esse spectanda: Iniuriam siue offensam qua fit auersione a Deo, & damnū siue lesionem pro offensa qua infinita sit, neminem purum hominem satisfacere posse, sed sola misericordia Dei eam remitti per mediatorem à Deo constitutum, qui solus pro ea offensa satisfacere potuit, quapropter in sola fide passionis Christi omnem culpam remitti: pro damno verò, siue libidine deordinata, que finita est, emendam aliquidam & pœnam à Deo requiri, quam homo adiuuante gratia, & eius defectum supplente Passione Christi, utcunq; prestare possit, hanc semiplenam vocari, ut illam alteram plenam. Plura de Pœnitentia dici possint, sed hæc sufficere puto, ad ostendendum non esse causam, cur Vetus vel presens Ecclesia impietatis accusetur quasi hæc Doctrina contritionis, & satisfactionis aliquod merito Christi, & gratuita remissioni peccatorum detrahatur, neque rectè Ecclesiam infirmulari, quod doceat satisfactiões Canonicas esse necessarias ad redimendas pœnas aternas, nisi intelligas pœnas aternas redimi, quando his pietatis officijs pœna aterna, que impœnitentes & in sceleribus perseuerantes manet, euitetur, quomodo à Prospero dictum est. Quod, qui in se pœnam voluntaria animaduersionis exercent, temporarijs pœnis mutabunt aterna supplicia. Imo verò Paulus, an non disertè inquit? Quod si nos ipsos

ipſos iudicaremur, non utique iudicaremur, dum
 iudicamur aut, à domino corripimur, ne cum hoc
 mundo damnemur: itaq, ex Pauli ſententia, hac
 noſtri caſtigatione, & caſtigationem diuinam,
 & damnationem eternam euadimus: Nullo ve-
 ro modo id ſcholasticis impingi poteſt, q̄ aperte do-
 cent, condonationem gratuitam culpa & pœna a-
 terna ſatisfactionem antecedere, ut quæ ad tēpo-
 rarias tantum pœnas relaxandas, valeat: quod
 autem has temporarias pœnas, quibus peccati ſor-
 det in animo nondum perpurgato hærentes, eluunt
 tur, etiam ad futurum ſeculum referat, in eo gra-
 tiſſimos, & antiquiſſimos auctores, & longiſſi-
 mum Eccleſia uſum ſequuntur, nihilq, quod me-
 rito paſſionis Chriſti, quo ſola pœna & culpa ater-
 na condonatur aduerſum ſit, et ut impium meri-
 ta damnari debeat, aſſerunt, quamuis ab imperi-
 tis, & ſuperſticioſis hominibus, multa ineptia, &
 ſuperſticioſa afficta, & ſimplici populo perſuaſa
 ſint, quæ grauore Concilio prudentiorum Paſto-
 rum diſſimulari, & paulatim in deſuetudinem
 & obliuionem adduci debeant, Qua de re infra
 quoq, dicendi locus erit cum in articulo de Miſ-
 ſa pro ſpiritibus deſunctorum agetur.

De Indulgentijs.

Ex hoc rituſ Canoniarum pœnarum, quæ
 publice pœnitentibus ad certi tēporis præſcriptũ
 impo-

*imponerentur, nata sunt Indulgentia. Fas enim
erat, Episcopis animaduersa vel diligentia vel
impotentia, & infirmitate poenitentia huma-
nius, & mitius cum illo agere, & de tempore
illo, & rigore poenarum aliquid detrabere &
imminuere: quae poenarum Canoniarum immi-
nutio, & relaxatio, Indulgentia dicebatur, quae
hodie ad priuatas quoque satisfactiones tradu-
cta est, & ab Episcopis ad solum Pontificem Ro-
manum, plenum indulgentiarum tribuendarum
ius delatum, circa quarum usum, & praxim
optimi quique correctionem, & praxim
sieri desiderarunt, ut quae, parum dextrè tra-
ctata huius dilacerationis Ecclesiae, praecipuam
occasionem dederè. Hic optandum esset, ut Pon-
tifices, publice paci aliquid concedant.*

Vide Con-
cil. Niceni
Cap. 11. Et
Ancyani
Cap. 5.

ARTICVLVS XIII. DE VSV SACRA- mentorum.

ARTICVLVS 13. DE SACRA-
mentis multo magis ad concordiam
faciet, si verbis libri ad compositionem
nem Religionis Ratisbonae propositi
exponatur, quae & dictione, ad formam huius
Confessionis proximè accedunt, & quae in ea for-
ma desiderantur, ex sententia Uniuersalis Ec-
cle-

ueste pulcherrime suppleat, sicut ipse Eccius
 libro aliquot locis iniquior, hic illum rectè &
 Catholice sentire asserat. sic autem habet
 liber: Constat sacramenta duabus potissimum
 de causis diuina auctoritate instituta esse, Una,
 ut essent signacula, & velut tessera quedam
 huius magne congregationis, qua est Eccle-
 sia: nam (ut Augustinus inquit,) in nullum
 nomen aut verum, aut falsum coagulari homi-
 mines possunt, nisi aliquo signaculorum vel sa-
 cramentorum visibilibus consortio colligantur.
 Quamobrem Dominus IESUS CHRISTUS
 leui iugo suo, & leui sarcina nos subdens, Sa-
 cramentis numero paucissimis, obseruatione fa-
 cillima, significatione praestantissimis, societatem
 noni populi colligauit: Altera ut sint certa & ef-
 ficacia signa, voluntatis & gratiae Dei erga nos,
 & proinde non signa, ut tantum signent, sed ut
 sanctificent & nos de accepta gratia certiores effe-
 ciant, utq; in nobis fidem excitent et ad mutuam
 dilectionem, sanctos, & Christianos mores prouo-
 cent, & inhortentur. Porro Sacramenti plenissi-
 ma definitio est Hugonis de sancto Victore: Sa-
 cramentum est materiale quiddam ex institu-
 tione significans, & similitudine representans, &
 ex sanctificatione continens gratiam spiritua-
 lem: quod aliter dici potest, Sacramentum est si-
 gnatum a Christo institutum, ad significandam
 & con-

& conferendam gratiam spirituales, quam similitudine quadam representat. Quod dicitur in Confessione, fidem in usum sacramentorum accedere debere, extra controuersiam est, si ad adultos referatur, & si intelligatur, fidem requiri non quidem ad veritatem Sacramenti, sed ad utilitatem percipientis, alioqui verè dixit Augustinus: Non interest cum de Sacramenti integritate, & veritate tractatur, quid credat & quali fide imbutus sit ille qui accipit Sacramentum, interest quidem plurimum ad salutem, sed ad Sacramenti quæstionem nil interest. Quod ad infantes attinet, & de opere operato, supra ad octauum articulum dictum est.

DE NUMERO SACRAMENTORUM.

Iamdudum ordo postulabat, ut de Sacramentorum numero aliquid diceretur, sed in ijs negotiis esse puto, quod & olim Lutherus scripserit, non damnare usum & morem in Sacramenti Ecclesia nunc vsitatum, neque se negare neque damnare Septem sacramenta, licet ea ex scripturis probari non posse existimauerit, & Philippus Melancthon in locis suis communibus posterioribus scripserit, se non rixaturum cum quoquã de numero Sacramentorum, & in conuentu Ratisbonensi nullam, ea de re controuersiam fuisse legitimam.

De Capti
Baby. Et in
Respon. in
Ar. Extract.
ex Captiu.
Babylon.

In hoc certè controuersia nulla est, duo esse precipua salutis nostrae Sacramenta, in quibus principaliter salus constat, & percipitur, quomodo loquuntur Rubertus Tuitiensis, & Hugo de sancto Victore, nempe sacrum Baptisma, & Sacramentum corporis, & sanguinis Domini, Baptismati tamen ab Isidoro, & cum sequuto Rabano, & Hugone de sancto Victore, Sacramentum impositionis manuum seu Chrysmatis, & confirmationis adiungitur, quo fit, ut apud paulo vetustiores inter Sacramenta proprie dicta nunc duo Sacramenta ponantur, ut Baptismus, & Eucharistia: nunc tria, cum Baptismati Chrysmatis confirmatio adiungitur, nunc verò quatuor, cum corpus & sanguis Domini, in duo Sacramenta secantur, quod aperte fit à Rabano, qui lib. 1. de institutione Clericorum quatuor disertè Sacramenta numerat, reliqua verò Sacramenta, nullo numero ab illis antiquioribus scriptoribus comprehensa legimus, nec temerè quemquam repperias ante Petrum Lombardum, qui certum aliquem & definitum Sacramentorum numerum statuerunt, ad quem numerum statuendum potèros mysterium huius etiam in diuinis literis celebratissimi numeri, induxisse videntur, Cum verò iam aliquot seculis, praesertim apud Latinae ecclesiasticae, ad hunc septinarium numerum in scripturis diuinis celebrem redegit, merito eius rei

H

causa

De Victor.
verbi Dei
lib. 12. cap.
11. Hugo.
part. octa.
ua cap. 2.
de Sacra-
mentis.

causa contentendum non est, praesertim cum reli-
 qua illa actiones sacrae, quae his praecipue sacramen-
 tis annumerantur, & de diuinis literis testimo-
 nia habeant, & à veteribus sacramenti nomi-
 ne peculiari quadam ratione ornata legantur,
 quamuis & extra hunc numerum quadam sunt in
 Ecclesia celebrata signa, quae & ipsa latioris vo-
 cis notione, Sacramenta nonnunquam dicuntur.
 Et de his quoque septem sacramentis certum
 est, ne ipsos quidem scholasticos existimasse, om-
 nia ea, aequè proprie sacramenta vocari. Nam
 & de confirmatione quidam scripserunt, grati-
 am confirmationis, non esse uniuocè gratiam cum
 illa ut quae ideo tantum instituta sit, ut habitum
 fidei fortiolem reddat, non autem, ut habitum
 digniorem reddat vita aeterna. De Matrimo-
 nio verò, non modo Petrus Lombardus negauit
 in eo gratiam conferri, sed longè post eum Du-
 randus disertè inquit, Non esse matrimonium
 uniuocè sacramentum, sicut alia sacramenta
 nouae legis, nam nec conferre gratiam non habent
 ii: non esse itaque sacramentum proprie, & stri-
 ctè dictum.

Holcot.
 apud Pe-
 trum de Ali-
 aco. in 4.

In quartū
 Dist. 2.
 Quaest. 3.

ARTICVLVS XIII.

DE ORDINE ECCLE-
 siastico,

QUOD

QUOD DECIMO QVAR-

to Articulo docetur, de ordine Ecclesiastico, neminem debere in Ecclesia docere nisi ritè vocatum, merito probatur. Iam quoad Sacramenti nomen attinet, in Apologia aiunt, Si ordo de ministerio verbi intelligatur, haud grauatim vocaturos se ordinem Sacramentum, cum habeat mandatum Dei, & promissionem: quamquam quod de ministerio verbi dicunt, quo minus ad vniuersum ministerium Ecclesiasticum referri debeat, nil prohibet, quod ministerium in lib. ad compositionem religionis proposito his capitibus comprehenditur: potestas predicandi verbi, consecranda Eucharistia, administrandi sacramenta, ordinandi omnia in Ecclesia ad aedificationem & coercendi rebelles, ac criminosos, cui toto articulo in hoc sacramento ordinis, nil in cõuentu illo Ratisbonensi oppositum lego. Desiderauit hoc tantummodo Eccius, vt explicaretur in quibus ordinibus manuum impositio adhibenda sit, scil. in diaconatu, Presbyterio, & Episcopatu, quamquam an Episcopatus inter ordines ponendus sit, inter Theologos & Canonistas nõ cõuenit. Cõuenit aut̃ inter omnes olim Apostolicorũ etate, inter Epõs & Presbyteros discriminẽ nullũ fuisse, sed postmodũ ordinis seruãdi, & schismatis enitãdi causa, Episcopũ Presbyteris fuisse p̃positum, cui soli Chyrotomia, ordinandi potestas seruata sit. Cõstat etiã sacros

ordines proprie dici Diaconatum, & Presbyteratum, ut quos solos primitiua Ecclesiam in vfu habuisse legatur, id quod testatur Urbanus Papa, & annotauit Chrysostomus, & Ambrosius Epistola Pauli ad Timotheum priorē, ex eo quod Episcopi ordinationi statim diaconi ordinationē subiiciat, ad minores vero ordines quod attinet, qui olim quinq; se ordine consequentes memorari consueuerunt, hi sanē praesente tempestate, neglectu omni disciplina & politia Ecclesiastica, prorsus confusi sunt, & eorum officia propemodū cessarunt, etsi vestigia quaedam in frequentioribus Ecclesijs in pueris & Adolescentibus, minorum quaedam Ecclesiastica officia obeuntibus cernuntur, Subdiaconi verò, & Diaconi officio ut plurimum Presbyteri funguntur, utile tamen esset pueros aliquot communibus Ecclesia sumptibus ali, ad ministerium Ecclesiasticum destinatos, qui tamquam tyrones, ad grauiora in Ecclesia officia instituuntur & exercentur, requirit item in libro proposito Eccius mentionem Unctionis, de qua, si caetera rectē habeant, contentione non futuram spero. Illud autem ad omnem, quae de hoc articulo existere possit, cōtrouersiam praecidendam imprimis conducterem puto, si multitudi illa, & turba inutilium sacerdotum minuatur neq; alij eligantur vel ordinentur, quam quibus ad ministerium Ecclesiasticum opus est, hoc est, praeter Episcopos, per singulas Ciuitates ampliores

pliores, territoria (qua dioceses dicuntur) Presbyteri seu Pastores, qui singulis Ecclesijs, (quae nunc parochiales vocantur) praesint, cum uno aut altero coadiutore, qui alibi Capellani, alibi Visitatores dicuntur, qui & in officijs Ecclesiasticis Diaconorum vices obire poterunt, ut iam ferè receptum videmus, quapropter iam olim, ex quo tempore singulis titulis sine Ecclesijs sui ministerii assignari coeperunt utiliter, cautum est, ut nemo absolute, & sine titulo ordinetur, neque satis est, inanis tituli nomen praefere, sed talem esse titulum oportet, qui necessarij alicuius ministerij munus adiunctum habeat. Item, illud cavendum erit, ut idonei tantum, ad Ecclesiae ministerium & potissimum verbi divini praedicandi munus eligantur, qui non verbis tantum, sed etiam exemplis populo praere possint, & non ea, quae recte docere videntur, contraria actione destruant, & enervant: nil enim nocentius, tum in Republica, tum in Ecclesia quam cum qui alios docent, eadem culpant & faciunt, recte itaque Innocentius: In integras praesidentium salus subditorum, & quomodo poterit sal fatuum insulsa condire, & in Decretorum lib. recte praecipitur, tales ut ad ministerium eligantur Clerici, qui digne possint Dominica Sacramenta tractare, melius enim esse Domini sacerdotium paucos habere ministros, qui possint digne opus Dei exercere, quam multos inutiles. His consentit Innocentius 3. Sanctius

Concil.
Calcedon.
Can. 6.

est (inquit) maximè in ordinatione sacerdotum paucos bonos, quam multos malos habere ministros, quia si cæcus cæcum ducat, ambo in foveam prolabuntur. Sunt autem in his ordinibus Ecclesiasticis, dignitatum & officiorum quidam gradus, ut inter Presbyteros, Archipresbyteri, & Episcopi: inter Episcopos verò, alij Patriarchæ, alij Primates, qui olim Archiepiscopi, alij Metropolitæ, qui nunc Archiepiscopi dicuntur: inter Diaconos verò, Archidiaconi, &c. qua distinctio nō modo utilis, sed ad politiam Ecclesiasticam conservandam propè necessaria est, si modo quod fieri potest, caueatur, ut unusquisque officio suo, quod illi dignitatis suæ ratione ex prima institutione incumbit, satisfaciat, ut illi ceterè meritò reprehendendi sint, qui odio abusu suum, in his ordinibus, & dignitatibus uniuersum hunc ordinem, quem Hierarchicon appellant, ut verum Antichristi sublatum volunt. Hi sanè non modo Ecclesiastica paci, sed etiam Ecclesiastica Politia, qua in tanta regionum, & provinciarum multitudine, & amplitudine, sine hac ordinum, & graduū distinctione vix retineri potest, pessimè consulunt. Nec minus illi accusandi, qui inani titulo inflati, eoque ad Dominatum quendam, vel etiam ad cupiditatem, & auariciam abutentes, neglecto quod Ecclesie debent officio, hominibus etiam non malis, huic Ecclesiastico ordini detrahendi, & ab eo deficiendi occasiōem dederunt.

ARTICVLVS XV.

DE RITIBVS ECCLE-
siasticis.

DECIMO QVINTO ARTI-
culo peculiariter agitur, de traditi-
onibus, & ritibus Ecclesiasticis, de
quibus supra articulo septimo ali-
qua ex parte dictum est: sed quoniam rursus in
hoc loco de his disputatur, pauca quae pro tempo-
re sufficere putabuntur, hic dicemus.

Hic Articulus, alijs locis ab auctore distinctus
explicatur. Constituit enim tria genera constitu-
tū humanarū quorum primū est, cum praeci-
tur aliquid, quod nō potest sine peccato praestari,
quae traditiones auctoritate diuina sunt violāda,
quae praecipitur Deo magis obediendum quam
hominibus, ut de propagatione Missarum, cultus
sanctorum. Hoc genus traditionū notatur in hoc
articulo, cū ait: eos ritus seruandos, q̄ sine peccato
praestari possunt, indicans aliquos esse ritus in Ec-
clesiā, qui sine peccato seruari nequeāt: q̄ si verū
est, nemo Christiane, & Euangelica puritatis
amans huiusmodi traditiōes, & ritus pbabit, sed
quae adferuntur exēpla, de ijs separatim mox erit
dicendi locus. Fatendū enim est, tum in instituto
caelibatus, tū in celebratiōe Missarum, tū etiā in
cultu sanctorum, quaedā irrepsisse, quae correctiōis
indigent: attamē in ijs ipsis, si moderatio ex mente

In 14. ad
Roma in
Confess.
Saxon.

Ecclesia seruetur, nihil inesse impietatis constabit. Secundum genus traditionum ponitur, quae constituuntur de rebus adiaphoris, & habent vilem finem politicum, de quibus in hoc articulo Confessionis dicitur, seruandos illos ritus, qui profunt ad tranquillitatem & bonum ordinem in Ecclesia. sicut certa feria, cantiones, admonendos esse homines de talibus ritibus, ne conscientiae onerentur, tanquam talis cultus ad salutem sit necessarius. In hoc non dubito, quin saniores omnes accedant, praesertim si hoc addas quod alibi ab ipsis conceditur, peccare eos qui petulantur, & cum scandalo has ceremonias seruientes Euangelij ministerio violant, In Confessione Saxonica, & Luther: de lib. de Concil. & Ecclesia. reprehendit eos, qui ceremonias, quae profunt ad disciplinam & ordinem gubernationis in Ecclesia, superbe & contumaciter contemnunt, nam eos ausuros etiam contemnere sua piores leges, siue diuinas siue humanas. In tertio genere collocantur etiam traditiones, de rebus indifferentibus, quibus accedit opinio cultus meriti aut necessitatis, quae opinio accedens ex adiaphoris faciat impias, quare illas esse violandas, ut opinio illa corrigatur. Ita Philipp. in 14. ad Roma. exempla ponuntur, delecti ciborum, statuta ieiunia &c. haec commemorantur in hoc articulo, cum dicitur, Admoneri homines quod traditiones humanae institutae ad placandum Deum & promerendam gratiam, & satisfaciendum pro peccatis, aduersentur Euangelio, & doctrina fidei

Hoc certè traditionum genus, non video, cur tam accuratè à superiore genere distingui debeat, nã si dicas illas esse utiles ad ordinem in Ecclesia seruandum, certè & hac utilitatis, et disciplina causa instituta sunt, & vsum non contemnendum, habere possunt, si legitimè seruentur. quare si de tracta falsa opinione necessitatis, & iustitia illa rite seruari possint, cur minus idem hisce constitutionibus conueniat, causam non video? cum præsertim utriusque generis ceremonia natura sua indifferentes esse concedantur, hoc tantummodo est discriminis, quod hac facilius ad superstitionem, & abusum trahi possint, quem sane nemo vero Catholicus probat. Quod autem videntur eo nomine has traditiones à superioribus separare, quod hæc institute sint ad placandum Deum, promerendam gratiam &c. & quasi opinio cultus, & meriti necessario his adiuncta sit, non satis sententiam Ecclesiasticorum obseruasse, vel certe dissimulasse videntur, nam ut supra quoque ostendimus, nemo his obseruationibus ieiuniorum, tenuioris Viæ seu discriminis ciborum hoc tribuit, quod ex se mereantur gratiam aut remissionem peccatorum, aut quod in illis collocanda sit fiducia vel opinio iustina, sed ut hac disciplina caro in obsequium spiritus redigatur, ut facilius legi Dei obtemperet &c. ita enim Theologus qui legi Italus acutus, & eruditus: Patres (inquit) orthodoxi & ministri Ecclesie non ordinant ri-

tus, ceremonias, decreta, & constitutiones, ut
 per illa paretur, & proprie acquiratur iusticia
 quam DEUS nobis gratuito communicat per
 Christum: sed potius, ut omnia fiant cum decoro,
 atq; ut facilius contineantur homines in studio
 religionis, & nobis quasi pedagogia quedam
 sint ad Deum Patrem & in dominum nostrum
 Iesum Christum: hæc ille: in quam sententiam
 reliquos omnes convenire video. Quæ verò de o-
 pinione necessitatis obijciuntur, quasi huiusmodi
 constitutiones Ecclesie, de ieiunijs, & discrimi-
 ne ciborū legibus divinis exequantur, satis vel ex
 ipsis scholasticis scriptoribus refellitur. Tradit
 enim Gabriel Biel, antecedentium se scholastico-
 rum interpres fidelissimus ex sententia Thomæ,
 præcepta ecclesie positiva, non eodem modo obliga-
 re quo præcepta divina vel natura. Nā præcepta
 divina sunt de ijs, quæ ordinantur ad virtutes, &
 ijs præcipiuntur, q̄ per se neq; semper sunt bona sed
 possunt esse mala &c. Quare intentio legislatoris
 nec est, nec esse debet, ut semper observetur præ-
 ceptum: itaq; ob causas rationabiles huiusmodi
 statuta solvi posse, tum autem esse causam ratio-
 nabilem, cum cessat ratio legis: ratio autem statu-
 ti de Ieiunio est, ut caro coerceatur, quæ propter
 Ieiunium seu abstinencia, quæ natura ledatur po-
 tius, quam ut caro spiritui obsequens reddatur, ut
 usque adeo non exigatur, vel commendatur, ut
 etiam ad homicidij crimen referatur. Vide Tho-
 mas

Thomam 2. 2. *Questio. 14. Articuli. 1. &c.*
 141. Non tamen (inquit) ratio recta tantum
 de cibo subtrahit, ut natura conseruari non
 possit, quia Hieronymus dicit: Non refert, u-
 trum magno vel paruo te interimas, quia de ra-
 pina holocaustum offert qui vel ciborum nimia
 egestate, vel manducandi vel somni penuria
 immoderata corpus affligit. Quare de his sta-
 tutis (ἐπιεικεία) praescribitur ab eodem Tho-
 ma, & alijs sanioribus scholasticis, Ieiunium
 absolute consideratum non esse de necessitate
 praecipi, sed ijs tantum, qui tali remedio indi-
 gent: tradunt autem tum demum harum consti-
 tutionum obseruationem, ut abstinentia, & Ie-
 iunij, virtutis rationem obtinere, si per ratio-
 nem ordinentur ad aliquod bonum honestum:
 veluti Ieiunium assumi, primum ad concu-
 piscentiam carnis refranandam: secundo ut
 mens sublimius eleuetur ad contemplanda di-
 uina, Daniel. decimo: tertio ad satisfaciendum
 pro peccatis: Unde dicitur Iob. 2. Conuer-
 timini ad me in toto corde in Ieiunio & fletu.
 Quod autem de satisfactione dicitur, referen-
 dum tantum est ad poenas temporarias, de quibus
 Paulus: Si nos ipsos iudicauerimus, &c.
 Quare cōsentaneè his Erasmus, rectè Ieiunium,
 & delectum ciborum, ad duo valere dixit, pri-
 mum ad domandam corporis lasciuiam, deinde ad
 plura

placandam iram diuinam, ut cum videt nos, de
 nobis ipsis pœnam sumere, ipse remittat vindi-
 ctam. Hæc si diligentius obseruentur, facile ap-
 parebit huiusmodi constitutiones, diuinis & apo-
 stolicis literis non aduersari, quibus dicitur: Ne-
 mo vos iudicet, in cibo, & potu, nam hæc de lu-
 daica obseruatione dicuntur, qua hæc obser-
 uatio perpetua, & inuiolabili lege sancita srede-
 batur, non de libera & Christiana obseruatione,
 qua pietatis promouenda causa ad tempus susci-
 pitur, Quare huiusmodi traditiones, si intra suos
 fines contineantur nec mera sunt hominum mā-
 data, propter qua irrita fiant præcepta diuina,
 sed præceptorum diuinorum obseruationi serui-
 unt, itaque illis minimè obijci potest, quod Chri-
 stus Phariseis: Frustra me colunt, docentes præ-
 cepta, & mandata hominum. His ita considera-
 tis, nullum penè in hoc quoque tertio genere, diffi-
 dy locum relictum esse video præsertim cum in
 Confessione Saxonica hoc modo scriptum lega-
 mus. Non vituperamus ieiunia, sed supersticio-
 sas opiniones, & laqueos conscientiarum in tra-
 ditionibus, porro hæc exercitia, cum ad illum fi-
 nem referantur, ut habeamus corpora obnoxia
 ad eos spirituales, & ad faciendum officium,
 iuxta vocationem, sunt in pijs bona opera, ut te-
 statur Danielis exemplum, sunt enim opera,
 qua ad hunc finem requirit DEVS, ut carnem
 coerceant. Idem affirmatur in quadam disputa-
 tione

sione Philippi Melanchthonis: *Exercitiorum*
 finis immediatus esse debet, ut coerceat carnem,
 nem ut sobrius, magis idonei sumus, ad orandum,
 cum ad hunc finem destinata sunt haec exercitia,
 sunt bona opera, & praecepta à Deo, sunt autem
 haec exercitia cultus Dei, cum ad debitum finem
 referuntur, sunt enim bona opera, porro in pijs bo
 na opera omnia sunt cultus DEI &c. et habent
 haec opera praemia, ut testatur exemplum Danie
 lis, Recte autem concluditur in eadem Disputa
 tione, haec corporalia exercitia, res esse minimas,
 si conferantur ad magnitudinem spiritualium
 rerum, sed res esse maximas, et summo studio re
 sinendas, si infirmitas hominum consideretur, &
 contra mandatum Dei facere, qui hanc discipli
 nam excothunt, Non erunt igitur, ieiunia eccle
 siastica, & quae his seruiunt, certorum quorundam
 ciborum ad tempus abstinentiae vituperanda,
 & impietatis tradiscenda, si modo superstitiosa
 illa opiniones tollantur, & ad finem utilem refe
 rantur: qui finis, si modo cum vera pietate serue
 tur, non erit tantummodo politicus, sed etiam a
 ctus virtutis, quo Deus colitur ut reliquorum bo
 norum operum, atque vim habent, non ex eo,
 quod sunt Ecclesiastici statuti, hoc est, quod hoc
 vel illo die potius ieiunetur, (nisi quod obedientia
 maiorum DE O placeat) neq; ex ipso genere ope
 ris, hoc est, quia ad certum tempus, & à certis ci
 bus abstinenceatur, sic enim opus indifferens est, sed
 quia

quia pio proposito, hoc est, carnis in obsequium spiritus
 virtus redigenda causa, suscipiuntur. In Apologia
 quoque, ex Epiphania duo fines traditionum ponun-
 tur: probare enim eum traditiones factas dicitur
 εὐχαρείαν ἢ διὰ τὴν πολιτείαν, hoc est, ad coer-
 cendam carnem propter disciplinam rudium,
 aut propter politicum ordinem. Subiicit autem
 Apologia: Et nos propter has causas seruari pos-
 se traditiones iudicamus, ut populus sobrius in-
 tersit sacris, sicut Iosaphat, & Rex Ninui-
 tarum, ieiunia indixerunt. Manifestum
 est autem Iosaphat, & Ninuitas ieiunia in-
 dixisse, non modo ut hac disciplina aptiores
 reddantur animi, ad res diuinas obeundas,
 sed etiam, ut hac mentis humilitatione, & car-
 nis castigatione, ira DEI mitigetur, & eius
 misericordia imploretur. Non igitur satis apte
 & consentaneè alio loco, ab hoc eodem, Au-
 ctore exemplum Ezechie adducitur, serpen-
 tem, eneam ob superstitiosum cultum populi
 confringentis, ad ostendendum omnes huiusmodi
 ritus, qui non sunt moris politici, propter ad-
 iunctas impias opiniones, simpliciter esse tollen-
 dos, ut opinio illa falsa corrigatur, quasi uero fal-
 sa illa opinio, nisi rebus ipsis sublatis esse tolli
 possit, & constet, sublatis illis superstitiosis o-
 pinionibus, non contemnendum esse, illarum
 traditionum usum, in fideli populo, si ad le-
 gitimos fines referantur. Quod si statim ob
 falsas

falsas opiniones, quibus ritus essent tollendi, nil fe-
re in toto externo Dei cultu, ac ne ipsa quidē sa-
ramenta in tuto essent. Quare cum iam mani-
festum sit, has traditiones, de ieiunijs, & delectis
ciborum, non modo sine peccato, sed etiam cum
fructu pietatis servari posse, etiā ipsius Confessi-
onis confessione concluditur, servandos esse, cum
etiam profint ad publicam tranquillitatem, eo
quod illarum importuna violatio, publicam Ec-
clesia pacem, & tranquillitatem perturbet.
Quid? quod Lutherus & Bucerus principes hu-
ius cause aperte scribunt, se publica pacis causa
non detracturos, cur minus ceremonias & traditio-
nes in Ecclesia Romana iam longo usu receptas
communiter obseruent his conditionibus, ut doctri-
na Evangelij de Iustificatione gratuita per fidem
Christi, sincere tradatur, nec in illarum traditio-
nis observatione, iustitia et fiducia salutis colloca-
tur, nec ut diuina precepta pena mortalibus pro-
pina, exigantur, et de vero illarū usu populus insti-
tuatur: atq; in numerum harum ceremoniarum
collocant, non ferias modo & cantiones: sed eti-
am ieiunia, & ciborum delectus, de qui-
bus nunc agitur, adhec ceremonias in Bapti-
smo, & Missis vulgo obseruatas, ut, ex-
orcismos, & exufflationes, indumenta missati-
ca, Luminaria &c. eius generis. At contra dis-
sidentium non est, nonnullos fuisse homines, su-
perstitiosos & imperitos, qui his saluberrimis

constitutionibus ad salutem hominum factis, ad
 tyrannidem & laqueum conscientiarum abusi
 sunt, qui grauiissimi abusus, cura Episcoporum
 & Ecclesie Praefectorum corrigi debent, atque
 etiam multi ex vulgo fuere, qui in externa ha-
 rum traditionum obseruatione institiam, & fide-
 tiam collocarunt, neglectis interim vera, & in-
 terna pietatis quibus illa seruire debebant, offi-
 cijs, neque desuere qui praepostera aestimatione,
 has traditiones praeceptis diuinis non modo equa-
 re: sed praeferre sunt ausi, ita ut propter eas gra-
 uiora legis praecepta, ut charitatis & misericor-
 diae neglexerint, & earum quacunque de causa
 transgressionem violatione diuinorum mandato-
 rum grauiorem iudicarint, quae certè traditiones
 hoc modo seruatae, mandata hominum dici possi-
 sint, & in eos recte torqueri, quod Christus in-
 quit Pharisaeis: Populus hic labijs me honorat,
 cor autem eorum longè est à me, Frustra me colunt,
 docentes praecepta & mandata hominum, Sed
 his erroribus saniore doctrina occurri debet, quae
 verum usum harum traditionum & ceremoniarum
 bona fide populis tradat. Erasmus alicubi
 conqueritur idque fortassis non immeritò, totam
 ferè religionem haecenus redactam fuisse ad Ce-
 remonias, & vigorem Euangelicum propemodùm
 per eas fuisse antiquatum, remedium autem ali-
 quod ostendit, cum ait: Nullum esse verè piuum,
 quin si rem attente consideret, mallet in his rebus
 obli-

obligationem versam in exhortationem, ut nunc
quidem sunt tempora minus esset laqueorum, &
plus esset ex animo ieiunantium, maxime si in vi-
ta sacerdotum reluceret exemplum abstinentia,
temperantiaq³³, Christiana sed finem facio, plura
quae huc faciunt, legi possunt apud Hoffmeiste-
rum ad hunc articulum, et in Defensione libelli
De officio pij viri.

ARTICVLVS XVI.

DE MAGISTRATV ET RE- bus Ciuilibus.

IN DECIMO SEXTO ARTI-
culo, in quo de Magistratu & rebus
ciuilibus agitur, omnibus modis pro-
bandum est, quod docent: legitimas or-
dinationes Ciuiles esse bona opera DEI, quod
Christianis liceat gerere Magistratum, sup-
plicia iure constituere, iure bellare, militare, lege
contrahere, &c. tantum quaestio restat de officio
& potestate ciuilis Magistratus in rebus Ec-
clesiasticis, in qua utrimq³, modus exceditur, alijs
parum, alijs nimium potestati Ciuili tribuenti-
bus, cum alijs ab omni procuratione rerum Eccles-
iasticarum Principes & Magistratus remo-
neant, alijs totam Ecclesiasticam administratio-
nem Principum & Magistratus Ciuilis potesta-
I ti sub.

ti subijciant. Illud autem in hac *Quaestione*
 extra controuersiam esse debet, non minorem,
 esse nec inferiorem potestatem Imperatoris &
 Regum, seu principum Christianorum, in Re-
 pub. Christiana, quam olim priscorum regum
 in republica Israelitica, quorum quod munus in
 diuina lege conseruanda & cultu diuino promo-
 uendo fuerit, satis ex diuinis literis est manife-
 stum, nam ipsis Deuteronomij lectio ipsa lege di-
 uina commendatur, non modo, ut eo lecto ipsi vi-
 tam suam priuatim rectè pieq; instituant, sed
 ut leges diuinas sanctas & inuiolatas conser-
 uent, id certè piorum Regum, qui in diuinis lite-
 ris commendantur exempla aperitè declarant,
 qui comperta ex diuina lege voluntate domini,
 sacerdotibus & Leuitis mandarunt ut Dei cul-
 tum in templis ad praescriptum diuinae legis in-
 staurarent, & ab omnibus sordibus emunda-
 rent, ordinem sacerdotum & Leuitarum con-
 fusum & dissipatum composuerunt, officium
 quemq; suum exequi iusserunt, Sacerdotes Leui-
 tas & principes per uniuersum regnum suum mi-
 serunt qui allato secū libro legis populum ex eius
 praescripto instituerent &c. quorum piorum, re-
 gum praecleara instituta pijs reges Christiani se-
 culo imitati sunt, ut: Constantinus, Theo-
 dosius, Iustinianus, Carolus & cet. quorum
 diligentia & vigilantia in rebus Ecclesiae con-
 stituendis, tum in historijs Ecclesiasticis, tum

Vide Ga-
 briel Biel
 in Canon.
 lect. 756

2. Para. 17.
 & 9 4.
 Reg 18.
 2 Para 29.
 & 31.
 4. Reg. 22.
 & 23 &
 Paral. 39.

in saluberrimis legibus, quas de rebus Eccle-
 siasticis tulerunt, satis apparet. Itaque co-
 rum Imperatorum, & principum officium iam
 vltimum habitum est, rebus Ecclesie turbatis, con-
 cilia Antistitum, Ecclesie, & doctorum in
 diuinis literis virorum conuocare, que ad con-
 stituendam Ecclesie pacem pertinent, dili-
 genter inquirere, officij sui Ecclesiasticos quo-
 que viros in tollendis falsis cultibus & synce-
 ra doctrina propaganda commonescere, atq;
 ad id persiciendum operam quoque suam ad-
 iungere, Ecclesie disciplinam legibus communi-
 re, transgressores diuinarum & Ecclesiastica-
 rum traditionu, & turbatores Ecclesie pacis co-
 ercere, de hoc Principum officio, & historia Ec-
 clesiastica, & Ecclesiasticorum scriptorum libri
 pleni sunt. August: de correc. Donatista: Cum
 nondum Reges domino seruirent, temporibus A-
 postolorum & non utiq; tunc potuerunt impietatis
 legibus prohiberi. Postea vero cepit impleri quod
 scriptum est: Et adorabunt eum oēs Reges terra, Epist. 13:
 omnes gentes seruient ei. Quis mēte sobrius Regi-
 bus dicat? nolite curare in regno vestro à quo in-
 eatur, vel oppugnetur Ecclesia Dei vestri. Leo
 Papa ad Leonem Augustum: Debes incunctan-
 ter animaduertere Regiam potestatem tibi non
 solum ad mundi regimen, sed maxime ad Eccle-
 sie presidium esse collatā, & Iustinianus: Si leges
 I 2 (in:

In Nouell:
 Const. 124:

(inquit) ciuiles, quarum potestatem fidei nostrae Deus pro suo erga homines amore concredidit, firmas ac stabiles cōseruari ad subditorū securitatem studemus: quanto plus studij debemus circa sacrarum regularum et diuinarum legum obseruationem reponere, quae pro salute animarum nostrarum definita & constituta sunt, Gregorius I. Reccarredum regem Gotthorum collaudat, quod per eius excellentiam cuncta Gotthorum gens ab errore Arrianae heresis in fidei recta soliditatem translata sit, & Isidorus Cognoscent (inquit) Principes seculo, se Deo debere esse redituos rationem propter Ecclesiam, quam a Christo tuendam susceperunt, nam siue augeatur pax, & disciplina Ecclesiae per fideles Principes siue soluatur, ille ab eis rationem exiget qui eorū potestati Ecclesiam suam tradidit. Neq; huic officio Principum quoq; detrahatur Officium exemplum sacerdotum officio in adolendo incenso usurpatis, & ob eā causam lepra percussis diuinitus, neq; enim id agitur, ut ipsi principes, & Magistratus propria sacerdotum officia, quae sunt praedicandi sacramenta administrandi, inuadant, sed ut eos in officio suo contineant, & ad illud exequēdum non solum auctores illis sed etiā auxiliatores sint, neq; ad rem pertinet, quod in ouium numero Principes quoq; collocentur, qui se totos pastorum curae committere debeant, nam in diuinis literis reges non omnes modo, sed nuntij etiam Ecclesiae appellantur, quibus

qui ut ipsi nec oues pascere nec de pabulo de se
iudicare debent, tamen ouibus de idoneis pastori-
bus prospicere, & ut illis idoneum pabulum sup-
petat, prouidere tenentur.

ARTICVLVS XVII. DE SECUNDO CHRIS- ti Aduentu.

ARTICVLVS DECIMVS
septimus, de secundo CHRISTI
aduentu, nullam inter partes con-
trouersiam habet.

ARTICVLVS XVIII. DE LIBERO HOMI- nis arbitrio.

ARTICVLVS DECIMVS
octauus, De libero hominis arbitrio,
plane cum Ecclesiastica doctrina con-
sentit, cum docet, quod humana vo-
luntas habeat aliquam libertatem, ad efficien-
dam civilem iustitiam, & deligendas res rati-
oni subiectas: sed non habet vim sine spiritu san-
cto efficienda iustitia Dei, seu iustitia spiritualis,
sed haec fit in cordibus cum per verbum SPI-
RITVS sanctus concipitur. Summa autem hu-
ius controuersiae, quae & olim & hodie de libero
arbitrio extitit, in eo consistit, quid valeat
libe-

Vide Aug.
de gratia
& lib. arbi.
ad Valent
Cap. 13.

liberum arbitrium seu voluntas ad iustitiam
coram D E O consequendam? Sanè ortho-
doxi semper contra Pelagianos, & Manichæos
contenderunt, iustitiam qua iustificamur co-
ram Deo attribuendam esse non virtuti liberi ar-
bitrii, seu voluntatis per peccatum vitata, sed
singulari gratia dei non quam habemus ex natu-
ra, in qua creati sumus, qua nobis cum infidelibus
& impijs communis sit, sed ea gratia qua est per
fidem Iesu Christi, que tantummodo eorum est,
quorum est ipsa fides, qua gratia non noua volun-
tas creatur, neq; inuita voluntas cogitur, sed infir-
ma sanatur, deprauata corrigitur & ex mala in
bonam cōuertitur, ac interiore quodam motu tra-
hitur, vt ex nolente volens efficiatur, & diuina
vocationi libenter consentiat, & postea eadem
cooperante diuina voluntati obediat, & in bonis
operibus per eandem gratiam perseueranda, ex
eadem gratia hereditatem regni celestis adeat.
Summa huius orthodoxæ doctrinæ breuiter com-
prehenditur in Concilio Arausicano 2. q̄ quasi
compendium est omnium eorum qua passim apud
Augustinum, & alios diffusè leguntur, atque
utinam in hac simplici explicatione qua diuinis
litteris, & orthodoxæ doctrinæ consentanea est, &
ad pietatem sufficit, permaneat, & inuiles ac
infinita quæstiones de necessitate, & auegyptis
e medio auferantur, hanc enim doctrinam
de gratia Dei & libero arbitrio, saniores quoq;
scholæ.

Scholastici aduersus Pelagianos strenue defende-
 runt. in quibus est Thomas Bruardinus suo tem-
 pore Doctor profundus appellatus. qui egregi-
 um volumen, (quod summam appellat) aduer-
 sus Pelagianismum suam etate inolefcentem con-
 scripsit. & Scholasticorum saniolem sententiam Buce-
 rus agnouit: Ingenuè. (inquit) omnes non Vete-
 res modo. sed & recentes Theologi (inter quos nõ
 iniuria satis fit unum Thomam laudasse, testem) libe-
 rum arbitrium nisi moueatur & adiuuetur a Deo,
 ad bonum nil valere cõfitentur, nec inest igitur ijs,
 quæ de libero arbitrio Patres quidam, aut etiam
 Neoterici asseruerunt, ea (quam olim nonnulli pie-
 tate) impietas, si hæc ritè modo accipiantur, &
 sic ut ipsi scriptores ea accipi voluerunt &c. Si
 qui vero ex scholasticorum numero incommodi-
 tas de hac arbitrii libertate & rebus humanis lo-
 quuntur sunt, hæc inter priuatas opiniones sunt po-
 nenda. & ijs saniora aliorum eiusdem ordinis ho-
 minum scripta sunt opponenda, quantum autem
 pleriq; ex ijs tribuerint diuinæ gratiæ, vel unus
 non auentura testatur: Hoc (inquit) piarum meo-
 rum est, ut nil sibi tribuant, sed totum gratiæ Dei,
 unde quantumcumq; aliquis det gratiæ Dei, à
 pietate non recedet. etiamsi multa tribuendo gra-
 tiæ Dei, aliquid subtrahat potestati naturæ vel li-
 beri arbitrii, cum vero aliquid gratiæ Dei sub-
 trahitur, & naturæ tribuitur, quod gratiæ est,
 ibi potest vericulum interuenire.

De Prædestinatione.

Huic

Huic questioni de libero arbitrio connexa
 & implicata est questio, De predestinatione
 & præscentia Dei, quæ cum inter eruditos mul-
 ta certamina excitauit, ita moderatè & pru-
 denter in populo tractanda est, ut & pietatem
 in Deum augeat, & benè operandi studium non
 extinguat, sed excitet, nec desperationè inducat,
 sed potius fiduciam gratiæ, & gloriæ animis inse-
 rat, nam ideo hac gratia predestinationis in di-
 uinis literis, & Ecclesiasticis scriptoribus tanto-
 pere commèdatur, ut is, qui fide in Christum et
 quæ ex ea nascuntur bonis operibus præditi sunt,
 hac non sibi vindicent, sed Deo tribuant, & ad
 gratiam diuinæ predestinationis, & electionis
 referant, atq; ita in domino non in seipsis gloriën-
 tur, item, ut is, qui pietatis studio tanguntur, bonis
 operibus suâ vocationè & electionè certam faci-
 ant, et fiduciam predestinationis ac future glori-
 ficationis nutriant, quâdoquidè hac inter se conexa
 & copulata sunt, ut à gratia iustificationis ad æ-
 ternam glorificationem, non nisi per patientiam
 honorum operum perueniatur. Atq; hæc sit ratio
 predestinationis, ut quibus Deus æternam vitam
 dare predestinavit, isdem & gratiam qua iustifi-
 centur, & iustificati benè operentur dare predesti-
 nauerit, item, hæc doctrina predestinationis eo p-
 tinet, ut qui penitentia pūgitur, & pietatis exer-
 cenda studio acceditur, intelligat, et confidat hæc
 esse signa diuinæ predestinationis, in quibus perse-
 ueret.

veret non dubium, quin illi vita aeterna possessio
 destinata sit, atque ita ad opera pietatis exercen-
 da acrius inflammetur, cū sciat, q̄ labor eius non
 erit inanis in domino, & quod qui cœpit in illo
 opus bonum perficiet in diem IESU Christi.
 Hoc modo predestinatio utiliter doceri poterit, Cap. 22.
 quae de re videri poterit passim Augustinus, max-
 imè & præcipuè de bono perseverantia: Impiis
 vero & in peccatis obduratis, diuini iudicij seue-
 ritas proponenda est, qua obiecta à peccato sunt
 deterrendi, & rursus diuina clementia bonitate
 proposita ad respicientiam sunt inuitandi.

ARTICVLVS XIX.

DE CAUSA PECCATI.

MAXIME AVTEM CAVEN-
 dum est in utraq; hac questione ne
 causa peccati in Deū cōferatur, atq;
 ex hac saluberrima doctrina gratia
 impij & obdurati patrocinium suae impietatis
 querant, quare rectè in Confessione subicitur:
 Causam peccati esse voluntatem diaboli & impi-
 orum, quae non adiuuante Deo auertit se à DEO,
 siue ut in libro Ratisbonae proposito eadem senten-
 tia hic articulus exponitur: Causam peccati con-
 stat esse malam voluntatem diaboli, & hominis
 se à Deo auertentem, quae malitia voluntatis, nõ
 I 5 à Deo

Sapient. 2. a DEO, sed ex diabolo, & nobis est sicut Christus ait: Cum loquitur mendacium, ex propriis loquetur. Invidia diaboli mors intrauit in orbem terrarum: Per obedientiam unius hominis constituti sunt multi, in quem libri articulum pars utraque confensit.

De præscientia.

De præscientia vero diuina, quamuis confitendum sit illi, omnes tam prauas quam bonas actiones hominum esse subiectas, tamē falluntur, qui ex ea ob certum ordinem causarum & rerum aut fatalem necessitatem sublata omni voluntatis libertate contexuerunt: aut libertate voluntatis & contingentia rerum concessa, præscientiam tollendam putauerunt, quoniā utrunque simul esse non posse arbitrantur, Prius Luthero in prioribus suis de seruo arbitrio disputationibus accidit, sic enim ibi loquitur: Cum tales nos scierit futuros, talesq; nunc faciat, moueat, & gubernet, quid potest fingi queso, quod in nobis liberū sit? aliter atq; aliter fieri, quam ille præscierit, aut nūc agat? pugnat igitur ex diametro præscientia, & omnipotētia Dei cū nostro libero arbitrio, quam sententiā postea Philippus Melancthon in Confessione, tū in locis cōmunibus correxit: Constituta (inquit) hac sententiā, quod deus non est auctor peccati, nec uelit peccatū, sequitur contingentiā esse, hoc est, non omnia que fiunt necessario fieri, hac igitur præmissio nō adfert necessitatem.

essitatem, nec mutat in voluntate hominis modum agendi, qui adhuc in natura reliquus est. Posterius autem philosophis nonnullis euenit, qui ut libertatem voluntatis retinerent, praescientiam futurorum penitus sustulerunt, è quibus fuit Cicero, de quo Augustin. dum vult facere liberos De Ciuit. Dei lib. 5. facit sacrilegos, contra quem eodem loco disputans Augustin. hac summam concludit: Nos Cap. 8. (inquit) aduersus istos sacrilegos ausus atq; impios. Deum dicimus scire omnia anteq; fiant, & voluntate nos facere, quicquid à nobis nõ nisi volentibus fieri sentimus & nouimus, non est autem consequens, ut si Deo certus est omniũ ordo causarum, ideo nil sit in nostræ voluntatis arbitrio, & ipsa quippe nostræ voluntates in causarum ordine sunt, qui certus est Deo, eiusq; praescientia continentur, atq; ita qui omnes rerũ causas praesciuit, profecto in ijs causis etiã nostras voluntates ignorare non potuit, quas nostrorum operum causas esse praesciuit. Summa igitur est, praescientia diuina naturas rerum, quas à conditione habent, nõ immutari, inter quas res à Deo conditas humana voluntas est.

ARTICVLVS XX.

DE BONIS OPERIBVS.

DE VIGESIMO ARTICVLO,

Dictum est supra ad Articulum 6.

AE

CONSULTATIO
 ARTICVLVS XXI.
 DE CVLTV SANCTORVM.

CVLTV SANCTORVM
 id est beatorum spirituum iam cum
 Christo in regno caelesti degentium
 Confessio in eo positum esse docet,
 ut fidem eorum & bona opera quisque pro sua vo-
 catione imitetur: In Apologia vero triplicem ho-
 norem probant, quorum primus est gratiarum
 actio, cum gratias agimus DEO, quod exempla
 misericordiae suae erga genus humanum nobis pro-
 posuerit, & ipsos quoque sanctos laudamus, qui
 his donis fideliter vsi sunt: secundus cultus est
 confirmatio fidei nostrae, ut cum videmus Petram,
 Magdalenam condonari peccatum, erigimur &
 nos, ut credamus, quod verè gratia exuberet pec-
 catum: tertius honos imitatio fidei, & reliquarum
 virtutum, quos quisque pro sua vocatione imi-
 tari debeat, & haec quidem sunt praecipuae utilita-
 tes, quas ex commemoratione sanctorum hominum
 capimus, atque haec in memoria sanctorum hominum
 in eo potissimum consistere videtur, sed honor sanctorum
 huc terrena conuersationis contagione polluti, be-
 atissimos illos spiritus iam ab exilio ad Christi
 regnum translatos, tamquam digniores cōseruos
 & laborum & certaminum quae pro CHRISTO
 susceperunt

susciperunt, amplissima premia consequutos, omni honore & veneratione prosequimur, eorum memoriam honorificè celebramus, eorum res præclare pro Christo ex DEI gratia gestas magnificè prædicamus, quamquam omnis hic honor ad Deum potissimum referatur, de quo honoris genere loquitur Cyrillus: Sanctos (inquit) martyres, neque Deos esse dicimus, neque adorare consuevimus, laudamus eos potius summis honoribus quod pro veritate strenuè certarunt, & fidei sinceritatem seruarunt. De cultu verò sanctorum, & quid inter sanctorum & Dei cultum inter sit, pulchrè differit Augustinus: Colimus (inquit) Martyres eo cultu dilectionis, quo & in hac vita coluntur homines sancti DEI, quorum cor ad talem pro Evangelica veritate passionem paratum esse sentimus: sed tanto illos deuotius quàm securius post incerta omnia superata, quanto feliciore laude prædicamus iam in vitamantes: at illo cultu (qui Græce λατρεία dicitur, latine verò uno verbo dici non potest, cum sit quedam propria diuinitati debita seruitus) nec colimus, nec colendum docemus nisi unum Deum. Sed de hoc genere honoris controuersia non erit, quatuor modo restare video, de quibus inter eos, qui Catholica Ecclesia & Euangelij nomen præferunt, contenditur, quorum primum est de interpellatione, seu (ut vulgo loquitur) Invocatione

Lib. 6. cõ.
tra Iulian.

Cont. Fau-
sta, lib. 22.

Inuocatione sanctorum, cum beatos illos spiritibus
 ut nos in hoc exilio peregrinantes, precibus suis
 apud Deum, cuius iam societate fruuntur, adiu-
 uent, obsecramus: alterum cum meritis & precibus
 eorum a bonorum omnium largitore D E O per
 Christum adiuuari cupimus: tertium est, cum eo-
 rum monumenta, in quibus reliquiae sanctissimo-
 rum corporum conseruantur, religiosa quadam
 solennitate frequentantur, ac nonnunquam ad
 ea loca vota nuncupata & peregrinationes susce-
 ptas legimus: quartum cum eorum memoria pi-
 eturis quoque & simulachris in Ecclesia constituta
 proponitur, in quibus omnibus, haud leues abusus
 & superstitiones irrepisse negari non potest, qui
 abusus hominibus etiam non malis rem ipsam
 tam abiectiendi & damnandi occasionem dedit
 inde quoque factum, ut nonnulli viri docti in re-
 prehensione horum abusus modum non tenuerint,
 sed inconsiderato zelo, etiam ad ea quae recta & sa-
 na sunt, & in catholica Christi Ecclesia iam olim
 recepta, vehementius, & atrocius inuadenda &
 insectanda proruperint.

Quod ad interpellationem attinet, largitur
 Apologia & qui eam una cum Confessione se-
 ctantur, primum: Angelos orare pro nobis ex te-
 stimonio Zachariae: Item quod sicut uiui orant
 pro Ecclesia uniuersa in genere, ita & in caelis
 orant pro Ecclesia in genere, sed ex eo consequens
 esse negant, quod a nobis sint inuocandi, a qua
 in-

Inuocatione se deterreri scribunt, tum quod nul-
 lum habeat exemplum nec mandatum in diui-
 nis literis, tum quod gloria DE I detrahat, qui
 solus est cordium inspector, tū quod CHRISTI
 officio deroget, qui solus est mediator, tum etiam
 quod mandato DE I aduersetur, quo solus DE-
 US adorari precipitur. Ad qua ita breuiter re-
 spondendum putamus, primum, ut nullum man-
 datum neque exemplum extet, quo id fieri iube-
 atur: ita nullū interdictum legitur quo id fieri
 prohibetur, certum est, quod hac interpellatione
 adoratio illa, & cultus qui soli deo debetur nō im-
 minuitur, cū sanctos dei, nō ut deos, & largitores
 bonorum, sed ut cōdeprecatores, & impetratores
 appellemus, debet igitur hic pijs animis ad hunc
 ritum interpellationis sanctorum non aspernan-
 dū sufficere, quod videat doctissimos & sanctis-
 simos diuinarum literarum interpretes, & Ecclē-
 siarum per totum orbem Praefectos antiqui &
 florentissimis Ecclesiae temporibus huiusmodi in-
 terpellationem in usu habuisse, ex quo falsum ap-
 pareat. q̄ Apologia scribit, nullos veteres scripto-
 res ante Gregorium fecisse mentionem inuocatio-
 nis, cum aliquot seculis antecedentiū, Origenis,
 Athanasij, Basilij, Nazianzeni, Nisseni, Theode-
 reti, Chrysostrami, Hieronimi, Ambrosij, Augu-
 stini, Leonis testimonia in p̄p̄tis sunt, neq; vllō
 modo credendum est, sanctissimos illos viros vllā
 doctri-

doctrinam, aut consuetudinem admissuros fuisse, quam Evangelicam, & Apostolicam doctrinam aduersari, aut gloriae Dei, vel merito Christi aliquid detrahere putauissent, cum eos tam grauiam certamina pro CHRISTI gratia asserenda suscepisse legamus, quomodo enim in eo gloriae DEI quicquam detrahatur, cum ille solus fons & largitor omnium boni agnoscitur? neque aliud sanctis tribuitur quam ut precibus suis ab ipso fonte & largitore omnium boni, ea quae nobis ad presentem vitam, & ad futuram salutaria sunt, impetrent. Quid verò gloriae Dei discedit? si sanctos, quos ad consortium sui regni, ut Christi coheredes admittit, eo honore dignetur, ut ad eorum preces nobis quoque hic peregrinantibus, & in solo huius vitae fluctuantibus opem ferat? neque vero Christi mediatoris & intercessoris officium detrahatur, cum ille solus sanguine suo nos redemit, & Deo patri reconciliasse firmissime credatur: sanctis vero, ut Christo iam familiarius coniunctis, & ob virtutem & praecleara merita, quae & ipsa Deo dona sunt, charis officium tantum pro nobis, quibus tanquam eiusdem corporis membris charitate & in eiusdem vinculo coniuncti sunt, deprecandi tribuitur. Neque ideo Christus solus mediator esse desinit, qui sanguinis sui precio nos Deo patri reconciliauit, si etiam sancti viri tum in hac vita nobiscum peregrinantes, tum cum Christo regnantes, preces quoque suas pro eiusdem corporis membris interponant.

terponant, neque verò necesse est, ut dum hoc modo sancti interpellantur, ijs cordium inspectio, que soli Deo propria est, attribuat, cū sciamus ex diuinis literis etiam spiritibus in corporibus inclusis hoc diuinitus concessum, ut absentium facta & cogitata cognoscerent, quod de Elizeo, & Gesi eius seruo manifestum est, deinde sanctorum spiritus non ut procul à nobis absentes habendi sunt, cū dicat scriptura, sequuntur agnū quocunque ierit, Paulus quoque dicat, nos accessisse ad montem Sion & ciuitatem Dei uiuentis Hierusalem cœlestem, & Ecclesiam primitiuorum, qui conscripti sunt in cœlis, & iudicem omnium Deum, & spiritus iustorum perfectorum, non igitur prorsus à nobis absentes sunt spiritus isti iustorum perfectorum, ad quorum societate per fidem in cœlesti illa Hierusalem ciuitate Dei uiuentis accessimus, deinde hoc pium votum & desiderium non potest non esse gratum Deo, quo nos ad ipsius misericordiam implorandam, ad thronum gratie eius accedentes, sanctos quoque Christi filij eius membra, condeprecatores asciscimus, eoque facto eam fidem protestamur, qua eos apud Deum viuere, nobisque charitatis vinculo coniunctos esse credimus. Itaque tota hæc interpellatio ad Deum tendit, à quo solo, que petimus, concedi posse agnoscimus. Quare Alexander de Hales, cum disputat, quis sit orandus, solum

Quæst 92.
Memb. 1.
Art. 4.

K

Deum

Deum simpliciter esse orandum, tamquam finalis
 ter a quo est omne bonū, desinit: sanctos verò ma-
 gis se tenere ex parte orantium, quasi coadiuuan-
 tes quam illius, qui oratur. Nec insitè scripsisse
 videtur Hugo de Sancto Victore: Quid (inquit)
 laboras inuestigare, quid audiant, & quantum
 audiant sancti, quos oras, cum ipse Deus audiat
 propter quē oras? At neq; huiusmodi interpellati-
 o prorsus rationibus è scripturis ductis destituitur,
 si enim in hac vita exemplo Apostolico
 aliorum in Ecclesia hic peregrinantium preces re-
 cte expectimus: cur non etiam sanctorum illorum
 spirituum caelestem illam Hierusalem incolentium
 preces expectere liceat? quid? quod ad hanc in-
 terpellationem, ipsa fides qua eos cum Christo re-
 gnare credimus, & charitas, qua illos nobis con-
 iunctos esse scimus, nos ulro inuitat? Atq; ex his
 quoque apparet, quantum intersit inter preces
 quae DEO offeruntur, & eas quae ad sanctos &
 DEO Charos homines referuntur. Primum
 in eo discrimen est, quod Deum oramus eo cultu
 religionis, quo illum omnis boni fontem, & largi-
 torem esse profiteamur: sanctos verò homines,
 tum hic peregrinantes, tum vna cum CHRIS-
 TO regnantes, oramus eo officio Charitatis &
 honoris, quo eos DEO gratos esse eorumque pre-
 ces apud DEUM ad impetrandum pro alijs
 quod eorum saluti expediat, efficaces esse agnos-
 scimus: quod discrimen manifestè apparet.

In publica illa prece, qua Letania dicitur, in qua prece DEUS ut nostri miseriatur, sancti vero & beati spiritus, ut DEUM pro nobis orent, interpellantur. Deinde alterum quoque discrimen apud antiquos reperias, quod oratio qua DEUM inuocamus, simpliciter ad salutem est necessaria, sine qua orationes omnes & interpellationes sanctorum inanes sunt, quae preces, quibus Deum inuocamus, apud deum efficaces esse possunt, etiamsi nulla huiusmodi sanctorum interpellatio accedat. Hanc itaque de sanctorum interpellatione Veterum sententiam fuisse compertimus, consuetum esse, ut qui in aliqua necessitate constitutus dei opem implorat, non praesentes modo in carne, sed beatos illos spiritus, tamquam spiritu praesentes appellet & roget, ut una secum deum unicum omnium boni largitore precentur, ut facilius illorum quoque precibus accedentibus, quas plurimum apud deum valere agnoscimus, quod volumus, impetremus. Non igitur haec quae de interpellatione sanctorum dicuntur eo pertinent, ut simpliciter horum interpellatio ad salutem necessaria putetur (notum est enim illud Chrysostomi: Caterum non opus tibi patronis apud DEUM, &c. sed licet solus sis patronus, careas, omnino tamen voti compos eris) sed ut ne temere uniuersam Christi Ecclesiam damnemus, quae huiusmodi interpellationem, tam peregrinantium quam peregrinantium sanctorum, uti laet esse Ecclesia iudicauit: Item, ut nec superbe

Gomil. de
profect.
Euangel.

1. ad Tessa-
lonicn.

huiusmodi sanctorum preces reyciamus & asper-
nemur. Quare idem Chrysoſtomus, cum propo-
ſteram in sanctorum precibus fiduciam reprehend-
diſſet, rectè alibi monet: His itaque cognitis, in-
quit, nec sanctorum preces contemnamus, neque
totum in illos proyiciamus, ſed oremus, ut etiam
pro nobis precentur. In hac itaq; quam diximus
ſententia, Veteres omnes fuiſſe apparet, neque
vllum ex ijs inuenias, qui huiusmodi interpellati-
tionem reprehendat. Quod enim Auguſtinus,
inquit, Ad quod ſacrificium ſicut homines Dei,
qui mundum in eius confeſſione vicerunt, ſuo lo-
co & ordine nominantur, non tamen à ſacerdote,
qui ſacrificat inuocantur, de ea inuocatione lo-
quuntur, que deo propria eſt. Inuocatur enim deus
ad ſacrificium, cum nominatim illi ſacrificium
dedicatur, & ut illud acceptum habeat, & ſan-
ctificet, inuocatur, hunc ſenſum alibi exponit,
cum ait de Ciuit. Dei lib. 8. Cap. vltim. Qui
audiuit aliquando fidelium, ſtantem ſacerdotem
ad altare etiam ſupra corpus martyris, ad DEI
honorem cultumq; conſtructum, dicere in preci-
bus: Offero tibi ſacrificium Petre vel Paule,
vel Cypriane? Alioquin idem Auguſtinus ite-
ſtis eſt, in illa ſoleni prece ſuo loco & ordine
martyres recitari, non quidem ut pro nobis ore-
tur tract. 84. in Ioannem ſed ut orent ipſi pro
nobis. Nolo autem hic commemorare, quam ma-
la fide nonnulli in hac ſanctorum interpellatione
conuellenda

conuellenda versati sint. Nam cum sciant religio-
 sosis animis reuerentiam veneranda illius vetus-
 tatis insitam esse, & ipsi in animis quoq; suis ful-
 gore auctoritatis illorum percellantur, ipsa patrū
 testimonia, contra manifestam ipsorum patrum
 sententiam obtorto collo trahunt, & ut fucum
 imperitiis faciant, ipsas non modo senti-
 entias non modo falso torquent, sed verba etiam ipsa
 immutant, ut in celebri quodam volumine Ger-
 manico, quo recusata synodi, & defectionis Ro-
 mane Ecclesie causa redduntur, haud ita pridem
 edito, & multis vtraq; lingua veterum, & recen-
 tiorum testimonijs referto, esse constat. Nam &
 Ambrosius in Epistolam ad Romanos aduersus
 gentilium Deos scripsit. Solent misera uti excu-
 satione per istos (intelligē minoris ordinis Deos)
 iri ad Deum, sicut per comites itur ad regem, au-
 ctore huius preclari voluminis vocem (istos) in
 (iustos) commutarūt. idque in Germanica quo-
 que versione sequuti sunt, Durch die Heiligen-
 conuertentes, ut videlicet imperitis, & minus in-
 veterum lectione versatis ab Ambrosio sancto-
 rum & iustorum spirituum interpellationes dam-
 nari persuadeantur, De quo quid idem Ambro-
 sius senserit, ex alijs eius scriptis manifestum
 est: alioqui & illud verum est, apud D E V M
 non opus esse mediatoribus, prater unum me-
 diatorem CHRISTUM, neque hoc quicquā
 intercessioni, in hac mortali vita peregrinantiū,

*sive in illa immortali vita regnantium aduersa-
 tur: non enim ad DEUM accedentes, ideo san-
 ctos condeprecatores adiungimus, quod credamus
 deum, nisi illis intercessoribus auxiliari & mise-
 reri, aut non posse, aut non velle: sed quod persuasi su-
 mus multorum, et quidem in sanctorum preces multum apud
 ipsum valere. Pari quoque fide, ubicumque, apud pa-
 tres, de solius dei oratione & inuocatione aliquid
 agitur, id aduersus sanctorum interpellationem addu-
 cunt, sed haec obiter monuisse sufficiat. Apparet
 igitur ex his quae diximus, quae nil habeat absur-
 dum, aut diuinis literis contrarium huiusmodi, inter-
 pellatio sanctorum, si ad eum sensum, quem iam expo-
 srimus, exemplo vetustatis intelligatur: quapro-
 pter metus auctoritati & paci Ecclesiae consultu-
 issent, praecipui quidam huius ordinis Protestantium,
 si in ea sententia, quam initio cum veteri Eccle-
 sia communem habebant, permansissent, atque intra
 ab usum tantum reprehensionem constituis-
 sent, nota sunt quae scripsit Lutherus, ad Georgium Spala-
 tinum Anno 18. Mi Spalatine, non fuit mens in ea
 unquam venerationem sanctorum esse supersti-
 tiosam, atque inuocationes eorum pro causis vel
 corporalissimis: hoc enim sapiunt heretici illi
 vicini nostri Picardi in Bohemia &c. Idem in
 Epistola ad Erfordenses, Anno 22. Sinite
 ut duorum implorent nomina, quando ita vo-
 lunt, ea tamen lege, ut sciant sibi cauendum, ne
 quam fiduciam & praesumptionem, persuasione
 falsa*

falsa inducti, in ullum sanctorum ponant, sed in
 solum Christum &c. Oculampadius in anno-
 tationibus in sermo. Chrysostrimi in Iuencum
 & Maximum: Neque sanctos, inquit, orare
 inficias irem, neque impiorum & idolatrarum
 esse asseuerauerim cum illis, implorari patrioci-
 nia sanctorum, Sancti in caelis sua charitate fla-
 grantes, non desinunt pro nobis intercedere,
 Quid igitur mali, si hoc petamus, fiet, quod cre-
 dimus DEUM velle, etiamsi nil tale praece-
 rit? Buserus ad Episcopum Abrincensem: Si
 quis, inquit, perpensa infinita illa DEI in san-
 ctos indulgentia & facilitate, & simul illorum
 in nos miseros adhuc conseruos suos & comem-
 bra charitate, animi ardore huc prorumpit, ut
 illi praesentes praesens appellet, proque se interce-
 dere ad Deum roget, id licet in nulla scriptura
 doceatur, si tamen sic fiat, non damnamus.
 Sic post in animis, inquit, sic comparatis, ubi nil
 videmus tribui humanis meritis, omnia vero mi-
 sericordiae Dei, & redemptioni domini nostri Ie-
 su Christi, ita quod diuos, ut pro se orent, inuocat. li-
 cet id faciat, absque villo & sensu & exemplo scriptu-
 ra, damnare non possumus. Atque ad hunc
 solum modum videmus orthodoxis patribus san-
 ctorum caelium inuocationem usurpatam, &
 traditam. Quam sunt haec dissimilia eis, qua ho-
 die publicis, & celeberrimis scriptis sanctissi-
 mis illis patribus sacrilegi & idolatrie ri-

men impingunt, quos admonendos putamus ne dum gloriam Dei asserere videntur, in blasphemie crimen incurrant, & DEUM mendacij arguant, qui cum pollicitus sit, ad futurum se Ecclesiam suam usque ad consumationem seculi, statim Ecclesiam suam ita reliquerit, ut eam sacrilegij & idolatrie crimine pollui, atque in eo hactenus crimine herere permiserit: quanquam non video quomodo Ecclesia nomen tueri possit, quae talem doctrinam in consuetudinem receperit, quae Christi meritum obscuretur, Deo proprius honor eripiatur, ac creaturis vindicetur, & cum hoc precepto pugnetur, quo iubet Christus in nomine suo preces fieri, & mandatū hoc violetur: Domini Deū tuum adorabis. Hac enim omnia totidē verbis in celebri quodam scripto, huic de interpellatione sanctorū patrum doctrina obiecta legat, quo loco etiā disertis verbis, huiusmodi sanctorū interpellatio idolatria nominatur, certē egregia illa certamina, quae sanctissimi illi, & doctissimi viri pro asserēda dei gloria, & gratia dei propaganda susceperunt, alia elogia merebantur.

DE MERITIS ET INTER- cessione sanctorum.

Quod alterū locū attinet de meritis & intercessione sanctorū, quib⁹ Ecclesia in solēnibus quoque precibus ad deū patrem per Christum iuuari postulat, cur huic vetustissima consuetudini tam odiose resistatur, causa non est. Nam primum mani-

manifestum est, quam ingens discrimen inter meritum Christi, & merita sanctorum ab omnibus ecclesiasticis scriptoribus constituatur: cum meritum Christi unicum sit precium redemptionis nostrae, quo solo à peccato & morte aeterna redimimur, & deo reconciliati, in filios, & heredes vitae aeternae adoptamur: merita verò sanctorum opera eorum bona sunt, ex fide, & operatione spiritus sancti facta, qua D & I in ipsis donata sunt, atq; ea tamen pro sua benignitate ita grata & accepta habet, ut propter ipsa non ipsos solum premis afficiat, sed alijs etiam eiusdem corporis membris beneficia conferat. Hanc enim communionis sanctorum deus vim esse voluit, ut membrorum inter ipsa quaedam connexio esset, ut infirmiora membra firmiter membrorum virtute sustentarentur. Sanè manifestissimum est ex literis diuinis sanctorum hominum merita prodesse alijs, cum enim dicit angelus vicem dei representans, propter quinquaginta iustos, se dimissurum omni loco, quid quaso aliud est, nisi quinquaginta iustorum merita profutura omni illi loco, ne funditus deleatur? quod non modo ad vivos, sed etiam vita hac immortalis defunctos, referri constat, cum polliceatur Deus se protecturum urbem Hierosolymam, propter se & propter David seruum suum: quod non de promissione tantum facta Davidi, sed etiam de virtutibus, & Davidis meritis intelligendum esse, alius locus

4. Reg. 19.
Esaie 17.

In psal. 50.
homil. 2.

locus declarat, Sic legitur. 3 Reg 15 de Abiam
filio Roboam Regis Iude: Sed propter David de-
dit ei dominus lucernam in Hierusalem, eo quod
fecisset David rectum in oculis Domini. Quare
& B Chrysostomus superiorem illum locum, ubi
se Deus proteclurum ciuitatem pollicetur prop-
ter David seruum suum: ad merita Davidis re-
fert, ita enim loquitur: Hic enim S. David non so-
lum cum in corpore esset placuit deo, sed & post
mortem suam uiuis inuenitur prestis se magnū
solatium, Venit ad Ezechiam Esaias propheta
ac dicit ei: Protegam hanc ciuitatem propter me
& propter David seruum meum, David mortu-
us est & merita eius vigēt, O rem admirandam!
O ineffabilis clemētia? homo mortuus uiuo patro
cinatur? atq; hanc de cōmunicatione meritorum
ecclesia sententiā nō vno loco Bucerus cōfessus est,
nā contra Abrincensem, Sāctis seu diuis, ut ipse
appellat, cœlestibus tribuit nostri summā charita-
tē, nostraq; salutis voluntatem, deo quoq; illas tātū
esse, ut ppter eos nobis plurima largiatur, Ibidē:
Sicut fidē ipsam, inquit, bonorū operū ac merito-
rum fontē, donum dei gratuitum agnoscimus, sic
& ipsa opera et merita, dei gratuita munera cōfi-
temur, qua ex se nihil, ex dignatiōe autē dei me-
ritog; Christi, id siue nobis: siue alijs, merentur, qd
illis Deus ex vlronea sua beneuolentia repende-
re statuit, Ibidem: Fatemur, inquit, eam esse com-
munionē ecclesia, ac mutuā spiritus sancti totius
da-

diuina beneficentia subministrationem, ut alij
 aliorum gratia, ingētia à Deo beneficia, tū inter-
 na, tum externa percipiant, Idē in disputatis Ra-
 tisbonæ Anno 46: De publicis ecclesiæ precibus,
 quas Collettas vocant in quibus intercessiones,
 & merita sanctorum commemorantur, ita scri-
 ptum reliquit: Cum in his precationibus, quicquid
 diuorum tribuitur intercessionibus, vel meritis,
 id totum non ab ipsis diuis, sed à misericordia de-
 & per dominum nostrum IESUM Christum pe-
 titur, eo ipso, qui sic orant, consistuntur & testantur
 se ea, que à DEO, per sanctorum interces-
 sionem, & merita orant, agnoscere esse gratuita de-
 dona &c. Nam & nos illud libenter agnoscimus,
 & predicamus, deum sanctorum suorum,
 operare remunerari, non tantum in ipsis, verum
 etiam in ijs, que ad ipsos pertinent, & pro qui-
 bus ipsi intercedunt, Promisit enim se di-
 ligentibus & preceptis suis studentibus bene-
 facturum in mille generationes. Hinc domum
 Abimelech regis, non nisi Abraham interco-
 dente, sanare voluit & Moyse donauit salutem
 totius Populi, cum pro eo intercederet, hac ille.
 Que si admittantur, ut merito admitti debent,
 nullus de hoc loco controuersia locus relictus vide-
 detur. Veruntamen & illud fatendum est,
 & multos & magnos errores hoc pretextu
 intercessionis & meritorum, in vulgi animos
 & mores inuasisse, quibus etiam quorundam
 doctes

doctorum virorum inconsiderata scripta & di-
 eta occasionem & fomentum suppeditarunt, quos
 imprimis, & quidem summa diligentia corre-
 ctos oportuit, ut ex quibus contrarij errores, ro-
 tius ecclesie consuetudinem damnantium, origi-
 nem duxerunt, quare nisi remotis causis ea qua
 ex causis efficiuntur, non facile remouentur. Pri-
 mus itaq; error est, quod impij homines & in
 peccatis perseuerantes ac nullam vite emendati-
 onem meditantés sanctorum, intercessioni, ac
 meritis temerè confidunt, nec ipsi pœnitentia du-
 ctis preces suas ad deum adiungunt, quem errore

In Genesi.
 Homil. 43.

non vno in loco Chrysostomus grauitè reprehe-
 dit. Quando, inquit, quod ex nobis est simul affe-
 rimus, & accedit intercessio sanctorum, plurimùm
 nobis confert: quod si ipsi fuerimus negligentes,
 & spem in illis solis collocauerimus nostra salutis,
 nil amplius nobis prodest. Idem alibi, Etiam si

In Matth.
 Homil. 5.

Abraham Patriarcha pro ijs supplicet qui in sa-
 bis vitis permanendo, immedicabiliter agrotant,
 abibit deus relinquens rogantem & c. Non igitur
 quasi oscitantes & desides ex aliorum meri-
 tis pendeamus: habent enim vim pro nobis, et qui-
 dem maximam orationes supplicationesque san-
 ctorum, sed tunc profecto, cum nos quoque id ip-
 sum per pœnitentiam postulamus, & ad studia
 meliora confugimus. Hac autem falsa, & perni-
 tiosa opinio, quantum in vulgus inualuerit, nimis
 compertum est, existimarunt enim homines im-
 probi

probi & in sceleribus suis perdurantes, sola san-
 ctorum, quos sibi patronos delegerunt, & frigi-
 dis, ne dicam prophanis ceremonijs coluerūt. In
 intercessiōe, & patrocinio veniam sibi, et gratiam
 apud Deum esse paratam: quæ pernitiosa opinio,
 quantum etiam fieri potuit commentis miracu-
 lorum confirmabatur: Alter error est, quod ho-
 mines etiam nō mali, certos sibi sanctos, tamquā
 patronos, & tutores delegerunt, in eorum meritis
 atque intercessione plus quam in Christi merito
 fiduciam posuerunt, atq; adeo, unico illo aduoca-
 tionis Christi officio obscurato, sanctos atq; im-
 primis Virginem Matrē in illius locum substi-
 tuerunt: Imo non desuerunt, viri etiam celebres,
 qui assererent, id quod Hester Assuero promisit
 se petenti, dimidium regni daturum, in Maria
 completum esse, in quam Deus regni sui, quod iu-
 dicio & misericordia constat, dimidium, hoc est,
 misericordiam transtulerit, altera regni parte si-
 bi retēta. Hinc illi tituli, passim virgini tributi:
 Regina cœli, Regina & mater misericordie,
 vita, spes nostra, lux ecclesie, aduocata & media-
 trix. Quæ & si commodam interpretationem ad-
 mittant, ea tamen non semper omnibus præser-
 tim rudibus, & imperitis occurrit. Quid quod
 totum psalterium sublato ubique domini nomine
 in nomen domine commutatum legitur? Quin &
 eo ventum est ut etiam Christus iam in celo re-
 gnans, matri subijciatur: quomodo in nōnullis Ec-
 clesijs canitur.

Gabriel
 Biel in Ca.
 no. lect. 8.

Ora

Ora matrem & iube filio,
 O fœlix puerpera.
 Nostra pians scelera,
 Iure matris Impera
 Redemptori.

Sed his opponi debent, quæ à sanioribus scriptoribus etiam scholasticis pie traduntur: ut vel illud Bonaventuræ, cum ait: Etiam si mater sit habenda in reuerentia, multo maior tamen est habenda erga filium, ex quo est illi omnis honor & gloria, qui est omnium redemptor & Saluator, qui omnibus aperuit ianuam, & unus pro omnibus mortuus est. Idem cauendum docet, ne dum Matris excellentia ampliat, filij gloria minuatur, & sic in illo Mater pronocetur, in quo magis vult filium extolli, & honorari, quam seipsam utpotè Creaturam creatura. Hac quamuis de originali peccato loquatur, à quo solum CHRISTUM non etiam Virginem Matrem excipi vult, tamen etiam ad intempestiuos illos Virginis honores, quibus non solum filio æquatur, sed etiam antefertur, accommodari possunt. Tertio nonnulli error accidit in meritis sanctorum, quibus nonnulli sanctificandi & redimendi vim tribuere videntur, quod soli Christo deo, & homini proprium est, de cuius plenitudine oēs accepimus, et cuius vibice sanati sumus. Quod si in Veteribus aliquid huiusmodi legatur, id ad exempla, & pro

res referendum est, & ad eam communicationē
 meritorum de qua supra diximus, qua per seipsa
 non sanctificant, sed sanctificationis beneficium
 ex unico Christi merito, & fide in ipsam impe-
 trant: alioqui religiosissime scripsit Leo Ponti-
 fex: Quis est, inquit, qui tradidit seipsum pro no-
 bis oblationem, & hostiam deo? aut quod unquā
 sacrificium sacratius fuit, quam quod verus Pon-
 tifex altari crucis per immolationem suae carnis
 imposuit? Quamuis enim multorum sanctorum
 in conspectu domini preciosa mors sit, nullius ta-
 men infontis occasio propiciatio fuit mundi, ac-
 cepere sancti, non dedere coronas, & de forti-
 tudine fidelium exempla nata sunt patientia,
 non dona iustitia. Est & hic error huius in-
 frequens, quod veteribus & compertis sanctis
 propemodum neglectis, novos & incognitos
 vulgus hominum ardentius & impensius colat,
 de quorum sanctitate obscurius constat, & non-
 nulli per revelationes tantū innotuerūt atq; ad e-
 de quibusdam, an unquā in rerum natura fuerint,
 merito dubitatur, quorum cultum figmenta his-
 toriarum, & impostura miraculorum mirificē
 auxerunt, quae figmenta etiam compertorum san-
 ctōrum historias conspurcarūt, quos quisq; pro suo
 affectu commētus est. Hac etiam referri potest,
 quod vulgi imperitia diuinos honores sanctis at-
 tribuit, ut cū tēplū, arae, sacrificia, sacerdotia, vo-
 ta, festi dies, nō tantū memoria, ut veteres loque-
 bantur

De Ciuita.
Dei lib. 22.
Cap. 10.

Libr. 8.
Cap. vltim.

Libr. 4.
Cap. 36.

loquebantur, sed honori, & cultui sanctorum com-
secrata putantur, quem errorem Augustinus sub-
inde refellit: Nos, inquit, martyribus, non tem-
pla sicut dijs, sed memorias, sicut hominibus mor-
tuis, quorum apud deum Spiritus viuunt, fabri-
camus, nec ibi erigimus altaria quibus sacrifici-
martyribus, sed uni deo, & martyrum & nostro
sacrificium immolamus, Idem alibi: Nec tamen
ijsdem martyribus templa, sacerdotia sacra, &
sacrificia constitutumus quando non ipsi, sed deus
eorum nobis est Deus: honoramus sane memori-
as eorum, tamquam sanctorum hominum DEI.
Sed de hac re non incommodè loquitur Guilhel-
mus Durantis Episcopus Miniatensis. Ad latri-
am, inquit, pertinent templa & altaria, sacerdo-
tia, sacrificia, festiuitates, ceremonia, & huius-
modi quæ soli deo sunt exhibenda, iuxta illud:
Dominum tuum adorabis, & illi soli seruias, id
est, soli deo seruitutem adorationis impendes,
non enim sanctis & Angelis ad honorem DEI,
sed potius Deo ad honorem sanctorum & ange-
lorum dedicantur templa & altaria consecran-
tur & sacrificia offeruntur nec ipsis adorationis
seruitus, sed soli DEO impenditur, ne si secus fiat
non deo sed eius cultus exhibeatur, sed idololatria
crimen incurratur, seruiendo creature tamquam
creatori. Hæc rationale diuinorum, non prorsus
sine ratione loquitur.

DE VENERATIONE RELIQUIARUM.

De Veneratione Reliquiarum & locorum
 sacrorum, in quibus sanctorum corpora vel ci-
 neres condebantur (quas memorias appellabant)
 manifestum est, olim huiusmodi reliquias preser-
 tim martyrum, ut quae fuerint membra Christi
 & templa spiritus sancti, summo in honore ha-
 bitas fuisse, ita ut ad illorum memorias solennes
 & celebres conuentus haberentur, in quibus &
 sacrificium deo offerebatur, & sanctorum vir-
 tutes predicabantur. Cur autem huiusmodi me-
 moria tanto honore frequentarentur, causam ex-
 ponit B. Augustinus. Ut ea, inquit, celebritate
 & deo vero de illorum victorijs gratias agamus,
 & nos ad imitationem talium coronarum eodem
 & vocato in auxilium, & eorum memoria renoua-
 tione adhortemur: Item, ut meritis eorum con-
 sociemur, & orationibus adiuuemur. Ita legi-
 mus ad huiusmodi loca martyrum reliquijs insig-
 nia & vota nuncupata & peregrinationes susce-
 ptas, quae omnia, tum utiliter fiebant, cum ad-
 buerens, & certa memoria martyrum vigeret,
 & DEUS indubitatis miraculis eos, qui mortui
 putabantur, sibi viuere declararet. Atq; haec om-
 nia eo referentur, ut fides qua illi moriendo pro-
 fessi sunt, his tamquam signis confirmaretur: ita
 Augustinus conclamante populo, miraculo ad
 memoria B. Stephani edito, Quid, inquit, aliud
 L erat

De ciuit.
 Dei lib. 3.
 Capit. vlt.

Cont. Fau-
 stū lib. 29.
 Cap. 21.

De Ciuit.
 Dei lib. 22.
 Cap. 3.

erat in cordibus exultantium nisi fides **CHRISTI**, pro qua Stephani sanguis effusus est? Et paulo post cap. 9. Cui, inquit, nisi huic fidei attestantur ista miracula, in qua predicatur **CHRISTUS** resurrexisse in carne, & in cœlis ascēdisse in carne? Paulinus in Epistola ad Marcium, Deum ait per apostolos & martyres virtutes operari, ut credamus Dei filium & dominum nostrum **I E S U M** ex resurrectione mortuorum regnātem in cœlis ad dexteram patris viuorum esse dominum, non mortuorum. Verum in hac paulatim abusus irrepit, nam queritur Basilius iam suo tempore consuetudinem, quæ apud sanctos viros obinuerat, corruptam fuisse, nam pro eo quod in huiusmodi conuentibus, quæ in martyrum memorijs agebantur, alius pro alio precari deberet, & per sermonem adhortationis mutuo se edificare, nundinas & quasi publicum emporium ex sacratis martyrum locis factas esse, quas absurditates pro suo commercio approbare non debeant. Quin & Ambrosij Augustini temporibus mos inualuerat, ut populus ad martyrum memorias epulas inferret, quod à melioribus Christianis non fieri, & à B. Ambrosio Mediolani interdictum testatur. Constat quoque posterioribus temporibus, nimum reliquijs & memorijs sanctorum indultum & tributum fuisse, sic ut à bonis quoque viris pio zelo preclatis, summa quasi religionis in hu-

In definit.
lterioribus
Cap. 40.

De Ciuit.
Dei lib. 8.
cap. vltim.

Lib. 6. Cō-
fessionum
Cap. 2. 64.

huiusmodi reliquijs conquirendis, auro, & gemmis
 exornandis, et memorijs seu tēplis sumptuosissimis
 edificandis posita putaretur, & ab improbis quo-
 que hominibus falsa fiducia in cultu inepto &
 superfluo reliquiarum collocaretur. Quare in Cap. 43.
 Concilio Cabilonensi reprehenduntur, qui Ro-
 mam aut Turonum sub pretextu orationis pera-
 grant, putantes frequentatione horum locorum
 se a peccatis purgari & impunè peccare. Ac-
 cesserunt & alia mala, quod avaritia causa ad
 simplicem populū illiciendum falsa reliquia sup-
 ponebantur, & ficta predicabatur miracula, ijsq;
 miraculis populi superstitio alebatur, ut magis in
 admirationem miraculorum raperetur, quam
 ad sanctorum imitationem, vel vitæ emendatio-
 nem provocaretur: nonnunquam autem astu, &
 illusionem demonis hominum superstitione abuten-
 tis per insomnia & visa nova reliquia revela-
 bantur, & eiusdem operatione miracula edi vi-
 debantur. Hinc decretum illud Lugdunensis.
 Capit. 62: Pralati non permittant populum
 vanis figmentis aut falsis documentis decipi,
 sicut occasione quæstus fieri consuevit, & in Con-
 cil. Charthaginensi 5. Canon. 14: Altaria quæ
 per somnia & inanes revelationes constituun-
 tur, omninò reprobari videntur. Item, Per-
 multi reperti sunt, qui sanctorum reliquias seu
 falsas seu veras quæstui habuerunt, ita ut pas-
 sem a circumforancis & vilissimis hominibus,

instar sacrorum Isidis circumferrentur, & multis mendacis imperito vulgo commendarentur, Illud quoque iam inde ab aliquo tempore prae antiquum morem inualuit, ut sanctorum corpora supra ipsa altaria, qui locus soli corpori Christi deberi putabatur, collocarentur, quae sub altari poni consueuerant. Sic Ambrosius de inuentione reliquiarum Geruasij, & Protasij: Ille, inquit, Christus videlicet, super altare qui pro omnibus passus est: isti sub altari, qui ipsius redempti sunt sanguine. Hodie verò cum passim omnia reliquiae sanctorum plena esse videntur, verendum est, ne si Episcopi & Principes in veris reliquijs inquirendis & iudicandis eam, quam debent operam adhiberent, ingentes & detestandae imposturae patefierent, quemadmodum in nonnullis locis factum est, & olim B. Martino accidit, qui cum locum quendam suae Diocesis, monasterio cuiusdam tanquam martyris celebrè adisset, deprehendit non martyris, sed scelesti latronis monumentum à populo cultum & frequentatum, quod euerti statim & excindi iussit. Quamuis illi quoque probari non debeant, qui odio superstitionis certa priorum hominum monumenta barbarissimi homines pepercerant summa cum ignominia abiecerunt & disperferunt. Cum igitur vera & comperta reliquia, praesertim in his provincijs per pauca sint, & multa ex his, quae ostentantur,

tantur, non temerè suspecta haberi possint, atque illarum frequentatio & veneratio non multum pietati, plurimum verò superstitioni vel questui seruiant, multò consultius videtur, ut ab omni reliquiarum ostentatiōe abstineatur, & populus ad veras sanctorum reliquias colendas, id est, exēpla pietatis & virtutum, que in scriptis vel ab ipsis vel de ipsis extant, imitanda prouocetur.

De Imaginibus & Simulachris.

Ad imagines verò sanctorum quod attinet, certum est, initio predicati Euangelij aliquanto tempore inter Christianos, presertim in Ecclesijs, imaginū usum non fuisse, ut ex Clemente & Arnobio patet, tandē picturas in Ecclesiā admissas, ut rerū gestarū historiam exprimētes, aut sanctorum virorum viuas effigies referentes, illa enim sole imagines dicenda sunt, quæ speciem archetypi, qua proxime fieri potest, representāt. Hinc scribit Eusebius suo quoque tempore imagines apostolorū Pet. & Paul. deniq; & ipsius Christi, in tabulis depictas honoris causa, quamuis gentilitiū aliquot locis seruatas, atque à se visas fuisse. Et Irenæus Gnosticos scribit imaginem Christi, cum imaginibus mundi Philosophorum coluisse, formam enim Christi à Pilato factam dicebant, quo tēpore Christus cū hominibus fuit. Eo quoq; modo Gregorius Secundino imaginem Christi Seruatoris petenti transmisit, id cauens, ne id v-

Lib. 7. Eccl. histor. cap. 18. Gregor. Ruffi. 14.

Lib. 7. Eccl. histor. cap. 18. Gregor. Ruffi. 14.

Irenæ. lib. 1. cap. 2.

deum colat, sed ex aspectu imaginis oblata Christi recordatione in eius amorē accendatur, hanc etiam pertinet Thoracides Petri, & Pauli, ex quibus Constantinus Petrum & Paulum, qui per quietem sibi apparuerant, agnouisse scribitur in vita syluestri, et B. Ambrosius de inuentione corporum Gernasij, & Protasij, personam sibi apparuisse scribit quo similis esse B. Paulo videbatur, cuius inquit me vultum pictura docuerat. Solebant item imagines quedam ita depingi, ut non expressam aliquam rei effigiem, sed typum quendam & symbolum alicuius rei adumbrarent, quomodo apud Paulinum, ut spiritum sanctum in specie columba, ita Christum in speciem agni figuratum legimus. Crucis verò signum undique corona floribus contexta cinctum depingebatur, eiusmodi imaginem pictam Paulinus in ingressu Basilicae suae locauerat, subiectis hinc pulcherrimis versiculis, qui symboli illius noticiam explicant.

Cerne coronatā domini super atria Christi
Stare crucem, celso spondentē celsa labori
Præmia, tolle crucem, qui vis auferre coronam.

Cruci quoq; insidebant Columba, quem typō
alijs versibus aperuit.

Quæq; super signum resident cæleste colūba
Simplicibus produnt regna patere Dei.

Ex quibus apparet Christū magis in typum
 agni, quam effigie humana depingi cōsueuisse, q̄
 usq; ad tempus sexti concilij generalis obtinuisse
 videtur, in quo statuitur, ut pastores in posterum
 non in agni typo, ut fieri consuevit, sed humano
 caractere CHRISTUM exprimant, & satis
 apparet ex scriptis Gregorij, quamuis eius etate
 superstitio in cultu sanctorum non parum inua-
 luerat, tamen picturas tantum in Ecclesijs ad-
 missas fuisse, non item statuas, vel simulachra.
 Sanè ex Augustino constat, eius etate simulach-
 rorum usum in Ecclesijs non fuisse, ex his qua
 scripsit in Psal. 113. ad versiculum illum: Simula-
 chra gentium argentum & aurum, opera ma-
 num hominum, hoc enim (inquit) venerantur,
 quod ipsi ex auro, argentoque fecerunt, Sed enim
 & nos pleraque instrumenta & vasa in huius-
 cemodi materia vel metallo habemus in usum ce-
 lebrandorum sacramentorum, & sunt profe-
 cto etiam ista instrumenta vel vasa, quid aliud
 quam opera manuum hominum? veruntamen
 nunquid os habent, & non loquuntur? nunquid
 oculos habent, & non videntur? nunquid eis sup-
 plicamus, quia per ea supplicamus DEO? Mox
 verò: Nō solū pictorib; quiduis suo arbitratu pin-
 gendi licentia pmissa est, sed & statuae & simu-
 lachra eadem licentia exsculpta, non templa mo-
 do, verum etiā ipsas aras occuparunt. Quod quā-
 ti periculi sit, ostendit August ad Deo gratias, &

idola quidem inquit omni sensu carere quis dubitat? Veruntamen cum his locantur sedibus, honorabili sublimitate, ut à precantibus atq; immolantibus attendantur, ipsa similitudine animata membrorum atq; sensuum, quamuis insensata & exanima, afficiunt infirmos animos, ut vivere ac spirare videantur, accedente praesertim veneratione multitudinis. Item Augustinus sermon. quodam, Statuas pro numine haberi ex eo concludit, quod in ara locantur, Nam illi (inquit) quod numen habeant, & pro numine colant illam statuam, ara testatur &c. Quam autem abominandum duxerint Christiani, si in altari, qua sedes est corporis & sanguinis Domini, simulachrum vel imago imponeretur, manifestum est ex Optato, qui Augustinum antecessit: nam Donatistae, ut odium Catholicis conciterent, iactabant venturos qui interessent sacrificio, ut altaribus aptatis ante sacrificij oblationem prolatam imaginem in altari ponerent, quod qui audiebant, dicebant: Qui degustat, de sacro gustat, & rectè (inquit Optatus) dictum erat, si talem famam similis veritas sequeretur, Verum nil tale visum est ex eo, quod fuerat paulo ante mēta fama, nil viderat oculi Christiani quod horreret, visa est puritas & ritus solito, solēnis cōsuetudo perspecta est, Epiphanius sanè grauer inuehitur in muliercularū quarūdam superstitionē, qua simulachrū Virginis circum-

Lib. 2. cōt.
Parmenia.

cum gestabant, eique colyridia offerebant. Unde
 inquit, simulachristicum hoc studiū, & diaboli-
 cus conatus &c. Quin & Ioannem Episcopum
 Hierosolymorum ab eo reprehensum constat, &
 in oratorio quodam eius diocæsis imaginem seu
 Christi, seu alterius cuiusdam in velo expres-
 sam, contra ecclesie consuetudinem pendentem re-
 perisset, quare velum illud a se conscissum com-
 memorat. Quantum autē veteres initio Ecclesie
 ab omni veneratione imaginum abhorruerunt,
 declarat vnus Origenes aduersus Celsum, alla-
 tum fuerat à Celso dictum Heracliti, quo ille in-
 dicabat, stulte facere eos, qui simulachris preces
 offerunt, nisi norint deos, & Heroas qui nam-
 sunt, respondet Origenes, sciri posse deum & ip-
 sum unigenitum, & eos, quicumque à Deo hono-
 rantur deorum appellatione, deitatis eius parti-
 cipes, diuersos esse, à dijs gentium, qui sunt demo-
 na, impossibile tamen esse, ut qui deum nouit, si-
 ut simplex sit, nec hoc tantum stultum esse,
 si quis preces simulachris offerat, sed etiam, cum
 id aliquis simulat vulgi opinionibus se attempe-
 rant: nil enim adulterum debet esse in anima ho-
 minis verè pijs erga Deum. Nos vero ideo quoq;
 non honoramus simulachra, quia quantum possu-
 mus cauemus, ne quando incidamus in eam cre-
 dulitatem, ut et ijs tribuamus diuinitatis aliquid,
 Nec valebat tunc illa ratio quæ à nonnullis obte-
 di solet, honores istos non simulachris, sed ijs quo-

Cont. Cel-
 sum lib. 7.

rum speciem representant, de ferri, hic enim co-
 lor à Paganis quoq; ad ferri solebat, ut apud Ar-
 nobium: Non (inquit) materias aeris, auri, argè-
 ri, & alias ex quibus signa conficiunt, eos per se
 deos esse & religiosa numina discernimus, sed
 eos in his colimus eosq; veneramur, quos dedica-
 tio infert sacra, & apud Lactantiū: Non ipsa im-
 quiunt simulachra timemus, sed eos, ad quorum
 imaginem facta, & quorum nominibus consecra-
 ra sunt. Verum hunc cultum, qui DEO per im-
 mages exhibetur, non satis castum & conveni-
 entem esse Deo, sed à superstitiosis hominibus ex-
 cogitatum, ex Paganis quoque prudentissimi a-
 nimaduenterunt, auctor est enim Augustinus,
 Varronem dixisse antiquos Romanos plusquam
 annos centū, & septuaginta, deos sine simulachro
 coluisse. Quod si, inquit, Varro adhuc mansisset,
 castius dy observarentur, atque huius sua sen-
 tentia testem adhibebat inter reliquos etiam
 gentem Iudaicam. Hanc veterum Romanorum
 in colendis dijs consuetudinem, etiam Tertullia-
 nus & Clemens testantur, Clemens vero scribit:
 Numam auctorem huius instituti Pythagorae
 fuisse, & ex ijs quae à Moysis tradita sunt adiutū,
 Romanis prohibuisse ne imaginem ullam DEO
 facerent. Idem Clemens tradit Christianis veti-
 tum fuisse, arcem fallacē exercere, appellat quosq;
 speciosum quidem, sed improbum artificium quod
 postq̄ floruit, auctus est error, Et Prophetiam
 citat,

uat, que dicit. Res hic se habebunt infeliciter,
 quando crediderint statuis. Hæc quidem initio
 Christianorū odio paganismi, qui potissimū in si-
 mulachrorū cultu versabatur, sententia fuit, tan-
 de verò, quando exoleto propemadū Paganismo,
 & Christianismo aucto, periculū illud adoratio-
 nis, et cultus imaginum minus timeretur, animis
 Christianorum in sincero dei cultu, satis institutis
 & confirmatis, picturae in tēplis receptæ sunt,
 idque iam tum atate Ambrosii, Paulini, Gre-
 gory, Nisseni, Prudentij receptum fuisse ex
 eorum scriptis constat, August. de consensu Euā-
 gelist. Libr. 1. Cap. 10. De gentibus scribit quò
 Christianum ad Petrum & Paulum scripsisse finge-
 bant: Credo inquit, quod pluribus locis simul eos
 cum eo pictos viderunt, sic omnino errare merue-
 rūt, qui Christū & Apostolos eius non in sanctis
 codicibus, sed in pictis parietibus quaesuerunt,
 Idem testatur sua atate in Ecclesia Catholica,
 & picturas & picturarum adoratores fuisse,
 quos superstitionis arguit, & corrigendos affir-
 mat, quæres fortassis Episcopos in Concilio E-
 cclesiæ mouit, ut discernere picturas in
 parietibus depingatur. De his picturis, quæ fu-
 erunt mens, & sententia Romana ECCLE-
 siæ atate Gregorij, satis ex eius scriptis ma-
 nifestum est, videlicet ideo haberi pictu-
 ras non quidem, ut colantur, & adorentur,
 sed

Libr. epist.
109. & lib.
9. Epist. 9.

sed ut imperiti picturis inspiciendis, haud aliter ac literis legendis, rerum gestarum admonerentur & ad pietatem incitarentur, quare cum Serenus Episcopus Massiliensis superstitione populi picturas & imagines adorantis offensus, cui cōfregisset, a Gregorio admoneretur, quod quod adorationem prohibuerit, laudatur, sed continuo confringendas fuisse imagines, sed deo laudandum populum, cur in Ecclesiis pictura adhibeatur, nimirum ad adificationem imperitorum, ut nescientes literas in parietibus saltem videndo legant, quae in codicibus legere nequeunt, illudque non prohibendum, si quis imagines facere conluerit: adorare verò imagines omnibus modis vitandum, ut ex visione rei geste ardorem conpunctionis percipiant, & in adoratione solius omnipotentis Trinitatis humiliter prosternantur. Cum autem apud Grecos acres contentiones & magni motus imaginum causa extitissent, nec sibi constarent, alijs atq; alijs, nunc imagines confrangentibus & delentibus, nunc veneroli, & adorari iubentibus, Ecclesia Romana cōfractionem omnino damnauit, usum verò in Ecclesia Romana & per totum fere orbem iam receptum retinendum censuit, quam consuetudinem Romanae Ecclesiae, quae pariter cōfractio nē & adorationem improbat, Gallicanae & Germanicae Ecclesiae aliquot seculis diligenter secuta & fortiter iutate sunt, usq; adeò, ut cum in Sy-

modo Nycena sub Constantino & Irene, de ima-
 ginibus adorandis, aliquot decreta edita fuissent,
 eoque exemplar illius Græcanica synodi Franco-
 fortum, (ubi tunc à Carolo, Episcoporum Ger-
 mania, Gallia, Aquitania, Italia, aduersus Fe-
 licem quendam Orgelitanum Episcopum, Chri-
 stum ratione humana natura, filium adoptiuum,
 asserentem, frequens synodus habebatur,) allatū,
 & iussu Caroli diligenter lectum fuisset, cui sy-
 nodo etiam Legati Romani Pontificis interfue-
 rant, summo patrum consensu Græca illa Syno-
 dus, qua parte imagines adorandas censebat, im-
 probata & damnata fuit, ut qua non modo diui-
 nis lueris, & antiqua Patrum traditioni, sed e-
 tiam consuetudini Romana Ecclesie aduersare-
 tur, qua damnatio etiam actis, & capitibus illius
 Francofordiensis synodi inserta fuit, atque ea
 de re Caroli ipsius titulo, quatuor libri conscri-
 pti fuere, quorum Hicmarus Episcopus Rhe-
 mensis meminit, & eorum exemplum, hodie
 in Bibliotheca Vaticana, & in nonnul-
 lis Gallie locis extat, qui libri & rationes
 Orientalium Patrum diligenter confutant,
 & que hactenus fuerat Romana Ecclesie sen-
 tentiam, acriter defendunt, que sententia bre-
 uiter comprehenditur in Epistola Gregorij ad Lib. 9. Epi-
 serenum Episcopum Massiliensem, cuius
 supra meminimus, quam in suo scripto addu-
 cit Carolus libr. 2. Cap. 23. cuius hoc est ar-

Lib. 4. ad-
uersus sy-
nodum
Græcorū
Cap. 9.

Vide Am-
moniū de
Gestis Frā-
corū lib. 5.
Cap. 28.

gumentum : Imagines à Beato Gregorio Ro-
mana urbis antistite, & adorari prohibentur
& frangi, Breuiter autem, & scite modera-
tam hanc de usu imaginum sententiam ex-
pressit Carolus : Imagines nil, si non habentur, ex-
derogant : nil, si habentur, prerogant, cum im-
men abdicata, quandum incautam leuitatem
afferant, adorata verò culpam inurant. Cum au-
tem postea Romani Pontifices Græcis in hac cau-
sa paulatim concederent, Ecclesia tamen Galli-
cana, & Germanica in hac sententia & moder-
ratione, quam primum à Romana Ecclesia rece-
perant, in Concilio Franckfordiensi improba-
ta, constantissimè aliquot seculis perdurauit,
ut ex scriptoribus Gallicanis constat, in quibus
est vir eruditus Ionas Episcopus Aurelianensis
qui libro edito ad Carolum Lodouici filium, ad-
uersus Claudium Episcopum Thaurinensem,
eum quod imagines confregisset, improbat, quod
vero ab eodem Claudio adferebatur, quosdam
imaginum adoratores ad suum errorem munien-
dum respondisse, non putare se imagini quam ad-
dorant, aliquid inesse diuini, sed tantummodo
honore eius cuius est tali eam ueneratione adora-
re : ad ea Ionas, hoc una se cum illo reprehendere,
& detestari asserit, nam cum sciant, inquit im-
aginibus nil esse diuini, maiore inuectiōe digni sūt
quod honorem debitum diuinitati impendant ege-
no & infirmo simulachro, atque id ipsum ait non-
nullis

nullis Orientalium, qui eodem sceleratissimo er-
 rori mancipantur, se obiurgantibus respondere
 solere, concludit autem his verbis: Tribuat do-
 minus sua gratuita pietate, ut aliquando tãdem
 & isti, & illi, ab eadem eruantur superstitione,
 & apostolicis disciplinis salubriter instructi tra-
 ditioni reuocentur Ecclesiastica. Sub idem
 tempus in Germania floruit UValafredus, qui
 animis hominum in contrarias sententias distra-
 ctis, cum in libro de rebus Ecclesiasticis de ima-
 ginum vsu differeret, hanc quoque moderationẽ
 proposuit: Sic inquit imagines, & pictura habẽ-
 da sunt & amanda, ut ne despectu utilitas aucl-
 latur, & hac irreuerentia in ipsorum quorum si-
 militudine sunt, redundet iniuriam, ne cultus
 immoderato fidei sanitas vulneretur, & corpo-
 ralibus rebus honor nimie impensus, arguat nos
 minus spiritualia contemplari, & post hunc
 Guibelmus Episcopus Miniatensis homo quoq;
 Gallus in rationali Diuinorum: Si (inquit) nec
 homines, nec angeli adorandi sunt attendant,
 quid agant, qui sub prætectu cuiusdam religiõis
 seu pietatis diuersas adorant imagines, non enim
 licet aliquid manufactum adorare, una tãtum
 Dei patris est imago, quam una cum patris tan-
 tã adoratione adorare debemus. Adhac Nicetus
 auditor est, cum Eridericus Philippopolim occu-
 passet, Armenios in ea urbe remansisse, ut q; Ale-
 xandriæ transitum, non hostium incursum, sed

Libr. i. de
 Imperio L.
 saaci ange.

amicorum aduentum iudicarent, utpote, qui & commercia inter se cogitarint, & in plerisque religionis dogmatibus cōsenserint: quippe, inquit, apud Alemannos, & Armenios imaginū adoratio aequē interdicta est. Ex quo apparet Germaniam adhuc ea etate, in ea, quā supra dixim⁹, Romana & Gallicana ecclesie sententia utcumq; perstitisse, quanq̄ dubium non est, iam tum etiam in his Gallia & Germania Prouincijs nonnullas superstitiones & abusiones in imaginum vsum irrepisse, atq; fortasse optandum esset, ut maioris nostri huc usq; in prisca illa maiorum suorum sententia integre perstitissent, manifestius enim est, q̄ ut multis verbis explicari debeat, imaginum & simulachrorum cultum nimium inualuisse, & affectioni seu potius superstitioni populi plus satis indultum esse, ita, ut ad summam adorationē, q̄ vel à Paganis suis simulachris exhiberi solueuit, & ad extremā vanitatē, q̄ Ethnici in suis simulachris & imaginibus effingendis & exornandis admiserunt, nil à nostris reliqui factum esse videatur, quare & prudentes in Ecclesia Catholica viri, iam olim modum aliquē huic rei ponendū, & superstitioni occurrendum censuerūt, in quibus fuit Guilhelmus ille Durāti in suis Miniatis de modo Cōcily generalis celebrandi: Videretur (inquit) utile, quod p̄ Ordinarios, et Rectores locorum omnes imagines deformes et in qb⁹ a veritate rei gesta derivatur, deponerentur: nam

nam quemadmodum si ad scripturas sacras admissa fuerint officiosa mendacia, nil in ijs remanet auctoritatis, & ponderis &c. Sic enim dicta picturae & imagines, quod loco scripturae & testimonij habeantur, ut per eas ad deuotionem & cognitionem gestorum cernentes excitentur, videtur quod nullus error, deberet ab ijs in Ecclesia tolerari, cum error cui non resistitur, pro veritate recipitur, huic consentit Ioannes Billet Theologus Parisiensis lib. de diuinis officijs, ubi monet de Apostolis & alijs sanctis sciendum esse, quomodo in Ecclesia depingi debeant, aliter enim mentiremur inquit nos in litera laicorum, scilicet in picturis. Prudenter quoque post hoc monuit Gerson in declarationibus defectuum Ecclesiarum: Indicate (inquit) si tanta imaginum & picturarum in Ecclesijs varietas expediat, & an plures simplices nonnunquam ad idolatriam peruertant, & sanioribus scholasticis displicet sententia Thomae, qui censeat imaginem eadem adoratione colendam, quares ipsa colitur, quae imagine significatur, eamque parum tutam esse auit nisi commoda interpretatione subluetur, in quibus est Durandus & Robertus, Holcoot: Gabriel quoque Biel sanioerem sententiam refert eorum qui dicunt, quod imago, neque ut consideratur in se, secundum quod lignum est, lapis, aut metallu, neque ut consideratur secundum rationem signi & imaginis, est adoranda, quia qualitercunque co-

De festo
Andrae.

Gabriel
Biel in Ca.
non. Lect.
49.

At

fide.

sideretur, est res quadā insensibilis & creatura,
 cui adoratio latria minimè est exhibenda, quod
 verò Christiana religio imagines sustinet in Ecclesia
 & oratorijs, nō permittit eo sine, ut ipsa ad-
 rentur, sed ut fidelium mentes per illarum inspe-
 ctiones excitentur ad reuerentiam, & honorem
 exhibendū ijs, quorum sunt imagines, in quorum
 cognitionem recordatiuam ducūt, Ex illis inquit
 patet, quorundam hominum stolidus error, qui
 adeò ad imagines afficiuntur, ut in ipsis credant
 esse aliquid numinis, gratie vel sanctitatis quibus
 potentes fini facere miracula, prestare sanitates,
 ex hoc assurgentes ad eorum venerationem, ut
 premissorum aliquid consequantur. Arguitur
 ex eodem nonnullorum indocta simplicitas, &
 indiscretio, quare reuerentius adorant imagines
 pulchras quam turpes, nouas quam vetustas: aut
 e contra ornatas venustiori auro vel purpura,
 quam nudas, credentes eos sanctiores, quo precio-
 siores, & ut Bernardus ait: Offerentes libentius
 auro tectis, ubi magis cernitur diuitiarum cu-
 mulus. Arguitur & aliorum rudis lenitas, qui
 improvidè vota emittunt, & ad peregrinandum
 se obligant, nunc ad illam, nūc ad aliam Ecclesiam
 intuitu certarum imaginum, credentes illas ma-
 iori in illa, quam similes in alijs fulgere à virtutibus,
 quod autem addit: Hac omnia in vari-
 am transire superstitionem, in quam non in-
 derent, si rationem adorationis, ac veri cultus
 atten-

attenderent, aut si ignorant, informationem humiliter acciperent, rectè quidem dicitur, sed vitiam illi, à quibus hæc informatio accipienda esset, nõ ipsi harum superstitionũ auctores essent, vel certè eas in animis simplicium hominum aliquando questus causa nutrent. De his quoq; abusibus, qui in imaginum usum incidunt, prudenter & grauter monuit. R. D. Michael Episcopus Mersburgensis in suo Catechismo, quæ omnibus obuia sunt, atq; utinã ab Episcopis, & Ecclesiariũ rectoribus hæc diligenter attendãtur, neq; verò satis esse videtur, si concionibus & admonitionibus populus ab illis erroribus auocetur, nisi etiã Principum & Episcoporum cõmuniter cura id efficiatur, ut quã minima perturbatione fieri potest, huiusmodi errorũ occasio præscindatur, quãdiu enim serico auro, & gemmis ornata stant in templis, & aris constituuntur, superstitionis finis sperandus non est. Illud quoque inter abusum ponendum est, quod etiam diuinitati, in Trinitatis deformatione, simulachrũ effingitur, quod Veteres absurdum, & nefarium iudicassent, Vide Augustinum de fide & symbolo, Cap. 7. non esse arbitrandum DEUM humanæ forma circumscriptum, ut in eo, aut dextrum aut sinistrum occurrat, ne vel in illud sacrilegiũ incidamus, quod execratur Apostolus, eorum qui commutant gloriam incorruptibilis DEI, in similitudinem corruptibilis hominis, tale (inquit)

Lib. 18.
Cap. 153.

simulachrum nefas est Christiano in templo col-
locare, multo magis in corde nefarium est, Atque
hac absurditas patrem, filium, & spiritum sanctum
etiam effigiantium Iacobitis à Nycephoro tribu-
itur, & Damascenus quodam loco inquit, in spici-
entia summa est & impietas, figurare quod est
diuinum. His ita consideratis consultum vido-
tur, si res eo adduci possit, ut ad illam moderati-
onem, quam ex sententia Gregorij & Prisci-
lianæ Ecclesie, maiores nostri in Gallia & Ger-
mania aliquot seculis tenuerunt, priorum princi-
pum & fidelium pastorum cura & opera redeat,
qua & usus ille, qui ex decore pictura à con-
gelo haberi potest, conseruetur, & superstitio in
nimio & incauto illorum cultu, & veneratione
vitetur, hoc est, ut rerum gestarum monumenta,
non cultus instrumenta habeantur. Est tamen
illa non ita recens consuetudo, qua crucis signum
veneratio in Ecclesijs solenni ritu exhibetur,
atque id eo fit, quod non ut simulachrum tantum,
sed ut symbolum quoddam et sacramentum Do-
minicæ passionis habeatur, quare de hac adorati-
one, ita loquitur Guilielmus Miniatus: Est tamen
stea (inquit) adoratur crux, id est osculatur, su-
lus enim DEUS adorandus est, cetera vero ut
crux, causa illius veneranda sunt, & Honorius
Augustodunensis in Gemma anima: Nullus
(inquit) sapiens crucem, sed Christum cruci-
fixum adorat, crucem tamen venerando salutat,
qua

quapropter merito reprehenditur à posterioribus
 & sanioribus scholasticis opinio Thomæ, ut min-
 uta & periculosa, asserentis crucem Christi ado-
 randam adoratione latria, ea videlicet adoratiōe
 qua Christus ipse adorāndus est, intelligendū autē
 esse, adorari Christū rememorativē, ut per crucē
 rememoratam, qua de re disputat Ioannes Picus
 Mirandula conclusione 3. qua est huiusmodi:
 Nec crux Christi nec illius imago adoranda est,
 adoratiōe latria, etiā eo modo, quo ponit Thomas,
 à Thoma dissentientes commemorat Durandū,
 Henricum de Gandavo, Ioannem Guarra, Ro-
 bertum Holcoot, Petrum de Aquila, Francis-
 cum Maronis. Non tamen hec que diximus,
 ea pertinent, ut imagines sanctorum, si in ijs mo-
 do decorum seruetur, non aliquo honore illis con-
 uenienti & debito affici possint, videlicet si vsu
 signa & monumenta sanctorum honorificè habe-
 antur, & in gratiam illorum quos significant &
 referunt, reuerenter conspiciantur & tracten-
 tur, modo ab eximio cultu temperetur, & nil di-
 uinitatis & virtutis illis tribuatur, sed eo tantum
 loco habeantur, quo literæ & voces, quæ rerum
 absentium, quas diligimus & veneramur, gratiā
 memoriam suggerunt, alioquin optimum est, po-
 pulum præsertim hoc tempore ad potiora tradu-
 cere, & imaginē moderato usu pacis, & trāquil-
 litatis causa conseruato, ad cultum vere imaginis
 Dei, id est, hominis ad dei imaginē conditi inui-

tare, qui cultus consistit in egenorum subuentione, qui non modo imaginem dei, sed vicem & personam Christi nobis representant: Christus enim in die iudicij, ut in libris suis inquit, magnus ille Imperator nõ dicturus est, Quicquid vni ex imaginibus istis fecistis, mihi fecistis: sed quicquid vni ex minimis istis fecistis. Hi ergo nobis summo seruo deo colendi sunt, non ut eos pro deo veneremur, sed ut ijs propter Deum opitulemur.

ARTICVLVS XXII.

DE VTRAQUE SPECIE Sacramenti.

DE ADMINISTRATIONE sacrosancti sacramenti Eucharistia satis compertum est, vniuersalem Christi Ecclesiam in huc vsq; diem: Occidentalem verò seu Romanam mille amplius à CHRISTO annis in solempni præsertim & ordinaria huius sacramenti dispensatione vitæ panis & vini speciem omnibus Ecclesia Christi membris exhibuisse, id quod ex innumeris Veterum scriptorũ tam Græcorum, quàm Latinorũ testimonijs manifestum est, atque ut ita facerent inductos fuisse, primũ instituto exemplo, Christi, qui hoc sacramentũ corporis & sanguinis sui, duob; hisce panis & vini symbolis, discipulis suis fidelibus

fidelium communicantium personam represen-
 tantibus praeiuit, tum quia in sacramento san-
 guinis, peculiarem quandam virtutem & grati-
 am hoc vini symbolo significatam esse credebant,
 tum ob rationes mysticas huius instituti, quae à
 Veteribus variè adducuntur, videlicet ad reprae-
 sentandam memoriam passionis CHRISTI in
 oblatione corporis, & effusione sanguinis, iuxta
 illud Pauli: Quotiescunque comederitis panem
 hunc & calicem domini biberitis, mortem do-
 mini annuntiate, donec veniat. Item, ad signifi-
 candam integram refectiorem siue nutritionem,
 qua cibo & potu constat, quomodo CHRISTUS
 inquit: Caro mea verus est cibus, & sanguis me-
 us verè est potus, &c. Item, ad designandam re-
 demptionem & tuitionem corporis & animae, ut
 corpus pro salute corporis, & sanguis pro salute
 animae, quae in sanguine est, dari intelligatur,
 ad significandam quoque CHRISTUM utram-
 que naturam assumpsisse, corporis videlicet &
 animae, ut utramque redimeret. Quare haec con-
 suetudo in Ecclesia quoque Latina, mille ampli-
 us annis tenuit, ut tam populo quam clero, in ce-
 lebratione Missarum, post mysteriorum consecra-
 tionem, seorsum corpus & seorsum sanguis domi-
 ni praeberetur, atque ad effusionis periculum euitan-
 dum, in plerisque locis calicibus (qui ministeriales
 vocabantur) argentea fistula insertebatur, postea ta-
 men huius periculi metus efficit, ut intinctor in san-
 guinem

guinē Domini panis dominicus, vulgò exhibere-
 tur, qui mos huc usq; per Graciam & Armeniā
 obtinet, postea ad omissionem alterius speciei in
 aliquibus locis ventum est, sic tamen, ut in utraq;
 specie communio nō prorsus abolita sit, sed in qui-
 busdam locis, praesertim in Monasterijs sit re-
 tenta, idq; usque ad annum amplius. M. CCC.
 donec haec consuetudo in altora specie commu-
 nicandi populi totā Ecclesiā Latinā penē inuasit.
 Quae consuetudo, cū eā nonnulli ut sacrilegam &
 nefariam condemnarent, à Concilio Constanti-
 ensi & Basiliensi probata & sancita fuit, ita ta-
 men ut Bohemis, certis intercedentibus cōditio-
 nibus & pactis utriusque speciei usus concessus
 fuerit, neque tamen hac sanctione communionē
 utriusque speciei à populo totam sublatam, sed
 ob certas & graues causas ad tempus intermis-
 sam, & suspensam voluerunt, sic ut alijs causis
 urgentibus eam restituere, & in usum reuocare
 Ecclesiae liberum sit. Quare non temerè est, quod
 optimi quique etiam Catholicae professionis in-
 diuinorum & Ecclesiasticorum scriptorum lecti-
 one versati, & his quas supra diximus rationibus
 incitati, summo desiderio potiundi Dominici ca-
 licis incenduntur, omnibusque modis contendit,
 ut hoc salutare sacramentum sanguinis CHRIS-
 TI, una cum sacramento corporis, iuxta Ve-
 terem & multis saeculis perpetuatam vniuersa-
 lis Ecclesiae consuetudinē in usum reducat, vel
 certè

tertè libertas, qua ducentis ab hinc annis adhuc
 valuit, in una vel utraq, specie communicandi
 restituatur. Itaq, non modo nil Ecclesiastica au-
 doritati contrarium: imo vero Ecclesiastica pa-
 ci, & unitati cõueniens & propè necessarium fu-
 turum puto, si vel illi penes quos Ecclesia guber-
 natio est, priscum hunc communicandi morem
 restituant, vel ecclesie paulatim, quod citra gra-
 nem perturbationem fiat, ad eum, quem initio ha-
 buerunt, longosq, tempore retinuerunt, morem
 redeant. Neque sano satis mirari Ioannem Ec-
 cium virum alioquin, & insigni memoria præ-
 ditum, qui in Apologia principum Catholico-
 rum scribat, se non meminisse legere in Eccle-
 sia Romana, Eucharistiam sub utraq, specie cõ-
 municatam Laicis, nisi quod argumentum sumi
 possit ex vita S. Laurentij, mirum? si non memi-
 nerit calicum ministerialium in ecclesiis & bis Ro-
 mane quorũ in libro Pontificali subinde fit men-
 tio, quos ita vocatos fuisse, quod ex ijs populo san-
 guis Dominicus ministraretur, vel ex suo Caie-
 tano recognoscere potuisset, An ignotum illi esse
 potuit? quod in Decretis quoq, legitur ex Sotero
 Papa, in Coena Domini pœnitentes, ad percipien-
 da corporis & Sanguinis Domini sacramenta
 reconciliari? Quia? an non meminerat Gregorij
 Pontificis Romani (ut eius antecessores tacea-
 mus) qui in 4. Dialogorum scribit, Christi san-
 guinem, non iam in manus infidelium, sed in ora
 fide-

fidelium fundi? Et in Homilia Sabbati Pa-
 schalis apud populum differens. Quid sit, in-
 quit sanguis agni, non iam audiendo, sed bibendo
 didicisti? Quem morē sanguinis Domini porri-
 gendi, & antiqua Sacramentaria B. Gregorii,
 & libellus ordinis Romani aperte testantur, &
 Romani Pontifices in solenni officio constanter
 semper retinuerunt, usque adeo, ut Martinus
 sanctus, etiam post tempora Constantiensis Sy-
 nodi, in solenni Paschæ officio, iuxta prescri-
 ptum ordinis Romani, uniuersum populum cor-
 pore & Sanguine Domini communicasse lega-
 tur. Illud tamen interim fatendum est, Veteres
 non tam necessariam, utriusque huius Sacra-
 menti coniunctionem habuisse, ut putarint, si
 necessitate aliqua, & graui causa alterum si-
 ne altero sumeretur, non esse in altera specie
 veram rationem Sacramenti, sed ad vim &
 efficaciam Sacramenti percipiendam, si ita
 tempus ferebat, communionem in altera specie
 sufficere, presertim cum id extra ordinem fieret,
 ubi non ad representationem, sed ad efficaciam tan-
 tum sumeretur, quomodo factum esse constat, in dome-
 stica & priuata communionem, & ea, qua infirmi
 priuatim recõciliabatur, quanquam illam nonnunquam
 in utraq, specie exhibitam constat, Quare illi non
 satis Ecclesie auctoritati & paci consulunt,
 qui ita utriusq, speciei usum urgent, ut in altera
 specie dispensationem, quacunque de causa fiat, neffa-
 riam

rā & sacrilegam esse iudicant, & in alterius spe-
 ciei dispensatiōe sacramentorū esse negāt, nisi alte-
 rā accedat. Quod autē adfertur ex Gelasio diuisio-
 nem unius eiusdemq; mysterij sine grandi sacrile-
 gio provenire non posse, ad Manichæos sui tēporis
 referēdū est, qui in publica administratiōe obla-
 tum calicem Dominici sanguinis sumere recusa-
 bant q; Christi corpus ex angue crederent, itaq;
 hac sanguinis recusatio qui cum corpore unum
 mysterium efficit, signum erat abnegatiōe veri et
 naturalis in Christo sanguinis, in quo haud dubie
 grande sacrilegiū cōtinetur? Quamvis itaq; hi p-
 bandi sunt, qui dum in ecclesiā unitate id consec-
 possunt, utriusq; speciei usū praeferūt, tamen ca-
 vendū est, ne in receptum iam inde ab aliquot sacra-
 tis in ecclesiā occidentali morē, quo populus tanq̄
 extra ordinem, in altera tantū specie cōmunionē
 accipere cōsuevit, acerbius inuehatur, nec y quō
 Ecclesie, Conciliorum & diuturna consuetudi-
 nis auctoritate moti, alterius speciei usu contenti
 sunt, odiosius percellantur & impietatis, ac sa-
 crilegiū damnentur: sed ita CHRisti institutum
 & Veteris ecclesie rursus cōmendetur, ut auctori-
 tatis quoq; & pacis Ecclesie ratio habeatur, doce-
 aturq; populus, nō in sumptiōe unius, vel utriusq;
 speciei, sed in ea tantum communicatione, qua
 a dignis fit, salutarem huius Sacramenti fru-
 ctum consistere. Quamobrem consultum
 serè puto, si in his quoque consilium Apostoli-

Ad Ro. 14.

cum obseruetur, ut is, qui bibit, non bibentem non spernat, & qui non bibit, bibentem non iudicet, sed qua pacis sunt sectemur, & qua adificationis inuicem custodiamus. In hac sententia olim quoque Lutherum, dum adhuc esset tranquillior, fuisse constat, sic enim scripsit ad Bohemos: Præstaret pacem & unitatem, quam Christus ubique præcipit, sectari: quam de speciebus sacramenti contendere. Quamuis autem potius sit, si ita necessitas ferat, altero sacramento uti, quam totis priuari, tamen vix quemque futurum puto, ubi rem diligentius considerarit, quin si vetus ecclesia mos restituatur, & sanguis Dominicus Dominico corpori in mysteriorum dispensatione iterum societur, pleno integroque sacramento, quam parte uti malit, plura de hoc articulo legi possunt in Libellis, qui de hoc argumento vulgo extant, hoc titulo: Sitne Communio in utraque specie Catholicis expetenda.

DE ADORATIONE ET CIRCUMGESTATIONE Eucharistia.

De adoratione sacrosancti sacramenti Eucharistia, ita ex Veterum mente statuendum puto. Cum in hoc Sacramento CHRISTUS Deus & homo, & corpore & sanguine suo præsentem se exhibeat, consequens est, ut in hoc quoque mysterio

Heria adoretur, qua adoratio non ad ipsum signū
 quod exterius videtur, sed ad ipsam rem & ve-
 ritatem qua interius creditur, referenda sit, quā-
 nis, & ipsi signo, cuius iam virius intelligitur, tā-
 quam religioso, & sacro sua veneratio debeat,
 De hac ad oratione scripsit Ambrosius, per sca-
 bellum terra intelligitur, per terram autem ca-
 ro Christi, quam hodie in mysterijs adoramus,
 & quam Apostoli in Domino Iesu adorarunt.
 Hunc imitatus Augustinus. Suscepit enim de
 terra terram, & quia in ipsa carne hic ambula-
 uit, & ipsam nobis carnem manducandam ad
 salutem dedit, nemo autem illam carnem man-
 ducat, nisi prius adorauerit, inuentum est, quo-
 modo adoretur scabellum pedum domini, Idem
 exponens illud Psalmi, manducauerunt & ado-
 rauerunt omnes diuites terra & ipsi quidem ad-
 ducti sunt ad mensam Christi, & accipiunt de
 corpore & sanguine eius, sed adorant tantum nō
 etiam satiantur, quia non imitantur, Chryso-
 stomus in 1. ad Corinth. Hoc corpus in presepi reue-
 riti sunt Magi & c. Imitemur saltem Barbaros
 nos qui calorum ciues sumus. Tu non in presepi,
 sed in altari, non mulierem qua in vlnis teneat,
 sed sacerdotem presentem, & Spiritum perabū-
 de superproposito diffusum sacrificio vides, Theo-
 doricus Dialogo 2. Intelliguntur mystica symbo-
 la, que facta sunt, & creduntur, & adorantur
 tamquam ea existens, qua creduntur.

Libr. 3. de
spiritu san.

In Psa. 43.

Epi. 12.

De

De Circumgestatione.

Cōsuetudo verò qua panis Eucharistie in publica pompa conspicuus circumfertur, ac passim omnium hominum oculis ingeritur, præter Veterum morem & mentem, haud ita longo tempore inducta & recepta videtur, illi enim hoc mysterium, in tanta religione & veneratione habuerunt, ut non modo ad eius perceptiōem, sed ne inspectionem quidem admitterent, nisi fideles, quos Christi membra et tanti mysterij participatione dignos esse existimarāt. Quare ante consecrationē catechumeni, Energumeni, pœnitentes, denique non communicantes diaconi voce, & ostiariorum ministerio secludebātur. Quare videtur hic Circumgestationis usus, citra graue ecclesie dānū, imò cum ipsius lucro (si modo id prudēter fiat) omitti posse, cū & recēs sit, & diu sine ea circumgestatione, sacramento suus honos constiterit, & hodie constare possit. Deinde cum hodie plerumq; non deuotiōi populi, sed pompa magis & ostentationi seruiat, itaq; vir summi iudicij Albertus Crāz in sua Metropoli, Nicolaum Cusanū legatum per Germaniā laudat, qui abusum sacramenti Eucharistie in nimis frequēti eius p̄ singulas ferias circumgestatione sustulerit, et cōstituit, ut nisi inter octauas festi sacramento dedicati in publicū nō deferretur, additq; idē Albertus memorabile causam, quæ inquit eius sacramenti usus a Cœlesti magistro institutus est, ad usum, non ostentationē, de ipso ve

ro festo certum est illud ab Urbano, non ad Circumgestationem institutum, sed ad celebriore cō-
 ueniū, & ut homines per pietatis opera ita se pra-
 parent, quo huius preciosi sacramenti eo die par-
 ticipes fieri, atq; ipsum reuerēter suscipere mere-
 antur. Ita enim habēt verba decreti, ad quod in-
 stitutum si redeatur, nil puto fore absurdi.

De Vnctione infirmorum.

Antiquum illum Ecclesiarum ritum, quo in-
 firmi inter preces, exhortationes, consolationes,
 etiam oleo à presbyteris ex prescripto aposto-
 lico unguuntur, ad designandam internam uncti-
 onem Spiritus sancti quae est gratia & miseri-
 cordia, olim primores Protestantium non usq; adeo
 detestati sunt, nam Lutherus in capti. Babilon. &
 alibi ait se hanc unctionem non damnare, & in
 confessione fidei sua quam plurimū Anno 1529.
 edidit, ita scripsit: Utile esset adire egrotum,
 orare, & exhortari, & si postea velit quis e-
 um oleo lini, liberum esto in nomine Domini,
 ite quoq; qui ex eo ordine equissimus videtur. M.
 Bucerus in deliberat: Lypsica. Anno 1539. cla-
 re assensus est, non esse damnandam hanc uncti-
 onem si ad exemplum Epistolae Iacobi usurpetur,
 si minus fiducia in Christo collocetur. Quin in col-
 loquio Ratisbonensi nil huic articulo, quomodo in
 libro oblato expositus fuit, à Protestantium parte
 opposi-

oppositum legimus, tametsi Eccius scribat eum articulum 2. Concionatoribus (seu ut ipse vocat) Declamatoribus Lutheranis, & Ecclesiasticis admissum, à principibus ordinis Protestantium reiectum, & recantatum fuisse, sed quis non concedat in hac causa Concionatorum votius, quam principum iudicio deferendum? Quod ad nomen sacramenti attinet, si quid valet Ecclesie & antiquitatis auctoritas, certe Innocentius primus ante annos centum & mille, huiusmodi Vnctio-
 onem, quæ ex præscripto Iacobi Apostoli fit, genuus Sacramenti appellauit, & ceteris Sacramentis comparauit, idque haud dubie, ex recepta iam olim traditione. Offendit autem nonnullos, quod inter reliquas preces, iam sanctorum, interpellatio adhibeatur, videlicet cum innocente Deo trino & uno, ut ægri misereatur, quoque sancti rogantur, ut pro ægri salute Deum precentur, sed quum nil in eo absurditatis & impietatis sit, pijs omnibus, quibus ecclesia in his precationibus mens perspecta est, satis constat, quod amplius in articulo de cultu sanctorum declaratur. In forma verò verborum quæ inter vngendum vsantur, fatendum est Veterum morem, qui adhuc in vetustis libris diuinorum officiorum extat, nonnihil immutatum, nam olim cum vngere oleo quod infirmorum seu Energumencorum dicebatur, tum in ceteris membris, tum præcipue in loco ubi vis doloris maxime incumbebat, inungeretur,

In Epist. ad
 Dece ntiū
 Episcopū.

geretur, hac verborum forma adhiberi solet,
 Ungo te de oleo sancto, in nomine patris, & filij,
 et spiritus sancti, obsecrans misericordiam ipsius
 unius domini, ac Dei nostri, ut fugatis omnibus
 doloribus, & incommodiattibus corporis tui, re-
 cuperetur in te virtus, & salus, quatenus per hu-
 ius operationem mysterij, & per hanc sacrati olei
 unctiōnem ac nostram deprecationem, virtute
 Sancte Trinitatis medicatus pristina & magis
 robusta recipere mereare sanitatem per Domi-
 num nostrum, Ex qua forma & precibus an-
 te & post vstatis constat, hanc unctiōnem non
 modo ad remissionem peccatorum, & animi co-
 roborationem aduersus insultus diaboli, sed etiā
 ad corporalis morbi leuationem, pertinere, id
 quod forma quoque benedictionis olei Ambro-
 siana, & Romana significat, in qua Romana inter
 cetera oratur, ut prosit febribus, & dysenterijs
 laborantibus, Paralyticis, simulq; vexaticijs id
 est, Energumenis seu demoniacis Idem declarat
 Hymnus post Unctiōnem à Clero decantari so-
 litus, cuius initium,
 Christe celestis medicina patris.
 En ob infirmos tibi supplicamus
 Quos nocens pestis valetudo quassat
 Ut pios morbo relesnes iacentes

Quo quatiuntur.

N

Dum

QVIN & sententiarum Magister di-
 plicem causam institutionis huius sacra-
 menti adducit, videlicet ad remissionem pecca-
 torum, & corporalis infirmitatis allevationem;
 Quapropter olim hac unctio nō, ut hodie fere fit,
 ad extremū vsq; vita periculū & valetudinē
 iam deploratam differebatur, sed graviore alio
 quo morbo invadente huiusmodi orationes, &
 unctiones, per septem aliquando dies continua-
 bantur, Idem illud veteribus in more fuit, ut
 post officium unctiois, si periculum imminabat
 corporis, & sanguinis dominici communicatio,
 qua televū & perfectio omnium sacramentorū ha-
 bebatur, subiceretur, à quo veteri more licet nō-
 nihil hodie variatum sit, hac tamen tanti esse non
 debent, ut propterea pax Ecclesia perturbetur, &
 unitatis vinculum dirumpatur.

ARTIC. XXIII.

De Cœlibatu Sacerdotum.

NON leuibus de causis olim adductis
 fuerūt Proceres Ecclesie, ut ad prae-
 cipua Ecclesie ministeria, hoc est, ver-
 bi & sacramentorū, nō nisi castos &
 cœlibes admitterent, Quarū prima fuit, ut mini-
 stri Ecclesie castè, pudicèq; in Ecclesia seruiāt, ut
 sancta sanctè contrectet, atq; dispensent. Altera,
 ut avaritia causa praecideretur, quam rei fami-
 liae

liaris procuratio, & liberorum cura adferre so-
 let. Tertia ut a cura rei familiaris liberi expedi-
 tius & attentius res diuinas administrarent. Pau-
 lus enim ait, maritum mūdāna curare, ut uxori
 placeat, cœlibē verò, ea quæ sunt Domini cura-
 re, ut domino placeat. Quapropter iniquè faciūt,
 qui Ecclesiam accusant, quod hac constitutione
 nuptias prohibuerit & doctrinam demoniorum
 inuexerit, neq; enim ideo Ecclesia nuptias dam-
 nat, quod ad Ecclesia ministerium non nisi ca-
 stos & continentes admittat; omnibus enim li-
 bertatem inuendi casti coniugii permittit, nisi
 qui vltro genus vitæ, quod a coniugio alienum
 esse sciunt, sibi delegerunt, in quo dum manent,
 æquum est, ut conditionem quàm ipsi sponte sus-
 ceperunt, æquo animo seruent. Quare olim Ec-
 clesia, si cui post sacerdotium susceptum, matri-
 monium inire placuisset, non prohibebatur ille
 quidem, sed a ministerio remouebatur. Sed nec
 ideo Ecclesia nuptias damnare dicenda est, quod
 eos, qui rite & vltro ad vitæ castitatem se ob-
 strinxerunt, si fidem fallant, improbat, & pœna
 dignos iudicat, alioquin si hæ rationes valerent,
 Paulus quoque digamiam prohibuisse, quod
 Montano heretico tribuitur, dicendus erit, si
 quæ plurimorum sententia est, Episcopum nõ nisi
 monogamum, id est, vnius uxoris virum esse
 præcipiat, certè dubium non est, quin Paulus vi-
 tuas post acceptum in Ecclesia ministerium nu-

bere volentes, habere damnationē discat, ut qua
 nubendo, priorem fidem irritam fecerint, Contra
 tamen fatendum est, graviter à posteris esse pec-
 catum, qui hanc utilem pro tempore constitutio-
 nem multis in laqueum verterunt, dum iuvenes
 nondum sibi cognitos & exploratos, temerè ad
 ministerium Ecclesiasticum admiserunt, & cum
 illi castitatis onus sibi impar esse sentirent,
 illi potius impuros quosuis concubitus dissimula-
 runt, & quodammodo probarunt, quam ut per-
 mittendo constitutionis illius humana gratiam
 illis facerent, qui eam sine offensione diuine le-
 gis observare non poterant. Adde etiam, quod
 atas adhuc rerum imperita, sed temporum &
 conditionum vite mutatio, hanc observationem
 penè impossibilem fecerit. Quare nimis rigida,
 & intempestiva huius constitutionis exaltione
 gravissima & abominanda in Ecclesia scan-
 dala extitisse videmus, nam cause illa quibus
 Maiores ad constitutionem hanc faciendam in-
 ductos esse diximus, non solum hodie cessarunt,
 sed etiam in contrarium sunt conuersa, nam pri-
 mum videmus hoc decreto usq; adeò castitatem
 & continentiam in Christo non confirmari, ut
 per illud ad omne libidinis, & flagitij genus, fe-
 nestra aperta esse videatur. Item usq; adeò non
 refrenatam in clero auaritiam, ut etiam frenum
 magis laxata esse videantur, tum res in plerisque
 sacerdotibus ita comparata sunt, ut conjugum
 piarum

narium consortio non modo ad functiones eccle-
 siasticas obeundas non impediuntur, sed etiam ad
 earum procuracionem adiuuuntur ab eis. Quem-
 admodum de patre suo Gregorio & matre Nomia
 Gregorius & Nazianzenus testatur, sunt & con-
 tra plerique Cœlibes, qui usque adeo cœlibatu suo, ad
 ea quæ Dei sunt expeditius curanda non incite-
 tur, sed etiam contra curis huius sæculi supra re-
 liquos homines, immergantur, & obruantur, ad
 ea igitur incommoda & scandala euitanda, &
 tollenda optimum quidem, & præstantissimum
 remediũ esset, si prisca cleri disciplina, quæ quo
 tempore hæc constitutio primum inducta est ob-
 tinebat restitueretur, hoc est, ut nemo in sacerdote
 uolueretur, qui nisi a pueritia in Ecclesia instit-
 tus, & cleri numero ascriptus, per gradus mini-
 steriorum ætatem ut minimum triginta anno-
 rum attigisset, ac totum illud tempus castè conti-
 nenterque traduxisset, aut si maritum aliquem in
 sacerdotem cooptari contigisset, is ea esset ætate
 atque morum grauitate, ut mutuo uxoris consensu
 ob eius commercio abstinere posset, deinde ut in
 sacerdotio constitutus ab omni prorsus cõhabita-
 tione, & familiaritate mulierum abstineret, sine
 quibus conditionibus impossibile esse castitatis
 obseruationem indicabant, notum enim est illud
 Bernardi. Cum fœmina habitare, & fœminam
 non tangere, maius esse, quàm mortuos suscitare,
 sed verè dictum est à Gersono, in primo rigore

De vita
 spirituali.
 40. Coroll.
 130.

Ecclesiastica disciplina multa seверо rigore statuta sunt qua modo defluentibus in peiora moribus non modo in utilem, sed impossibilem haberent executionem. Quod si itaq; de hac disciplina restituen- da desperetur, praesertim in pastoribus ecclesiarum, quos in media hominum turba uiuere, & ut nunc se res habent, rem quoq; familiarem curare necesse est, restat primum ut in posterum ordinandis hoc statutum relaxetur, & more veteris Ecclesiae, & huc usq; Orientalium Ecclesiarum honesti quoq; mariti ad Ecclesiae ministerium admittantur, & extra tempus ministerij, familiaritate quoq; suarum coniugum uti permittantur, iuxta Canonem sextae synodi generalis, quo decernitur, nullo modo legitimas Diaconorum & presbyterorum nuptias esse dissoluedas, nec ante ordinationem ad profitendam castitatem esse compellendos. Sunt igitur huius constitutionis relaxanda graues causa, primum, quod ea manifeste multorum malorum & incommodorum praesertim qui vagam & effrenatam libidinem sequuntur, occasionem praebeat, malorum enim non proprie modo causa, sed occasiones quoq; nonnullas tollenda sunt, qua ratione Paulus coniuges, non diu a mutuo congressu separari uoluit, ne a Satana tententur & iuniores uiduas nubere praecipit, & liberis dare operam, ne criminandi occasionem aduersario praebeant: Prudenter itaq; obseruauit & monuit Panormitanus: Expe-

Experientia docente contrariū prorsus affectum sequuntur ex lege illa continentia, cum hodiē nō vivunt spiritualiter, nec sint mundi, sed maculentur illicito coitu, cum illorum gravissimo peccato, ubi cum propria uxore esset castitas. Unde debere Ecclesiam facere sicut bonus Medicus, ut si medicina experientia docente magis obsit, quam profit, eam tollat, Altera ratio sumitur, ex temporum commutatione, nam quo tempore hac sacerdotum continentia indicebatur, longè alia ratio erat disciplinae cleri, ut iam exposuimus. Tertiā causam & quidem præcipuam adfert præsens Ecclesie status, & idoneorum ministrorum inopia, pleriq; enim homines docti & pii, ad continentia observationem adstringere se nolunt, cum & infirmitatis suæ rationem habeant & exemplis turpitudinum & scelerum, quæ preteritu cœlibatus passim in oculis & aures incurruunt, moveantur, quo fit ut paucissimi adolescentēs pietatis indole præditi, ad Theologiae studium se adiungant, aut à pijs parētibus ad hoc studium applicentur, sed ijs ferè tantum, qui optima beneficia, vitæ luxum, & splendorem ac carnis licentiam, & vagam effrenemq; libidinem animo præsumunt, præter nonnullos, qui imprudenter & nondum sibi satis noti, in laqueum inducuntur. Sed de maritis ad Ecclesie ministeriū eligendis non tantopere quidem reluctantur, cum ea res exemplum habeat prisca Ecclesie, &

ab Orientalibus omnibus Ecclesijs hucusq³ ser-
 uetur, Gravior autem questio de ijs, qui post sa-
 cerdotium uxores duxerunt, an eis in ministerio
 permanendi, & uxoris oportuno tempore fami-
 liaritate utendi facultas permitti possit, que
 res omni prorsus exemplo vetustatis careat, sed
 hac ratione non satis concludit: Non est factum,
 ergo fieri non licuit, cogunt enim nouas aliquan-
 do inuenire medicinas nouorum experimenta
 morborum. Sunt autem cause non leues, cur ho-
 die ijs quoq³, qui iam ordinati, non libidine sed
 conscientia ducti uxores duxerunt, & ecclesijs
 utiles esse possunt, gratia huius legis fieri debeat,
 & in posterum quoq³, si magna Ecclesia utilitas
 inuitet, aliquibus idem concedi possit, primum,
 quod coniugium inire post ordinationem nullo
 diuino iure, solo Ecclesia statuto prohibeatur &
 in veteribus canonibus tale coniugium non di-
 vimitur, sed leniore censura puniatur, nam in Co-
 cil: Neocesariensi Cap. i. sacerdos uxorem du-
 cens, deponitur ab ordine, id est, ut exponit Glos-
 sa, ab officio, & non beneficio, ubi & illud addi-
 tur, magis puniri sacerdotem qui fornicetur, quam
 qui publicè contrahit, idem statuitur. Cano. 6.
 Cöcil. Generalis. In cöstitutionibus verò Leonis ir-
 rita sit cöstitutio, que diaconos, & sacerdotes post
 ordinationē contrahentes, à cericali habitu ad
 prophanam vitam redigi vult, statuit verò ut
 ab eo tantum ordine, quem ante nuptias tenuerunt,

runt, recedat, nec habitu Cleri, nec legitimo Ecclesia ministerio priuentur. Cum igitur hac matrimony contractio post ordinationem solo statuto prohibeatur, & exempla prisca extent, qua testentur, huiusmodi statuta non tam anxie obseruata fuisse, quin ob Ecclesie necessitatem aliquando relaxata fuerint, quis non concedat in extrema hac Ecclesie necessitate, hoc idem hodie fieri posse? Exempla non obseruatorum Ecclesie statutorum etiam apud Veteres huiusmodi sunt: nam primum Epiphanius ait, in quibusdam locis sua etate presbyteros & diaconos liberos cognere, quamuis id fiat contra ecclesiasticos canones, idq; fieri propter inopiam ministeriorum. Item iam dudum Ecclesia cohabitationem sacerdotum cum fœminis tolerat, quod haud secus, atq; ipsum coniugium, Ecclesie statutis prohibetur, quin non solum contra Ecclesie statuta, sed etiam contra statuta Apostolica, in Ecclesia aliquando aliquid exigente id insigni utilitate admissum legimus, ut Neophytos ordinatos, q; constat de Fabiano, Cypriano, Nicolao, Nectario, Ambrosio, Senero, Tarasio. Itē Tertullianus testatur apud psychycos, quo nomine Catholicos appellat, etiam digamos aduersus praeceptum Apostoli Ecclesie praesidere. Nil igitur absurdi fiet, si in tanta Ecclesie necessitate, huius ecclesiastici statuti etiam si apostolicum esset, moderatio & relaxatio fiat. Nec audiendus est, nouus quidam in

Franciscus
Turrianus
sive Tor-
rensis libr.
2. de dog-
maticis
Characte-
ribus.

*Italia dogmatistes, qui vnus contra omnium
veterum, & recentium Ecclesiasticorum scri-
ptorum sententiam Cœlibatum ordini sacro
ἐὐσιωδῶς hoc est, substantialiter & lege diuina
adiunctum esse contendit, nec esse in potestate
Pontificis nec Ecclesie, vt coniugij vsum sacer-
dotibus permittant, non magis, quam furandi
aut latrocinandi, atque eo modo vniuersam Ec-
clesiam tam Orientalem quam Occidentalem
violati diuini iuris accusat: illam, quod coniu-
gium in Sacerdotibus hætenus obseruauit: hanc
quod eam rectè facere iudicarit, Cur autem etiam
in ordinatis coniugium hodie admitti pos-
sit, hæc ratio est, quod ex huiusmodi coniugio,
non modo nulla offensio populi, sed magna etiam
utilitas sit expectanda, nam eo res iam rediit,
vt vix centesimum inuenias, qui ab omni com-
mercio feminarum abstineat, populus vero ita
affectus est, vt sacerdotis fornicatoris seu concu-
binarij ministerium vel prorsus condemnet, vel
leuius astimet, maritum vero sacerdotem equi-
us ferat, vt cum populo quoque iam notum sit, ho-
norabile esse in omnibus coniugium, adulteros
autem & fornicatores à Deo iudicandos, Ac-
cedit & hoc, quod nisi huiusmodi coniugium tole-
retur, vix idonei Ecclesie ministri in posterum
quoque inueniri poterunt. Quare si vnquam tem-
pus fuit, antiqua alicuius consuetudinis immu-
tanda, certè hæc tempora, huius quamuis prisca
morū,*

moris, immutationem aliquam efflagitare vi-
 dentur, cū optimi quique, & religiosissimi sacer-
 dotes infirmitatem suam agnoscentes, & perpe-
 tue scortationis fœditatem exhorrescentes, sicut
 publice non audent, certe privatim coniugium
 ineunt, & populus hodie, ut diximus, eo animo
 comparatus est, ut maritum quam scortatorem
 sacerdotem facilius patiat̃ur. Cum igitur hoc
 tempore, eo necessitatis res propemodum reda-
 ctā sit, ut aut coniugatus aut Concubinarius sa-
 cerdos sit admittendus, quis non videt, etiamsi
 quid in hoc coniugio sit incommodi, minoris ma-
 liratione potius esse eligendū? Nam quod Am-
 brosi, Basiliy & multorum Antistitum exem-
 pla adferuntur, qui ope diuina adiuti, extra cō-
 iugium feliciter Ecclesias administrarunt, hi
 certe non modo a coniugio, sed ab omni mulierē
 congressu sibi temperarunt, quod si hodie quoque
 ab Episcopis & Presbyteris obseruetur, nemo
 huiusmodi cœlibatum in questionem vocet,
 quin potius summis laudibus euehat, Quare
 omnino consultum videtur, ut qui huiusmodi
 castum cœlibatum ultro præstant, laudentur &
 honorentur, qui hunc autem summum castita-
 tis gradum conscendere nequeunt, in secundo
 & proximo gradu casti coniugij consistere per-
 mittantur, neque enim hoc eo pertinet (ut He-
 roicus ille) ad summum castitatis gradum
 contendendi conatus & impetus retardetur :
 sed

*sed ut humilium & infirmorum imbecillitati
consultatur.*

ARTICVLVS XXIII.

DE MISSA.

QVERITVR CONFESSIO
 & Apologia falso suos accusari,
 quod aboleant Missam, eam enim
 apud suos retineri, & summa re-
 uerentia celebrari, seruatis vsitatis ceremonijs,
 populum autem assuescieri, ut utatur sacramen-
 to, nullos admitti nisi exploratos, fieri unam
 Missam communem Dominicis diebus atq;
 etiam alijs, si qui uti velint sacramento, in qua
 Pastores consecrant, sumunt & porrigunt sa-
 cramentum corporis & sanguinis Christi, his
 certe verbis nil apparet quod admodum
 publica consuetudine in publicis Missis cele-
 brandis dissidet, nisi quod in omni Missa sacra-
 mēta corporis & sanguinis Dñi porrigunt, idq;
 idoneis atq; exploratis, quod certe improban-
 dum non est, nam & institutio Christi, & Apo-
 stolica traditioni, & veteris Ecclesie etiam Ro-
 mane obseruationi consentaneum est sed pra-
 zerea alia sunt, & in Missarum seu cene (uti
 ipsi vocare maluerunt) celebratione, quomodo
 ab ipsis fit, qua certamina haud leuia exci-
 tarunt, illud enim praeter communem & Veterū
 omnium

omnium Ecclesiarum cōsuetudinem est, quod in
 consecratione sacramentorum canonicam pre-
 cem, in qua inuocatio diuini nominis, mortis do-
 mini recordatio, & membrorum corporis misti-
 ci commemoratio adhibetur, in totum omittunt.
 Dominica autem verba recitant illi quidem
 historica narratione, non quod per illa ex diui-
 no pacto consecrationem & dominici corporis
 presentiam effici putent, hanc enim magiam es-
 se dicunt, qua in re certe, & non modo ab uni-
 uersa Christi Ecclesia veteri & recenti dissen-
 tiunt: verum etiam quod cogitatum horrendum
 est, eam Magie, incantationis & prestigiarij
 insimulant. Neq; verò solum hanc Canonicam
 precem, verum etiam eam, qua nostra Ecclesia
 Latina iam olim vitur, immaniter flagellant,
 eo presertim nomine quod in ea oblationis & sa-
 crificij subinde mentio fiat, qua de re postea erit
 dicendi locus. Nunc illud primo explicemus, in
 quo Confessio, & ei adiuncta Apologia huius
 controuersia statum cōstituit, nempe opinionem
 de merito & applicatione Missæ falsam esse
 & impiam, obyciter enim presentis Ecclesie
 Doctoribus, quod heresim defendant, manife-
 ste pugnantem cum Prophetis Apostolis &
 sanctis patribus, videlicet, quod Missa ex ope-
 re operato iustificet, quod mereatur remissionem
 culpe & pœna etiam iniustis, pro quibus appli-
 catur, si non ponunt obicem. Sed hac accusatio
 quamuis

quamuis atrox sit, tamen ad *Missæ* substantiam non pertinet, sed in prava opinione hominum posita est, quemadmodum olim quoque in Ecclesia Iudaica Pharisæica opinio multorum animos occupabat, existimantium externa operatione sacrificij se Deo gratificare, a peccato mundari, quum ipsi in grauissimis sceleribus resisterent, quæ opinio utinam non etiam hodie in multorum in Christiano nomine gloriantium animis hæreat, sic ut seuera illa Dei apud Prophetam increpatio, quæ se cæcus, festa, ceremonias, sacrificia eorum, qui hoc animo præditi fuerunt, auersari & detestari significat, in multos quoque hodie missarum & aliorum Ecclesiasticorum officiorum celebratores & auditores merito conuenire possit. Sed hæc opinio prauorum hominû, ut neque olim sacrificiorum dignitati, ita neque modo sacramentorum legitime celebrationi quicquam detrahit, quod ex aduerso uno ore omnes hodie Ecclesiastici scriptores clamant, falso Ecclesiã accusari, quod doceat, *Missæ* actionem ex opere operato hoc est ex opere externo, quatenus id a sacerdote fit, mereri alijs remissionem peccatorû, pro quibus applicatur, sed hoc tantummodo docent, corpus & sanguinem Christi, quæ in hac sacra actione religiosa commemoratione offeruntur, & fidelibus dispensantur, ex panis & vini substantijs consecrari, & virtutem sanctificandi obtinere non ex opere operantis, id est dignitate, &

merito celebratis ministri, sed ex opere operato,
 hoc est, ex ordinatione & pacto ipsius Christi,
 hac sacrā actionē institueris. Itaq, sacerdotis ac-
 tionē tanquā ministri qua in sola sacramen-
 torum celebratione & humili supplicatione, &
 gratiarum actione consistit, eo tantum valere:
 virtus & gratia, qua corpori, & sanguini
 Christi pro nobis semel immolati perpetuo inest,
 qui ad eam suscipiendā apti & dispositi sunt,
 applicetur & tribuatur. Falso itaq, Protestantes
 operatū ad actionē sacerdotis referūt, cū Ec-
 clesiastici opus operatū de veritate corporis, &
 sanguinis Christi intelligāt, quæ nō in merito sa-
 cerdotis, sed in verbo cōficitur Creatoris. Cū igi-
 tur cōfessio & Apologia cause statū in eo esse po-
 tē dicat, quod ostēdi non possit, Missam ex ope-
 rato conferre gratiam, aut applicatā pro-
 mereri ijs remissionem peccatorum, id si-
 cerum est, iam non habent cur hac de causa
 Catholica parte litigent, cum id ipsum in-
 tentionē omnes profiteantur: si enim per opus ope-
 ratum intelligas externam Ceremoniam sine
 & bono motu cordis, eam prorsus cuique
 valem esse negant, tantum abest, ut illi tribuant
 meritum remissionis peccatorum pro viuis &
 mortuis non participantibus Christi meritum
 per fidem, vide Enchiridion Christiane insti-
 tutionis. Idem publicè & voce & scripto pro-
 fessus est insignis vir eruditionis Michael Epi-
 scopus Mersburgensis Concil. 17. de sacrificio

Missæ, ubi inter cetera inquit, falso nobis impo-
tant, quod Missæ eiusmodi actum externum
esse sentiamus, quem sacerdos suo arbitratu
quibus velit seu vivis seu mortuis accommodare
queat, etiamsi is nulla fide, nullaque volun-
tate præditus sit. Qui aliquam ex hoc sacrifi-
cio ad se utilitatem redire volunt, eiusmodi sit
oportet, qui ad divinam sperent misericordiam
alioqui citra propriam fidem & devotionem alienam
actio, neminem saluum & beatum facere potest &
Ecclesiæ Dei hac sua sacrosancta victima ho-
mini impio non nisi hæctenus conferre aliquid
potest, quam ut precibus illius causa id agat
apud Deum, ut pro sua Clementia huiusmodi
hominum corda, convertat. Huic accedat
si lubet Ecclesiæ, qui in Apologia Principum Ca-
tholicorum refellit eorum errorem, qui tribuunt
Catholicis, quod partiantur meritum Missæ in
passionem Christi & opus sacerdotis. Quis un-
quã (inquit), vel per insomnia sic loquutus est
Nos dicimus totam efficaciam Missæ esse à Chri-
sto, qui est summus Pontifex & sacerdos, hic
est qui consecrat, offert, & Deum patrem Om-
nipotentem placat, sacerdos autem homo solum
est minister Christi & Ecclesiæ, huiusmodi scri-
ptis author huius confessionis motus, postea ag-
novit Pontificios modo docere efficaciam huius
oblationis consistere non in merito sacerdotis,
sed in applicatione tantum: verum fucum esse
ast,

ait, & quomodo quæso fucus esse possit, cū disertè hanc applicationem fieri dicat fide, & deuotione eorū, qui huius sacrificij participes fieri cupiunt. Ite hanc oblationē grata acceptamq̄, esse Deo, nō ex dignitate rei oblata, sed ex fide & deuotione offerētis id q̄ significatur verbis Canonis: Quorū tibi fides cognita est et nota deuotio. Ita enim Cæcilianus his verbis insinuari ait, applicationē huius sacrificij nō sola intentione, sed deuotione ad iuncta perfici, cuius rei ratio sit, quia in sacrificijs, & oblationibus, quantitas deuotionis magis pensatur, quàm rei oblata, ut patet de oblatione vetule Lucae 21. Porro offerentium duo sunt genera, vnum eorum qui voto offerunt, & quorum nomine fit oblatio, in his propria deuotio requiritur: Alterum eorum qui officio, & ministerio offerunt in quibus ad efficaciam oblationis non tam persona propria spectatur, quàm totius Ecclesie cuius personam in obeundo ministerio representat. Et ne hunc nuper excogitatum fucum esse dicas, idem ante annos ferè trecentos docuit Thomas exponens illud è Canone: Et accepta habere sicut accepta habere dignatus est munera pueri iui iusti Abel. Licet (inqt) hoc sacrificiū ex ipso præferatur omnibus sacrificijs antiquis, tamen sacrificia antiquorum fuerunt Deo acceptissima ex eorum deuotione. Petit ergo sacerdos, ut sic hoc sacrificiū accipitetur à Deo ex deuotione offerentium, sicut illa accepta fuerunt

fuerunt Deo. Et Scotus in Quodlibetis disputati
 Quest. 200 Hanc oblationem Eucharistia, non esse accep-
 tam, nisi sit offerentis accepti, & ratione bona
 voluntatis alicuius offerentis, neque id fieri im-
 mediate ratione ipsius Christi offerentis, quia
 Christus & si hic offeratur, ut cōtenius in sacri-
 ficio, nō tamen hic immediate offert sacrificium,
 iuxta illud ad Habr. 9. neque ut saepe offerat
 semetipsum, alioqui videretur quod vnus Mis-
 sa celebratio equivaleret passioni Christi,
 patet ergo inquit quod Eucharistia oblata
 acceptatur, non ratione voluntatis Christi, ut
 immediate offerentis. Ratione ergo voluntatis
 Ecclesie generalis, qua habet rationem meriti
 finitam. Hec quis non videt quā maximam
 aduersari falsa illi fiducia de opere operato,
 qua tam odiosē presenti Ecclesie obijciat.
 Quid quod eadem hac praua opinio, & falsa
 fiducia disertē damnatur in libro ad compositionem
 religionis Ratisbona proposito, his verbis
 superstitiosa illa absit opinio, qua quidem de
 natura, & Energia huius sanctissimi sacrificij
 malè edocti: Virtutem eius ex solo externo ope-
 re, quod facit Sacerdos in se derivari putabant
 tamen si illi nullam viuam fidem adferrent, nul-
 lam pietatem adhiberent, nulla comunione vel
 precum vel orationis, sacrificij assensum prebe-
 rent, qua opinio damnanda est, quam libri senten-
 tiam non modo protestantium colloquuntores, sed
 cum

cum suis collegis Eccius ipse quamuis aliàs li-
 bro iniquior scripto quoque suffragio compro-
 bavit, cum inquit: Liber rectè damnat fidu-
 ciam solius externi operis in eo, qui nullam si-
 dem viam, nullam pietatem, nullam commu-
 nionem, precum vel orationis, vel assensum sa-
 crificio adhiberet, & iste quoq; nobis erit velut
 Ethnicus & Publicanus, à merito & beneficio
 Misse alienus. Hæc cum ita se habeant, miror
 qua fronte vir quidam adductus in publico sue
 Ecclesia ministerio constitutus, ac ut videri vult
 moderatus, hæc haud ita dudum in publicum e-
 mittere ausus sit. Pötifex Romanus cū suis asse-
 cliis (inquit) scelerate docuit, ac credi coe-
 git, hanc cœnam ad hoc mandatam, & in-
 stitutam esse, ut in ea à quolibet sacrificio, Deus
 nouo, & singulari sacrificio placaretur, in quo
 filius Dei quasi denuò excruciatuſ & macula-
 tus celeſti patri offerretur, cuius operis & obla-
 tionis tanta sit dignitas, & efficacia, ut me-
 reantur ex opere operato sine propria fide re-
 missionem peccatorum, reconciliationem, iusti-
 tiam, vitam æternam. Hanc calumniam ple-
 nam esse vanitatis, ex his quæ supra diximus,
 manifeste apparet, hoc tamen ingenuè faten-
 dum est, quod ab Ecclesiastica parte magna
 huic falsæ opinioni occasio præbita esse videatur,
 unde non temerè quidam impulsæ sunt ad eam
 opinionem acerbius insectandam, videlicet

Paulus Ebe-
 rus Pastor:
 VVittēber-
 gens. in as-
 sertione de
 Cœna do-
 mini.

cum tanta multitudo Missarum passim summas
 negligentia celebretur, itaque nonnunquam vilissimis
 & impurissimis hominibus hac actionem tanquam
 quoddam opificium unde vitam traducant, questus tan-
 tum causa obuentibus, ad quam multitudo saepe impro-
 borum, & sceleratorum hominum concurrit, nihil aliud
 aliud inde refert, quam ex eo spectaculo sanctitatem
 sibi aliquam accedere putant, tametsi ipsi de vita
 immutatione, nil cogitent, imò saepe à quorid-
 iana Missa auditione statim ad sua usitata sin-
 gulia, & scelera se conuertant. Huic rei optime
 occurrere poterit, si minore quidem numero, sed
 maiore reuerentia Missa quam hactenus celebra-
 tur, neque plures sacerdotes ordinentur, quam
 quibus ad ministerium Ecclesiasticum opus est.
 Videntur autem populo sufficere singulis Do-
 minicis, & maioribus festis Missa singula, vel
 infrequentioribus locis, Missa bina, quod
 antiqui moris esse in Romana Ecclesia hinc pa-
 tet, quod cum olim festis diebus convenienter
 una tantum Missa populo celebraretur, eaque
 multitudini populi ad offerendum, & partici-
 pandum non sufficeret, Romana Ecclesia in
 more habuit, ut ad nouum populi conuentum
 sacrificij oblatio reiteraretur, id quod Leo Pon--
 tificex Dioscoro Alexandrino Episcopo signifi-
 cabat, Instituentus etiam esset Populus, ut ad
 audiendas Missas seu celebrationem diuinorum
 Mysteriorum religiosius conueniat, nam cum
 olim

olim neminem consecrationi mysteriorum interesse licuerit, nisi sacramenta participaret, aut saltem participatione sacramentorum fuisset dignus, consequitur sanè omnes eos qui hisce mysterijs intersunt, ita comparatos esse debere, ut laudis, & precum sacrificium una cum sacerdote offerre, & sacramenta diuina, si non ipsa symbolorum perceptione, certe religiosa animi affectione participare queant, qua dicit Chrysostomus: Quemadmodum (inquit) nemini eorum, qui initiati non sunt, adesse licet, ita neque initiatis, si sordidi fuerint, Ibidem ait eos, qui indigni sunt participatione sacramentorum, indignos quoque esse ea communicatione, que in precibus est. Huc certè pertinet antiquissima omnium Ecclesiarum atque in primis Romanae Ecclesiae consuetudo, qua voce Diaconi post Euangelij lectionem, non communicantes abire iubebantur, in quo solemniori ritu, quo primum Catechumenis, & non communicantibus, ante consecrationem, & postea fidelibus post consecrationem, & participationem, Missa seu Missio denunciabatur, Missa nomen in vulgus obtinuit, quamuis quod hoc loco urget Chrysostomus, ut qui huic mysticae actioni intersunt, de mensa quoque domini una communicent, id ut effici possit, vix operandum est, quando ne ipsius quidem etate, hoc obseruatum fuerit: Monendi tamen sunt

Homi. 3. ad
Ephesios.

homines, ne tantis mysterijs interesse audeant, si ex consciētia, grauioris peccati indignos si participatione sacramentorū esse sentiunt, ut qui in usura, scortatione, Ebrietate, blasphemia, odio fraterno persistunt, illi quoque qui manifestis sceleribus obnoxij sunt, Ecclesiastico iudicio ab his mysterijs essent arcendi. Hoc de ea parte huius sacrae actionis intelligendum est, in qua consecratio, & mystica oblatio & participatio sive que missa fidelium dicitur, nam illi parti, quae institutionem tantum habet, & Evangelicam lectionem, & verbi dei praedicationem finitur, omnibus olim interesse licebat. Ad hac missas ipsas ita à sacerdotibus fieri oportebat, ut hinc utilitas aliqua ad populum redeat, & non in externa tantum spectaculo defixus hareat, quod fiet si preces, & lectiones diuinarum literarum fieri, ut ad presentium quorum gratia sunt, fidei & pietatem augendam pertineant, addat quod haec actio missa, non solum populi causa sit sed ex antiquis patrum institutis in ea populus suas quoque partes habeat, nam ut recte inquit Caetanus: Institutio Missae id habet, ut populus & audiat, quae doctrinae sunt, & dicantur quae laudis sunt, quae propter idem scriptor alibi, ut melius esse ad aedificationem Ecclesiae, si orationes publicae, quae audiente populo dicuntur, dicantur lingua vulgari in Ecclesia, quam in lingua Latina, quae de re cum reprehenderetur, res

respondet se hanc sententiam fundasse super doctrinam Pauli, I. Corinthios 14, Quod si ob reverentiam latinae linguae, in qua divinas literas & Evangelicam doctrinam primum accepimus, lingua retinenda videatur, saltem ex mandato. B. Pauli interpretatio adiungatur, & post lectum Evangelium, brevis aliqua explicatio, ad institutionem populi subijciatur.

DE SOLITARIIS

Missis.

QVOD itaq; de privatis Missis conqueruntur nō omnino prater rationē est, si privatorū Missarū nomine intelligat eas Missas, in quibus solus sacerdos cōfecta sacramēta participat nec ulla mysteriorū distributio sit. (Qua aptiore nomine solitariae missae vocantur) quae veteribus quoq; cū primū in Monasteriis quibusdā inolevisset improbare fuisse videtur, ut patet ex Canone quodam Concilii Nannetensis, in quo sacerdos solus missam celebrare vetatur, absurdum enim esse, ut dicat, Dominus vobiscum, Sursum corda, aut gratias agamus Deo Domino nostro, cum nullus sit, qui respondeat, aut in Canone. Et omnium circumstantium cū nemo adsit, aut inuitet ad orationem, cum dicit, Oremus, cum nullus sit qui secum oret. Itaq; concludit ridiculosam illam superstitionem maxime à monasteriis Monachorum exterminandam esse, itaque iubentur Pralati providere, ut

presbyteri in Cœnobijs & in alys Ecclesijs coo-
peratores habeant in celebratione Missarum,
huic concilij Nannetensis decreto simile repe-
ritur, ex Concilio Papiensi Cap. 132. Ut nullus
presbyter solus Missam celebrare presumat,
quia ita nec verba Domini saluatoris, quibus
mysteria corporis, & sanguinis suis discipulis
celebranda contradidit, nec Apostoli Pauli do-
cumenta declarant, nec etiã in ipsis actibus enu-
cleatim legitur, ita debere fieri ullo modo. De
his solitarijs Missis scribit Odo Cameracen-
sis in Canonem, antiquitus eas in usu Ecclesia
non fuisse, videlicet, cum nulla Missa, sine colle-
cta, hoc est cœtu aliquo una offerentium, & sa-
cramenta participantium agerentur. Cum au-
tem morem solitarias Missas celebrandi, maxi-
mè in monasterijs monachorum obtinuisse: soli-
tarias autem Missas etiam habitas fuisse, quas
sacerdos cum vno aliquo ministro celebrabat,
idem Odo testatur. Huc etiam pertinet, quod
quidam antiquiores Ecclesiasticorum officio-
rum interpretes eam solam legitimam Missam
esse fateantur, cui intersint sacerdoti responden-
tes, offerentes, atque communicantes, quod ipsa
precii in sacra actione compositio euidenter de-
monstrat, in qua actione offerentium & com-
municantium aperta fit mentio. Et alius quidam
Ecclesiasticarum rerum peritissimus scriptor,
ante annos, 500. ita scriptum reliquit, sciendum
iuxta

VValafri-
dus Strabo
de rebus Ec-
clesias, cap.
22.
Liber de Ec-
clesiasticis

iuxta antiquos patres, quod soli communicantes
 diuinis mysterijs interesse consueuerunt, unde
 & ante oblationem iuxta Canones, iuebantur
 exire Catechumeni, & pœnitentes, videlicet
 qui nondum preparauerunt se ad communicā-
 dum. Hoc quoque ipsa sacramentorū innuit cō-
 sectio, in qua sacerdos, non pro sua sola oblatio-
 ne, & communicatione, sed & aliorum rogat, &
 maxime in oratione post communionem, pro sō-
 lis communicantibus orare videtur, nec proprie
 communicatio dici potest nisi plures de eodem sacri-
 ficio participant. Et quidem hunc antiquū esse
 Romana Ecclesia morem doctissimi quig, ag-
 noscunt, quem etiam hodie Ecclesia Aethiopi-
 ca diligenter, & religiose obseruat, ut patet ex
 libro navigationum Francisci Aluares. Itaque
 hac nostra etate reuerendus pater & vir doctis-
 simus Ioannes Hoffmeisterus, his verbis suam
 sententiam breuiter declarauit, quo loco preca-
 tiones Missæ exponit. Res ipsa, inquit, clamat,
 tam in Græca quàm Latina Ecclesia, non solum
 sacerdotem sacrificantem, sed & reliquos pres-
 byteros, Diaconos, nec non & reliquam plebem
 aut saltem plebis aliquam partē communicasse,
 quod quomodo cessauerit mirandum est, & v-
 bonus ille usus, in Ecclesiam reuocetur, laborā-
 dū. Neque verò adeò difficile esset priscū hunc
 morem restituere, si ad modum quem supra di-
 ximus per dies festos in Ecclesijs Parochialibus

obseruati-
 onibus qui
 inscribitur
 Micrologus

Henric de
Gorghem
in tractat.
de effectu
Missæ prop.
23.

De Ciuitat.
Dei lib. 22.
Cap. 58.

Missæ celebrentur, facile enim ex multitudine populi, aliqui semper suppeterent, qui una cum sacerdote synaxim facerent, et sacramenta participarent, nam quod rarius, & rariores è populo communicent, in causa sunt, potissimum ipsi Pastores, qui populum ad frequentiore Communionem non inuitent, quod patet ex scripto Theologi cuiusdam non indocti superiore seculo, quo scripto reprehēdit Pastores quosdam suæ ætatis, qui agre ferebant, quod nonnulli ex suæ Parrochia subiectis singulis Dominicis diebus sacramentorū cōmunionem peterent, etiam si laudabiliter viuerēt. Addit autem quā apud quosdam fideles ea deuotio, quæ erat in primitiua Ecclesia, in qua quotidie communicabatur adhuc hodie vigeat, non debere pastores indignari, si qui è vulgo sint, qui singulis Dominicis, aut etiam alijs diebus ad Communionem sacrosanctam accedere cupiant. Hæc de solitarijs Missis dicta sint, alioqui constat, præter publicas Missas, etiam melioribus Ecclesia tēporibus nonnunquam ob certas causas, etiā in priuatis edibus, & à religiosis Episcopis in Oratorijs, extra ordinem Missas celebratas fuisse, idq; etiam ante Gregoriū, ætate Augustini & Ambrosij, nam & Paulinus in vita Ambrosij tradit, eum trans Tyberim, apud quandam clarissimam inuitatum fuisse, vt sacrificium in domo offerret: & Augustinus auctor est, quendam ex suis presbyteris à viro quodā Tribunia

tio inuitatum, in eius fundo sacrificium cor-
 poris, & sanguinis domini obtulisse, Fallitur
 ergo Confessio, qua affirmat, Veteres ante
 Gregorium, non facere mentionem priuata
 Missa, nisi fortassis nomine priuata Mis-
 se solitariam intelligant, que tamen nes-
 cio, an adhuc etate Gregory in usu fuerit.
 Huiusmodi autem Missas, quamuis priuatim
 extra publicum conuentum, & inter paucos fie-
 rent, non tamen prorsus, sine omni synaxi &
 collecta fuisse credendum est, sed in tali actione
 sacerdotem aliquos licet paucos, vel ex ipso
 clero, seu ministris Ecclesie habuisse, qui cum
 illo sacramenta participarent, quod vel ex eo
 patet, quod non licuerit sacerdoti sine Diacono
 celebrare, qui de manu sacerdotis Eucharis-
 tiam suscipiebat, ut testatur Nicolaus de Cusa,
 addit quod ita preceptum fuisse seruari, & ex
 eo, quod in Missali ponitur. Sumpsimus Do-
 mini sacramenta, clarè videtur plures semper
 communicasse, & in Concilio quodam cuius
 supra mentionem fecimus, iubentur Pralati
 prouidere, ut presbyteri in Cœnobijs, & alijs
 ecclesijs cooperatores habeant, in celebratione
 Missarum. Neque illud improbandum erit,
 si antiquo more in collegijs, & monasterijs, per
 singulos dies Missa habeantur, etiam si non
 quotidie populi conuentus celebretur, que Missa
 quotidiane dici solent, de quibus loqui videtur
 Chrysof. Frustra habet quotidiana oblatio,

Epistola ad
 Clerum &
 Literatosq;
 Bohæmiæ.
 Cœcil. Nan-
 netes. Cap.
 2.

Homil. 3. in
 Epistola ad
 Ephesios.

*Frustra stamus ante altare, nemo est, qui simul
 participet. Ex quibus verbis apparet in his quo-
 tidianis Missis solos ferè ministros, & clericos,
 paucos verò aut nullos ex populo communicasse,
 in his itaq; Missis, quæ quotidie in Collegiis, vel
 Monasterijs habentur, hoc optandum esset, ut
 loco plurium Missarum, quæ passim per varia
 altaria satis saepe negligenter fiunt, una tantum
 modo Missa celebretur, in qua viri religioni pe-
 culariter consecrati communionem sacram per-
 ciperent, & maxime y, quorum ministerio pres-
 byter sacra faciens utitur, hoc est Diaconus, &
 subdiaconus qui mos in Ecclesia diutissime fuit
 obseruatus. Huius unius Missæ vestigia adhuc
 retinentur in Monasterijs Benedictinorum,
 in quibus triduo illo antepascha, solus Abbas
 mysteria perficit, reliqui Monachi, etiam si
 presbyteri sint, de Abbatis manu sacramenta
 participant. Et B. Franciscus Epistola ad sa-
 cerdotes sui ordinis, eos diligenter monet & ex-
 hortatur in domino, ut etiam in locis, in quibus
 plures sunt sacerdotes, una tantum Missa cele-
 bretur in die, secundum formam Romanæ Ec-
 clesie. Quamuis autem fatendum sit, melius &
 diuino instituto, & consuetudini Ecclesie con-
 uenientius esse, ut in omni Missa, presentibus
 aliquot, vel ex clero, vel populo sacramenta di-
 stribuantur, tamen si qui ex ys qui modo sunt
 sacerdotibus inolita iam aliquot seculis consue-
 tudinis*

tudinis auctoritate ductus, diuina mysteria sibi celebranda esse putet, etiamsi solus ipse sacramenta consecrata percepturus sit, non putarimus eum inuitum prohibendum, nec eam actionem sacrilegi esse accusandam praesertim cum qui id faciunt, paratos sese esse ad distributionem sacramenti, si quis modo id expetat, asserant, sequens sacramenta non suo privato, sed publico Ecclesiae & populi nomine participare dicant. Verum ut dixi conuenientius, & tutius esse putarim, se in posterum id effici possit, ut ad Apostolicum, & priscum morem, Missae, sine omni communicatione, & distributione sacramentorum fiant, sed si hoc tam facile impetrari non possit, saltem populi, ad eum modum, quem supra diximus, ratio, in Parochialibus Ecclesijs habeatur, ut singulis dominicis & festis diebus legitimarum Missarum usus restituatur.

DE SACRIFICIO CORPORIS & sanguinis Christi.

RESTAT nunc altera controuersia de sacrificio corporis, & sanguinis Christi, quod in Missarum celebratione offerri dicitur, cui controuersia locum futurum non fuisse puto si priscus ille mos inter plures celebranda, & distribuenda Eucharistiae retentus fuisset, qui si in confessio in usum reuocetur, inquam huius controuersiae Saxon. .
partem

partem sublatam putarim. Agnoscunt enim
 Protestantes, Veterem Ecclesiam uti nomi-
 nibus sacrificij & oblationis, sed intelligere
 eos, totam actionem, precationem, sumptionem,
 recordationem, fidem, Confessionem, & gra-
 tiarum actionem. Hoc quidem aliqua ex parti-
 te verum est, nisi quod Veteres in hac sacra-
 actione, peculiarem quendam sacrificij, &
 oblationis modum intellexerunt, quam Chri-
 stus instituerit, & praeceperit, cum inquit: Hoc
 facite in meam commemorationem, qui modus
 sacrificandi, solo ministerio eorum, qui in Apo-
 stolorum locum Ecclesiis praesunt, peragatur, in-
 taque fatendum est, oblationis & sacrificij no-
 mine, veteres nonnunquam intellexisse, totam hanc
 mysticam actionem, qua constet symbolorum con-
 secrandorum oblatione, oblatorum consecratione,
 mortis domini commemoratione, gratiarum
 actione, & pro communi omnium salute sup-
 plicatione, etiam sacramentorum distributio-
 ne & participatione, hac certe omnia Graeci
 his nominibus λειτουργίας ιεραργίας ευχαρισ-
 τιας λογικης, λειτουργίας significasse videntur,
 sed hoc tolerandum minime putant quod
 corpus Christi hic offerri dicatur, & quidem
 sacrificium fieri pro vivis & mortuis, & pro
 communi totius orbis salute, quasi verò (si quid
 veteris Ecclesiae auctoritas valet) non idem semper
 per vetus illa Ecclesia confessa sit manifestum

Num est enim veterem illam ecclesiam, ita semper
 sensisse: Corpus & sanguinem Christi semel
 in cruce oblata, ad salutem totius mundi victi-
 mam esse perpetuam, qua semel oblata consumi
 non potest, sed efficax manet ad remissionem
 quotidianorum delictorum, quare & Chri-
 stus in caelis perpetuum habens sacerdotium Hebr. 7.
 quotidie hanc perennem victimam pro no-
 bis quodammodo offert, quando apud patrem
 interpellat pro nobis, itaque Ecclesie mi-
 nistri, idem illud corpus Christi, ex ipsius
 mandato quotidie offerunt, per mysticam re-
 presentationem, & commemorationem sa-
 crificij, semel peracti, cuius sacrificij perpe-
 tuam victimam, in caelis ad dexteram pa-
 tris assistentem, in sacra mensa presentem
 habent, per quam Deo patri supplicant, ut vir-
 tutem, & gratiam huius perennis victimae Ec-
 clesiae suae, ad omnes corporis, & animae necessi-
 tates efficacem, & salutarem esse velit, & quia
 virtus huius sacrificij, ad vivos pariter & mor-
 tuos pertinet, pro ijs quoque offerri sacrificium
 dicitur, pro quibus virtus huius sacrificij efficax
 esse rogatur. Non igitur hic novum est sacri-
 ficiam, nam & eadem hic est hostia, qua in cru-
 ce oblata fuit, & sacrificij illius in cruce peracti
 in mysterio commemoratio, & continuati in
 caelis sacerdotij, & sacrificij Christi in ima-
 ginem representatio, quo non efficitur novus
pro-

propitiatio, & remissio peccatorum, sed ea quæ
semel sufficienter in cruce facta est, nobis quoque
efficax esse postulatur. Itaque veteres in hoc
mystico sacrificio, non tam peractæ semel in cruce
oblationis, cuius hic memoria celebratur, quæ
perpetui sacerdoti, & iugis sacrificij, quod quo-
tidie in cælis sempiternus sacerdos offert, ratio-
nem habuerunt, cuius hic imago per solemnes
ministerorum preces exprimitur. Quapropter
hoc sacrificium pro communi omnium salute fieri
dicitur, sed incruentum (& ut Tertullianus
loquitur) pura prece. Hac ut multis veterum
testimonijs confirmetur, opus non est, cum id à
multis, summa diligentia factum sit. De modo
igitur sacrificandi, qui fit per commemorationem,
notum est illud Ambrosij seu Chrysostomi:
In Christo semel oblata est hostia, ad salutem po-
tens. Quid ergo nos, nonne per singulos dies offerimus?
& si quotidie offerimus ad recordationem
eius mortis fit.

in 10 ad
Hæbr.

DE posteriore modo sacrificij, quo imago
representatur perpetui illius sacrificij,
quod fit per solemnem & puram Ecclesie precem,
diserte loquitur Ambrosius: Nunc Christus
offertur, sed offertur quasi homo, quasi recipiens
passionem, & offert seipsum quasi sacerdos, ut
peccata nostra dimittat, hic in imagine, ibi in
veritate, ubi apud patrem quasi advocatus in-
teruenit.

teruenit, & alius quidam grauis auctor, cuius
 mihi nunc nomen non occurrit. Non inquit im-
 piè, à nobis occiditur, sed piè sacrificatur, & hoc
 modo mortem domini annunciamus donec ve-
 niat, hoc enim hic per eum humiliter agimus in
 terris, quod pro nobis ipse potenter, (sicut filius
 pro sua reuerentia ex audiendus) agit in cœ-
 lis, ubi apud patrem pro nobis quasi aduoca-
 tus interuenit, cui est pro nobis interuenire
 carnem quam pro nobis, et de nobis sumpsit Deo
 patri quodammodo pro nobis ingerere: sacrificamus
 ergo corpus Christi, dum certa fidei pietate
 sanctum illud credimus & sanctificans, & hanc
 fidem offerimus ad honorem eius, ex quo qui san-
 ctificat, & qui sanctificantur ex vno omnes, mor-
 tem enim domini non opus est iterari, quia semel
 facta potens est ad salutem eternam, atque hu-
 ius perpetui sacerdotij ratione Christum non so-
 lum seipsum, sed etiam Ecclesiam vniuersam
 tanquam corpus ipsius capitis quotidie offerre, De Ciuit.
 Augustinus docet, cum inquit: Per hoc & sa- De Ciuit.
 cerdos est, ipse offerens, & ipse oblatio, cuius rei Dei lib. 10.
 sacramentum quotidianum esse voluit Ecclesia Cap. 20.
 sacrificium, qua cum ipsius capitis corpus sit, seip-
 sam per ipsum discit offerre. Idè tota ipsa redem-
 pta Ciuitas, hoc est, congregatio, societasq; san- De Ciuita-
 ctorum, vniuersale sacrificium offertur Deo, te Dei lib.
 per sacerdotem magnum, qui etiam seipsum ob- 10. Cap. 6.
 tulit in passionem pro nobis.

In Epistola
ad Hæbræ.
Cap. 10.

EX his quoq; constat manifestam esse calumniam, qua insimulatur præsens Ecclesia, quod iteret oblationem Christi, semel factam in cruce, & iterum Christum mactet & crucifigat, huic calumnia, vel unus Lyra ex ordine Scholasticorum refellenda sufficiat, à quo pulcherrimè huius sacrificij ratio exposita est: Illud inquit quod emundat peccatum, oportet quod sit caeleste & spirituale, & istud quod est tale, habet efficaciam perpetuam, & per consequens non est reiterabile. Hic autem est dicendum de oblatione CHRISTI, ratione deitatis adiunctæ, & ideo non reiteratur, quia semel facta, sufficit ad delendum omnia peccata commissa & committenda. Sed ad hoc diceret, Sacramentum altaris quotidie offertur in Ecclesia, ergo &c. Dicendum quod non est ibi sacrificij reiteratio, sed unius sacrificij in cruce oblatis, quotidiana commemoratio, propter hoc dicitur Mat. 26. hoc facite in meam commemorationem: quoniam idè offertur, quod ipse obtulit. Cum igitur hæc victima semel oblata sit, pro communi totius orbis salute, tam vivorum quam mortuorum, & ad eam salutem quotidie efficiendam, perpetuam virtutem obtineat, nihil est absurdi, si in sacra hac actione pro vivis & mortuis, & communi omnium salute,

te, offerri dicatur, quando non solum pro ijs
 oblata commemoratur: verumetiam solen-
 lemni prece, pro ijs omnibus efficax & sa-
 lucaris esse postulat. Itaque hoc modo sacri-
 ficare, est preces, & gratiarum actiones, ad
 impetrandam virtutem proposita illius peren-
 nis victimæ DEO patri offerre, unde Chri-
 stotomus in 8. Caput Math. Idcirco altari
 assistens sacerdos pro vniuerso orbe terrarum
 pro absentibus atq; presentibus, pro his qui ante
 nos fuerunt, pro his qui postea futuri sunt, sacri-
 ficio illo proposito Deo nos gratias iubet offerre. Hom. 72. in
 Idē alibi: Ideo in mysterijs inuicem salutamus,
 Ioannem.
 ut multi vnum efficiamur, & communes pro
 non initiatis preces effundimus, & pro in-
 firmis, & terra, maris, & vniuersi orbis fi-
 nibus sacrificamus. Idem alio loco: Eum De sacerdo
 tibus li. 6.
 qui pro Ciuitate tota, quid dico Ciuitate? imò
 vero terrarum orbe legatus intercedit de pre-
 catorq; est apud Deum, ut hominum omnium nō
 viuentium modo, sed etiam mortuorum peccatis
 propitiū fiat, qualē queso esse oportet? etc. Atq;
 hac ratione, hoc sacrificium, quatenus sacerdo-
 tis pia supplicatiōe peragitur, nō modo Eucharis-
 ticum, sed etiam propitiatorium dici possit, non
 quā ut efficiēs propitiationem, q̄ sacrificio cru-
 cis propriū est, sed ut eam iam factam impe-
 tras, quomodo oratio, cuius hoc sacrificiū speci-
 est, propitiatoria dici potest. Quare nō ineptē

quidam existimant, hoc sacrificium in scripturis diuinis, propter effectus similitudinem orationis nomine significari, ut est illud: *Domus mea, domus orationis vocabitur.* Item illud: *Non vero orationi, & ministerio verbi instantes erimus &c.* Ad orationem autem sacrificij intelligendam illud quoque obseruandum est, quod antiquissima, & ut videtur Apostolica consuetudine populus fidelis, ad mensam Dominicam panem & vinum solet offerre, in usum sacri ministerij, quae ipse hostia, & sacrificia dici solent, omninoque hoc proprium Christiani populi sacrificium esse putabatur, quod in pane & vino peragitur, locoque omnium veterum sacrificiorum Christiano populo commendatur, quae cum postea in corpus, & sanguinem Domini per mysticam benedictionem transirent, & Deo patri in misterio offerrentur, typus oblationis Melchisedechi in hoc perpetuo Christi sacerdotio, quo ex his creaturis, quas obiulerat Melchisedech ministri Ecclesiae sacrificium laudis & orationis offerunt, impleri traditur, atque hoc esse illud sacrificium, quod Malachias praedixit: *In omni loco, a gentibus offerendum sacrificium mundum,* de quo Iustinus, Irenaeus, Cyprianus, Eusebius, Hieronymus, Augustinus & alij plerique omnes veteres scriptores concorditer scripserunt, quae huc adferre longum esset. Hoc autem sacrificium populi, ut quod

ex creaturarum primitiis constat, primum sym-
 bolum erat, quo se populus Deo consecrabat, &
 ut Ireneus loquitur. Omnia sua ad Dominicos
 deputat usus. Ad hac ablatio hac populi voti,
 & orationis ad Dei clementiam impetrandam
 significationem continebat. Tertio, in ea oblatio-
 ne corporis & sanguinis Christi se redemptum
 esse agnoscebat, & memoriam passionis eius cū
 gratiarum actione, celebrare profitebatur, atq;
 hanc oblationem non alijs offerre fas erat, quam
 qui in corpore Christi esse putabantur, ac qua
 ratione voti, & cōfessionis interioris symbolum
 erat, non pro se tantum homines, sed pro alijs
 quoque absentibus tam mortuis, quam uiuis,
 qui in eiusdem corporis communionem erant, of-
 ferre consueuerant, quorum & offerentium, &
 pro quibus offerebantur nomina, postea in sacra
 prece recitabantur: hinc est, apud Tertullia-
 num, quod maritus pro anima uxoris annuas
 oblationes reddebat, & pro ijs spiritu postula-
 bat, & contra uxor, annuis diebus dormitorijs
 mariti offerebat, anima eius refrigeriū postu-
 lans. Apud veteres loquendi consuetudo usita-
 tissima est, non solum pro ijs defunctis, pro qui-
 bus misericordia DEI implorabatur, sed eti-
 am pro martyribus, pro quorum certaminibus
 Deo gratia agebantur, & quorum precibus Ec-
 clesia, commendabatur, offerri diceretur, cum
 uidelicet in mystica actione, proposito Christi
 corpore

De exhorta-
 tione ca-
 stitatis.

De Mono-
 gamia.

corpore, cuius ipsi lectissima sunt membra, eorum memoria fieret, quod ex Cypriano & Augustino multis locis constat, & in Græcorum Liturgijs, manifestius exprimitur, qui serationalem hunc & incruentium cultum offerre dicunt pro Virgine Maria, Patriarchis, Prophetis, Apostolis, Martyribus &c. B. Bartholomei, in secreta oratione hoc modo legitur. Pro quo tibi hostias laudis immolamus &c. His ita ex veterum sententijs constitutis, Canō, id est, solemnis precandi formula & regula, qua iam olim Latina Ecclesia, in celebratione mysteriorum vii consuevit, ab impietatis & sacrilegi crimine satis vindicatus est, nil enim in eo continetur, quod non huic antiquitatis sententiae consentaneum sit, imò in eo tanquam compendio, omnia quæ ad huius sacrosancti mysterij perfectionem attinent continentur, nam primum populi oblationes Deo commendantur, dei nomen inuocatur, symbola oblata, verbis domini consecrantur, mors domini commendatur, uiuorum & mortuorum memoria agitur, & pro tota Ecclesia, & totius orbis incolumitate, Deo preces offeruntur, ac talem aliquam in celebrandis mysterijs formam, in omnibus totius orbis Ecclesijs usurpatam fuisse, ex monumentis veterum antiquissimarum, & variarum Ecclesiarum quæ monumenta ad huc hodie extant, manifestè constat. Nam tametsi in ordine harum precum nonnihil Ecclesia variabant, ita

men in rebus ipsis summis semper fuit consensus, quod facile apparebit, si reliquarum Ecclesiarum preces solennes, seu Canones per singulas partes cum nostro Canone conferatur. Apparebit autem nostrum Canonem, ut verbis breuiorem, ita sententia per omnia ferè similem & gravitate sermonis nulli imparem, esse, non est igitur quod Canon nostro nouitas, aut diuersitas ab usu reliquarum Ecclesiarum obijci possit. Quanquam credo antequam à Gelasio & Gregorio in eum quem nunc cernimus ordinem Canon redigeretur precem solennem, qua antiquiores Latini utebantur, ordine ipso & forma verborum proprius ad Grecorum Canonem accessisse, atque vna in re inter Græcos & Latinos discrimen inuenio, quod Græci consecrationem symbolorum inuocationi: Latini Dominicorum verborum recitationi tribuere videntur. Quanquam & Latinus Canon, inuocationem habet, antequam dominica verba recitentur, eo loco quo legitur: Quam oblationem tu Deus &c. Quo loco rerum ecclesiasticarum inter preces consecrationis initium faciunt, et veteres Latini utriusque pariter & inuocationis seu precis, & dominicorum verborum in consecrandis mysterijs, mentionem faciunt, cætera inter omnes omnium gentium Canones, magnus consensus est, atq; hinc aded credo Apostolicas ipsas iam inde ab initio Ecclesias aliquas, hu-

iusmodi preces ad misteriorum celebrationem
 adhibuisse, imo Christum ipsum non sola ver-
 borum recitatiōe, sed etiam Eulogia ante ipsam
 misteriorum confectiōem, & postea hymno
 usum fuisse manifestum est: & Iudaei ipsi unde
 hic ritus sumptus est, in solemni illo, Pascha con-
 uivio, quo panis, & calix innocato Dei nomine,
 à praside conuiuij distribuitur, prolixam quoq;
 precem adiungunt, quæ & gratiarum actiōem
 pro omnibus beneficijs, tam patribus, quam ip-
 sis concessis, & postulationes & obsecrationes
 pro communi & priuata salute sua gentis, con-
 tinetur, cuiusmodi aliquid Apostolos, in celebra-
 tione huius misterij obseruasse credendum est.
 Certè Ambrosius, Augustinus, & post eos
 Haymo hanc regulam, qua in celebratione sa-
 cramentorum pro Regibus & communi salute
 supplicatur à magistro gentium traditam asse-
 runt, ac ab eo formam ecclesijs omnibus præscriptam
 quam in celebratione sacramentorum sequi de-
 berent. Cur autem Canon noster alijs in super-
 stitionem, alijs in contemptum adductus sit, in
 causa potissimum est mutatio prisca ritus, ad
 quem nonnullis locis Canonis verba alludunt,
 quapropter ut ab utroque hoc est superstitione
 & contemptu vindicetur, opus est ut quedam
 ad priscum morem ex ipsius Canonis præscripto
 renocentur, vel certè, ad priscum morem refe-
 renda esse, nonnulla verba Canonis intelligantur. In

In primis hæc præcatio solennis potissimum. Missæ, in qua est conuentus populi, & collecta aliqua, panem & vinum offerentium conuenit, quem antiquissimum Ecclesiæ morem fuisse, notissimum est, quo pertinent orationes illæ, quæ secreta dicuntur, & prima pars Canonis, quæ dona & munera populi, & sacrificium laudis quod à circumstantibus offertur, Deo commendatur, ita ut si orationibus his sua veritas constet, intelligi debent ea symbola panis & vini, quæ in Dominica mensa ad consecrationem proposita sunt, nomine populi esse oblata, & symbola esse sacra, interioris sacrificij, quo se populus & omnia sua Deo vouet & dedicat, nam ut præscus ille offerendi panis & vini mos, (cuius adhuc in Gallijs, & alijs prouincijs vestigia restant) restitui possit, optandum quidem, sed vix sperandum est, cuius oblationis loco receptum est, ut offertorijs tempore à populo nummulus offeratur, quod quamuis ab expositore Romani ordinis improbetur, tamen aliquo modo tolerari possit, si nummuli illi in usum panis & vini, unde misteria conficiantur, impendi intelligatur. Deinde dubium non est, quo tempore Cæsaris hic initio usurpabatur, aliquos semper adfuisse, qui vna cum ipso sacerdote, hæc sacrificia laudis offerebant, & sacramenta participabant, id enim Canonis verba manifestè significant, quæ & multitudinis numero sæpe efferuntur, &

Sacramentorum participationis, inter plures a-
 perire meminerunt, ut cum dicitur: *Quotquot*
ex hac altaris participatione sacrosanctum cor-
pus & sanguinem filij tui sumpserimus. Item:
Profint nobis domine sacramenta que sumpsi-
mus &c. Certè ex tota Canonis compositione
 manifeste apparet, actionem illam mysticam
 in qua Canon adhibebatur, vel publicam, vel
 certè inter plures semper celebratam, fuisse,
 quod si hodie quoque impetrari queat facile ve-
 rius eius intellectus restitui possit, cuius ignora-
 tio alijs ad superstitionem eo abutendi, alijs ad
 impium ipsum, damnandi occasionem, dedit.
 Frustra autem quidam mouentur, quod in eo
 sanctorum commemoratio fiat, quorum meritis
 & precibus Ecclesia se diuinitus iuuari postu-
 lat, quo nihil intercessionis & merito CHRISTI
 detrahi, satis supra in loco, de cultu sanctorum
 declaratum est. Precatio autem pro spiritibus
 defunctorum, quam omnes totius orbis, tam
 Orientis quam occidentis Ecclesia in usu ha-
 bent, minime quenquam mouere debet, est enim
 plena pietatis, qua Ecclesia omnibus suis mem-
 bris in Christo quiescentibus, locum refrigerij
 & quietis, & pacis postulat, quam precandi
 formam Apostolici esse instituti Chrysostomus
 confirmat, & Augustinus de verbis Apostoli
 sermon 32. Hoc inquit à patribus traditum, uni-
 uersa obseruat Ecclesia, ut pro ijs, qui in corporis

ri, & sanguinis Domini communiōe defuncti
 sunt, cum ad ipsum sacrificium loco suo comme-
 morantur, oratur, ac pro illis quoque offerri id
 commemoretur, &c. Omnibus certe Christia-
 nis animis hoc perpetuo insitum fuit ut spiritus
 eorum qui Christi Sacramento initiati, in con-
 fessione nominis eius, cum aliqua penitentia si-
 gnificatione ex hac vita excefferunt, DEI cle-
 mentia commendarent, & eis remissionem pec-
 cati, quietem eternam, & consortium electorū
 precarentur. Et quamuis de statu illo anima-
 rum, quibus hac prodesse, non satis constaret,
 nec inter omnes conveniret, omnes tamen hoc
 officium, ut testimonium charitatis erga de-
 fundum, & ut professionem fidei de immorta-
 litate animarum & futura resurrectione Deo
 grata, & Ecclesie utile esse iudicarunt. Hac au-
 tem antiquissima omnium Ecclesiarum consue-
 tudo, precipuis aliquando ex ordine protestan-
 tum viris, & in ys modestioribus improbata
 non fuit. Nam ut Lutherum & Bucerum
 omittamus, imprimis ad institutionem nostram
 faciunt verba Urbani regy, ex formula cautē
 agendi. Hac (inquit) erat olim, & nunc est in
 Ecclesia, memoria defunctorum, que evidens
 testimonium est charitatis & fidei, de gloriosa
 carnis resurrectione, & cum sit fidei fructus,
 qua per charitatem operatur, nemo eum reyci-
 at, nisi Epicuravi & Saducei. Huiusmodi de-
 functorum

functorum memoriam celebravit vetus Ecclesia, ut est apud orthodoxos, à quorum sententia recedere, non est tutum, nisi repugnet verbo Dei. Constat igitur in hoc Canone, si æquus interpretes adhibeatur, nil esse cur tam atrociter conscindatur & laceretur: quin & Lutherus ipse, qui postea tam impotenter in hunc Canonem inuectus est, agnoscit tamen sanum illi sensum attribui posse, eum videlicet, quem facti & prisca patres, qui eo usi fuerunt, intellexerunt, videatur quid scripserit de Capti. Babylon. ubi vult verba Canonis, à sacerdotibus, vel ad panem & vinum, vel ad orationem referri, non ad sacramentum, quanquam cur ad sacramentum quoque referri non possunt causa non est, si id modo per piam commemorationem, & religiosam supplicationem fieri intelligatur. Proximus ad Ecclesie mentem accessit Oecolampadius in Epistola ad Hedionem, cum inquit: Quid mali est, cum maioribus nostris, tam Orientalibus quam Occidentalibus, recordationem tanti sacrificij immolationem vocare, modo ab sint alia pernitiöse opiniones, ubi quoque affirmat non labi eos, qui huc mentem referentes, ab ijs vocabulis que in Canone usurpantur, non abhorrent. Cum tamen non modo mutatio prisca ritus, sed ipsa etiam loquendi forma Canonem ipsum non indoctis hominibus obscuriorem, & difficiliorem reddat, opera precium esset,

esset, ut breuibus scholijs, vel ad marginem ad-
 iectis, vel per Parenthesim intersertis illustre-
 tur, & explicetur. Est autem huius obscuritatis
 precipua causa, quod in eo multipliciter sacrifi-
 cij nomen vsurpetur, & subito nonnunquam ex
 uno intellectu, in alium transitio fiat, quamuis
 hi omnes intellectus inter se cōnexi sint, primum
 enim sacrificij, & doni nomine intelligitur, sa-
 crificium populi, quod consistit in pane & vino,
 in quo duo rursus considerantur, Externa a-
 ctio populi offerentis, et interior significatio, qua
 populus per fidem & deuotionem se ipsum, &
 sua omnia Deo dedicat, ac sacrificium laudis
 Deo immolat, de quo in Canone dicitur, ut ac-
 cepta habeas hæc dona, &c. Memento Domi-
 ne famulorum qui tibi offerunt, hoc sacrificium
 laudis. Deinde est sacrificium corporis Christi
 in quo primum consideratur res oblata, hoc est,
 ipsum corpus Christi, quod unicum est perpetu-
 um & propiciatorium sacrificium, non quidem
 quatenus hic à terreno sacerdote in altari quoti-
 die offertur in mortis commemorationem, sed
 quatenus à summo & aeterno sacerdote in ara
 crucis semel oblatum est in mortem, huc spectat
 quod in Canone dicitur: sanctum sacrificium,
 immaculatam hostiam. Item: Hostiam puram,
 hostiam sanctam, hostiam immaculatam. De-
 inde sacrificij, & oblationis voce intelligitur ip-
 sa actio seu modus offerendi, qui longè alius est
 ab eo,

ab eo, qui factus est in ara crucis, quamvis ho-
 stia, quae offertur eadem sit, ibi enim oblatum est
 hoc corporis sacrificium per passionem & mor-
 tem, hic per passionis & mortis mysticam recor-
 dattonem & representationem, ibi oblatum est
 ad precij solationem & propitiationem, hic au-
 tem ad precij illius impetrationem & consequen-
 tionem, huc referendum est illud in Canone: *Un-*
de & memores domine, &c. offerimus tibi &c.
 Quae oblatio communis dicitur Populo & sacer-
 doti, quia voto populi & ministerio sacerdotum
 offertur, tum etiam quia & is offerre dicitur,
 cuius nomine offertur. Item cum Christus sacer-
 dos in aeternum sit, perpetuum, quog³ habet sa-
 crificium, nam hostia illa semel in cruce ablata
 perpetuam habet vim & efficaciam, ad omnia
 corporis & animi bona conferenda. Itaque &
 Christo sempiterno sacerdote pro salute mem-
 brorum suorum in rei veritate offertur, dum
 pro nobis apud patrem interuenit, hic autem
 offertur in imagine & mysterio, cum externis
 precibus, & interna fide & deuotione, hostiam
 illam unicam nomine totius Ecclesiae sacerdos
 Deo patri sistit, & per eam sacrificium hoc lau-
 dis & fidei ac deuotionis, gratum & acceptum
 esse postulat, dicitur. Quare in hoc modo sacrifi-
 candi, duplex quog³ sacrificium spectatur, alter
 rum externum, quod consistit in rebus seu fa-
 ctis, ut est tractio & distributio, & in verbis,

id est puris, sanctisq; precibus. Alterū internū
 quod positum est in fide & deuotione populi &
 Ecclesie, cuius nomine oblatio fit. Huc referen-
 dam est, quod dicitur in Canone: super qua pro
 pitio vultu respicere digneris, &c. & iube hac
 perferri, &c. Hæc enim non ad ipsam hostiam
 corporis CHRISTI in se, sed ad ipsam Ecclesie
 actionem, & offerendi modum, qui prece, fide,
 & deuotione constat, referenda sit, videlicet,
 quia sacrificia omnia, non dignitate rei oblata,
 sed offerentis animo æstimantur. In hac quoq;
 actione vniuersum corpus Christi mystico hoc
 sacrificio veri corporis Christi redemptum col-
 ligitur, & capiti suo coniungitur, & adunatur,
 ad quod corpus pertinent, viui pariter & mor-
 tui, quare pro his omnibus offerri quoq; dicitur,
 quando & pro illis oblatum commemoratur, &
 per illud Deo patri commendantur. Huc perti-
 net commemoratio viuorum & mortuorum
 in Canone, pro viuis fit deprecatio: Mortuo-
 rum duo sunt genera, alij de quorum salute &
 gloria constat, ut Apostoli & Martyres, pro
 quibus offertur per gratiarum actionem, & ho-
 norificam commemorationem: Alij sunt de quo-
 rum salute bene speratur, pro quibus offerri di-
 citur, quando in ipso sacrificio pro ipsis oratur.
 Hæc ad breuem explicationem, non Latini mo-
 do Canonis, sed reliquarum omnium Ecclesia-
 rum, Item, & ad veterum scriptorum, cum de
 hoc

hoc sacrificio loquuntur intelligentiam sufficere puto.

ARTICVLVS XXV.

DE MONACHATV.

MONACHATVM NON IPSUM vitam institutum, sed hominum mores, hoc instituto abuentium, odiosum apud multos fecerunt: nam si monachatus in ea forma perstitisset, qua describitur ab Athanasio, Basilio, Hieronymo, Ambrosio, Augustino, atque adeo Benedicto, & Bernardo, nunquam in tam graues reprehensiones & insectationes incurrisset. Quid enim (inquit Ambrosius) aliud fuisse monasteria, quam officina virtutum, abstinentia, ieiunij, patientia laborum? finis enim monasticae vitae, non alius est, quam ut periculis, quae adfert vita popularis, euitatis, carne in obsequium spiritus quoad fieri potest redacta, corpore et animo totus homo liberius Deo seruiat. Quae propter regula à pijs viris conscripta, non nouam aliquam religionem, & ab Euangelio Christi alienam & separatam inuexerunt, sed formulam tantum vitae praescripserunt, qua ad obseruandam regulam Euangelij Christi, (qua reuerentissimam & perfectissimam viuendi normam

Lib. 10. Epi-
sto. 82.

continent,) via sterneretur, id quod de regula sua aperte Benedictus proficitur, & Christianus Druimarus vir eruditissimus, de preceptis Monachorum, & operibus supererogationis, (ut vocantur) ita discerit, ut dicat, ea omnia tendere, ad custodiendam regulam Christi, atque ut vera ratio huius monasticae vita melius appareat, considerentur ea, in quibus Monachatus praecipue consistit: nempe in certis generibus operum, exercitiorum & observationum ad carnis potissimum mortificationem, & expeditiorum spiritus ad deum subleuationem pertinentium. Item monachorum proprium est, voto ex libera animi voluntate suscepto, se ad observationem huiusmodi operum astringere, ut hac observatione, communi illi voto in Baptismo ab omnibus praestito, facilius satisfiat, de quo voto Hilarius loquitur: Deo vouenda sunt contemptus corporis, castitatio, custodia, ieiunij tolerantia. Porro huiusmodi operum & observationum Monasticarum tria sunt genera, alia peculiariter pertinent ad carnis lasciuam retundendam, quae quamuis Christianis omnibus communia sunt, tamen apud Monachos, & crebrius & attentius obseruantur, ut sunt ieiunia, Abstinentiae delicatorum ciborum, silentia, vigilia purior habitus, cubatio asperior, preces & lectiones diuinarum literarum prolixiores, laborum tolerantia, & huius generis, ita ut tota

In Matt. ad illud Ecce nos reliquimus omnia: & floruit. An. 300.

In Psal. 64.

Monachorum vita speciem quandam lugen-
 rium & penitentium pra se ferat. Alterum
 genus operum est, quae tametsi non omnibus man-
 dentur, tamen si sponte suscipiantur, à Deo lau-
 dem & mercedem propositam habent, ut si vis
 perfectus esse, vade & vende omnia quae habes,
 & da pauperibus. Item: Qui reliquerit patrem
 & matrem propter me, centuplum accipiet.
 Sunt Eunuchi, qui se castrauerunt, propter re-
 gnum Dei: De virginibus praeceptum domini
 non habeo, consilium autem do: quae opera confi-
 ly & supererogationis dicuntur, non quod aliquid
 supra finem mandatis Christi praescriptum pra-
 stent, sed quod ad finem illum consequendum,
 peculiarem quandam & expeditiorem viam
 ingrediantur. De quibus Gerson lib. de concu-
 llyis Evangelicis: Consilia (inquit) Evangelica
 faciunt ad perfectionem vitae spiritualis, sicut
 instrumenta promouentia vel expedientia vel
 manu ducentia ad illam, vel sicut remouentia
 prohibens. De his operibus vide Augustinum
 de adulterio coniug: lib. 1. cap. 4. Tertium genus
 observationum est leuioris momenti, quod con-
 sistit in certo vestitus genere & habitu corpo-
 ris, & tonsura, rasura, cinctura: item certo lo-
 quendi, prandendi, cubandi tempore, quae au-
 ctiores huius instituti, non modo ad discrimen
 ab alio hominum genere, sed etiam ad modesti-
 am, & humiliationem animi pertinere volunt.
 Quare portentosum hoc & sumptuosum indu-

menti genus, quo pleriq; Monachi nomen præferentes utuntur, quam longissimè ab institutorum mente recedit. Hic autem Monachorum coetus, initio ex illiteratis tantum ferè consistebat, mox cum & literatis hominibus hoc genus vitæ alubesceret, cœperunt in monasterijs studia non solum rerum diuinarum, sed etiam liberalium artium exerceri, sic ut ibi Adolescentes, in liberalibus artibus, & potissimum pietatis studijs imbuerentur, ac tandem ex ijs Ecclesie ministri & Pastores assumerentur. Ita de Gelasio 2. legimus eum in monasterio Lib. Ponti-
 Cassinensi institutum fuisse, viris ad omnia perfecti.
 rissimis, quorum in eo monasterio, non parua copia inerat, ad liberales artes addiscendum adiunctum. Et Severus in vita Martini testatur, ex eius monasterio Episcopos, & sacerdotes affitos fuisse: & Pelagius Pontifex optat, ut qui in monasterijs nutritur tales sint, ut pro-
 ne etate, et vita probata ad sacerdotium valeant promoveri. In hoc itaq; vitæ genere, si rectè ex mente institutorum obseruetur, nil est, quod vel iniquissimus huic monastica vitæ reprehendat, sed potius quod miretur & laudet, tantummodo remouenda est falsa opinio, & præpostera fiducia, ne in his operibus fiducia collocetur, quæ in solo Christi merito collocanda est, quam falsam opinionem & præposteram fiduciam, ab omni externorum operum, & cœ-

Conradus
Clingius
In locis
Commun.
Cap. 118.

remontiarum obseruatione abesse oportet. Quid
autem quod eruditiores & saniores Monachi
de hisce monasticis exercitijs, id ipsum sentiant,
& publicis scriptis profitentur, ita enim quidam
Concionator celebris Franciscani instituti, hac
nostra atate scriptum reliquit: Hoc (inquit)
cauendum est, ne ponatur iustitia, id est, salus
in huiusmodi obseruationibus, id est, ne quis putet,
se promereri iustitiam, & remissionem peccatorum
& gratiam, huiusmodi seruandis ritibus,
nam iustificationem, & gratiam impetrare,
fit per fidem in Christum. Igitur Monachus
seruata sua regula si sentiat, se propterea
iustitiam coram Deo consequi, is errat iuxta
mandatum Christi Matt. 15. Frustra me colunt, mandatis
hominum, sic sentiendum est, de omnibus
traditionibus, Ceremonijs, & institutis Ecclesie.
Igitur sola sinistra intentio hic deponenda
est, non traditio, neq; ordo, neq; Ceremonia, id est
alio loco: Vita (inquit) monastica, non queritur,
alia iustitia, que saluet, preter unicam
Christi iustitiam qui sanguine suo nos lauit, et
istos, ac filios regni fecit. Igitur illa iustitia
carnis, est sub iustitia fidei seu Christi, & in
finitum distans, non enim illi: sed priori Christi
iustitia, tribuimus iustificationem & salutem
ad retentionem iustificationis valet illa iustitia
& c. neque dubitamus hanc omnium piorum
Monachorum, de suis operibus esse sententiam.
Ad vota

Vide Luth.
in Postill.
Epistola de
circumcisi-
one.

Ad vota autem quod attinet, certè Lutherus ipse, non vota ipsa, sed abusus votorum, hoc est, falsam opinionem fidei contrariam, damnandam esse censuit. Ita enim scripsit in propositionibus Anno 20. Non per hæc omnium religionum vota aut vitam damnasse volumus: sed sicut Paulus usum legis legitimum, ita nos votorum docemus, & mox in alijs propositionibus Anno vigesimo primo: Ut meretrix abusum auri ponere debet, aurum ponere non cogitur, ita impius impietatem operis ponere debet, opus ponere non cogitur, aut si volet & votum & potest religionem teneat, impietatem ponat, abusum voti dicimus hanc ipsam opinionem fidei contrariam, hæc libertas, non carnis, sed spiritus seu conscientia est. Ut ergo cum Apostolo sub lege fieri potest, qui non est sub lege, iure huius libertatis, ita ad eandem libertatem pertinet, sese posse perpetuo voto, aut cuiusvis legi subdere, talis fuit Bernardi religio, & omnium qui feliciter religiosi fuerunt. Hætenus Lutherus, qua doctrina cum omnium priorum, iudicio satis consentanea est, quam obrem si retineatur, nulla de votis aut de vita monastica, in se considerata controuersia erit, nisi quod in his propositionibus Lutherus licentiam monachis, ipsum quoque votum propria autoritate mutandi & violandi concedere videtur, quod certè à diuinis literis, & doctrina antiquitatis

alienum est, qua iubent vouere, & reddere, modo abusus voti saluo & integro voto tolli possit, praesertim modo legitimum & plenum votum sit, hoc est, ex libera voluntate, certa firmaque animi deliberatione susceptum, hac enim conditio, ad plenam rationem voti necessaria est, sicut ipsi quoque scholastici scriptores tradunt.

Richard. de
Villa in 4.
dist. 38 art.
2. Quæst. 2.

Quam autem longè Monachatus hodie, à prima sua origine degenerauerit, & quātis abusus contaminatus, & deformatus sit, satis per se est manifestum, nam paulatim religio vera, & solida in superstitionem, & inanem speciem religionis conuersa est, & accrescentibus opibus, decreuit pietas, & in eius locum laruae ceremoniarum, successerunt, in quibus vera pietatis operibus penè neglectis, summa totius religionis constituta est, quarum ceremoniarum inanis observatio usq; ad eò veram apud plerosque monachos religionem imminuit & obscurauit, ut nusquam ferè licentior & profanior vita, quam in nonnullis monasterijs reperiatur, ita ut mirum non sit, si (cuiusmodi nunc ferè est monastica vita) mulorum odio et reprehensioni exponatur, non dubito tamen in illis ipsis catibus, nonnullos esse pios viros, qui & hanc monastica vita deformationem deplorant, & quantum in ipsis est, hoc genus vite ad suam originem reuocare contendunt. Restat igitur hoc tantum, ut abusus qui in res omnes praeclaras, ita huc salubres

salubre institutum, monasticum, inuaserunt, Episcoporum & Principum cura, quam optima ratione fieri poterit, pro conditione horum temporum corrigantur.

De Canonicis.

Monastica vita olim priuata fuit & ab omni ministerio Ecclesie separata, sic ut primum ad celebranda intra Monasterium, diuina mysteria aliunde presbyterum acciperent: postea etiam concessum ut & ex ipso ordine presbyter ordinaretur, cuius ministerio in celebrandis & participandis sacramentis uteretur. Erant igitur hi ordines monachorum & Clericorum prorsus distincti. Monachus enim (ut inquit Hieronymus,) non doctoris, sed plangentis officium habet. Verum a uiris religiosis ad imitationem monasticae uita, etiam presbyterorum & Canonicorum collegia instituta sunt, in quibus Clerici ministerijs Ecclesie initiati ac destinati, ac Presbyteri in Ecclesie ministerio iam constituti, ad certam & praescriptam regulam uitam agerent, quae quamuis monastica illa paulo fuerit liberior, tamen etiam certis legibus & canonibus astringebatur, unde & uita illa Canonica, & qui eam profitebantur Canonici dicti sunt, ipsaque collegia, monasteria quoque dicta fuerunt, quod nomen adhuc in celebrioribus nonnullis

collegijs retineatur, itaq; in antiquioribus Concilijs monasteria monachorum & Clericorum memorantur, his praerat Episcopus, ut illis Abbas, auctor huius instituti praecipuus fuit B. Augustinus, qui cum ceterum quendam piorum virorum congregasset, qui extra urbem, & turbas hominum pietatem exercerent, factus Episcopus, intra Episcopium monasterium quoque Clericorum & Presbyterorum, cum quibus communiter viveret, instituisse legitur. Alij initium huius Canonicae vitae ad Urbanum primum referunt, ideo quod is constituisse legitur ut ex praedijs, & bonis matricibus Ecclesiarum collatis, Episcopi omnes communem vitam degerent, & cuncta necessaria subministrarent. Hae vita Canonica cum paulatim laxare & solui capisset, in Concilio Moguntino sub Carolo, Canonici, ad eius observationem reuocabantur, in cuius Concil. Cap. 9. leges Canonicae vitae breuiter comprehenduntur: ut diuinam scripturam & doctrinam sanctorum Patrum obseruent, nil sine scientia Episcopi vel Magistri sui agere praesumant, & simul manducent & dormiant, in claustro suo maneant &c. Atq; haec constitutio, cum fortassis minus proficeret, in conuentu Aquisgranensi sub Lodouico accuratius & copiosius ex scriptis potissimum sanctorum Patrum, tota ratio Canonicae vitae descripta, ac vitam illam proficientibus praescripta & iniuncta

& iniuncta fuit, sed postea affluentibus opibus
 & pietate decrescente, iugum omne propemo-
 dum excusserunt, & Veterum constitutionum
 repagula perfrugerunt, ita ut hodie vix spes ul-
 la sit, ut intra septa illa, paulo arctioris vite,
 quam regulario ordo prescribit, renocari pos-
 sint, quamvis legamus ante annos paulo ampli-
 us 300. Legatum quendam Romani Pontificis
 Leodij, ut Clericos & Canonicos, à commercio
 suarum concubinarum, qua focaria diceban-
 tur, auerteret, precepisse illis, ut simul residerent,
 in refectorio simul commederent, & in dormi-
 torio dormirent, Ecclesias die ac nocte frequen-
 tarent. Hec acta leguntur Anno 1203, sed
 quantum profecerit presens rerum status de-
 clarat, manent tamen adhuc vestigia huius cō-
 munitatis & Canonice vite, sed in edificijs ac no-
 minibus tantum: Nam multa adhuc collegia,
 claustrum, id est, loci septi atq; seclusi, nomen &
 speciem referunt & in ijs refectoria, dormito-
 ria, ac cella singulis assignata reperiuntur. Cum
 igitur illorum vita longè iam à regula deflexis-
 set, in eorum locum successit Canonicorum ali-
 ud genus, qui cum regula prescriptum propius
 sequerentur, Canonici Regulares dicti sunt, ad
 quorum differentiam illi regula desertores, ab-
 surdo, et monstroso nomine Canonici Seculares,
 hoc est, Regulares irregulares dici cœperunt.

Quare haud iniuria Albertus Crantz Canoni-

nicum secularem vocat monstrum sine exem-
 plo: Regularem sine regula, Canonicum sine Ca-
 none. Cum autem huiusmodi collegia, in celebri-
 oribus locis in quibus Episcopus praesidebat, con-
 stituta essent, ac in ijs literati ac docti viri vitā
 agerent, vetus Ecclesiam mos, quo apud insignio-
 res Ecclesias, vt Alexandria & Antiochia
 schola liberalium artium, & diuinarum litera-
 rum habebantur, in ijs collegijs seruabatur, nā
 longo tempore huiusmodi collegia publicorum
 Gymnasiorum loco fuerunt, in quibus ad eam
 rem insignes doctrina & pietate viri adhibean-
 tur, donec tandem hoc quoque cum vtili & pio
 opere cum ceteris neglecto, p̄i principes & Ma-
 gistratus, ad horum negligentia in suppleendam
 & aliunde conquisitis stipendijs publica Gym-
 nasia, in certis locis instituenda inducti sunt,
 quorum Gymnasiorum, (vt testatur Albertus
 Craniz, & res ipsa) nullum est in Germa-
 nia, quod centesimum longē annum superet.
 Quamuis itaq; hodie de prisco illo Canonice vi-
 ta institutio ad plenum reuocādo, propemodum
 desperitur: tamen cum hodie in ea professione
 multi adhuc & nobilitate & literis clari viri
 versentur, non penitus ea professio abiicienda
 & delenda erit, sed potius curandum, vt pro
 conditione temporis medicina aliqua, & cura-
 tio adhibeatur. Nec absurde, ea de re scripsisse
 & consuluisse videtur Lutherus ipse his verbis.
 Quod

Quod initio Episcopatus fuerint schola, testan-
 tur illa vetusta vocabula, Prapostitus, Decanus,
 scholasticus, Cantor, Canonici, Vicarij, Custos
 utinam adhuc tale aliquid agerent, retinerent
 sane suum splendorem, suas dignitates, manerēt
 in suis possessionibus, essent Principes & magni
 Domini, saltem restituerent lectiones aliquas, et
 cogerent Canonicos, vicarios, Corales, ut per di-
 em unam saltem lectionem audirent, qua enar-
 raret sacram scripturam, & rursus aliquo mo-
 do scholis essent similes Episcopatus, atq; postu-
 lante necessitate, in promptu haberentur Pa-
 stores & Episcopi neq; hinc abhorrent, qua an-
 te aliquot secula consuluisse legitur, Guilhelmus
 Duranti Episcopus Miniatensis, cui reme-
 dium aptissimum aduersus negligentiam condi-
 tionis vniuersi Cleri visum fuit, ut secundum
 prouidentia Lateranensis Concily Generalis,
 Ecclesia, qua sicut pia mater prouidere tenetur
 ne pauperibus qui parentum opibus inuari non
 possunt, legēdi & proficiendi, opportunitas sub-
 trahatur, in unaquaq; Cathedrali Ecclesia, in
 alijs Collegiatis & honorabilibus Magistros
 tenerent qui clericos, & seculares pauperes Ci-
 uitatis, & Diocæsis, in honestis studijs, gratis
 instituerent, & pro Doctrina sua nil ab ijs acci-
 perent, sed Ecclesiastica beneficia & stipendia
 ab Episcopis & Capitulis, ac Collegijs, ac alijs
 Pralatis assignarentur iisdem.

ARTICVLVS XXV.

DE POTESTATE EC-
clesiastica.

VAE DE POTESTATE
 Ecclesiastica, & Episcoporum in
 hoc Articulo praefixè & speciosè
 disputantur, ad ea supra in articu-
 lis de traditionibus & de ordine dictum est, ita
 ut hic prolixiore explicatione opus non sit. Pri-
 mum rectè aiunt, non esse commiscendam potes-
 tatem Ecclesiasticam, & potestatem gladij,
 quod autem additur: secundum Euangelium,
 seu de iure diuino nullam iurisdictionem com-
 petere Episcopis, nisi remittendi peccata, veram
 doctrinam à falsa discernendi, falsam reijcen-
 di, & impios à communicatione excludendi,
 certum est, propria haec ad Episcoporum munus
 pertinere, sed nec illud negandum est Episcopis,
 ut olim Apostolis, potestatem esse ordinan-
 di & constituendi leges quasdam & obseruati-
 ones Ecclesiasticas, quibus & ordo in Ecclesia
 obseruetur, & cleri ac populi disciplina commu-
 niatur, quod etiam quodammodo Confessio po-
 stea agnoscit, cum ait: Licere Episcopis seu Pa-
 storibus facere ordinationes, ut res ordine ge-
 rantur in Ecclesia, neque etiam inficiabuntur
 in Ecclesia utiliter distinctos esse dignitatum
 gradus,

gradus, sic ut Episcopis cuiusq; Prouincia, pre-
sint Archiepiscopi, Episcopi Pastoribus &c.
Ita ut vis habeant communefaciendi, Synodos
conuocandi, Electos confirmandi & ornandi,
rebelles coercendi, & ab officio remouendi: Itē.
causas ecclesiasticas ecclesiastico iure exercen-
di. Quod aiunt Episcopos non habere potestatem
statuendi aliquid contra Euangelium, non in-
ficiamur: Euangelio autem aduersari pleras-
que traditiones, quas ipsi accusant non admit-
timus, modo ex mente Ecclesie usurpentur,
ut de Ieiunijs, & abstinentia ciborum suo lo-
co diximus. Quod addunt, ideo plerasq; traditio-
nes aduersari scripturis, quod ideo condantur et
exigantur, ut per earum obseruationem re-
missionem peccatorum mereantur. Item, quod
conscientia per eas obligentur, ut ducant eas
esse necessarias ad salutem, iam supra satis osten-
dimus, falso hæc Ecclesia, & eius sanioribus do-
ctoribus impingi, ut qui manifestè doceant, nul-
lis operibus non modo his traditionibus attribu-
endam esse remissionem peccatorum, qua gratis
datur per fidem sanguinis Christi. Itē, his tradi-
tionibus, & statutis Ecclesie neminem obligari
nisi his tanquam remedijs, ad vitia coërcenda et
virtutem exercendam indigentem, itaq; huius-
modi statuta, ob causas rationabiles, videlicet
in quibus ratio legis cessat, solui & omitti posse.
Non autem prorsus iniquum videtur, quod po-
stremo

streuò postulant, ut Episcopi in traditionibus,
 & constitutionibus Ecclesiasticis, equitatem &
 moderationem adhibeant. Equidem fatendum
 est, nonnullas esse traditiones, in quibus urgen-
 dis, ab equitate & mente Ecclesia ab imperitis
 & superstitiosis Antistibus, & Ecclesiarum
 prefectis recessum est, ut de nimis seuera exa-
 ctione ieiuniorum & delectu ciborum. Item
 de cœlibatu eorum, qui imprudenter & temere
 se ad cœlibatum astrinxerunt, & de uotis mo-
 nachorum, vel virginum incautis & subrepti-
 cijs, & de reliquis eius generis. Adhuc conce-
 dimus obtestandos esse illos, penes quos Ecclesi-
 arum procuratio est, ut compertos iam & ma-
 nifestos abusus, quorum aliquot supra comme-
 morauimus, ex quibus motus, quibus hodie Ec-
 clesia periculosissimè iactatur & afflicta-
 tur, extiterunt, tolli & aboleri curent, id quod non
 modo sine offensione, sed etiam cum summo ap-
 plausu, & congratulatione optimorum & do-
 ctissimorum virorum fieri poterit: in quibus ta-
 men tollendis cautio adhibenda est, ne subita
 innouatio simplicium, & imperitorum animos
 perturbet, assentimur autem Confessioni cum
 ait, si Episcopi hos abusus præcipue qui missam,
 & alias partes, diuini cultus inuaserunt, in
 tempore correxissent, minus nunc esset dissenti-
 onum, neque tantum monendos & rogandos
 putamus, ut abusus corrigant, uerum etiam
 antiquos

antiquos aliquot Ecclesiasticos, & mores progressionem & inclinationem temporum, obsoletos & immutatos, pietati vero promovende & Ecclesie pacificande vitales renovari studeant, cuiusmodi est usus sacramenti dominici sanguinis, seu plena ac legitima communionis corporis & sanguinis Domini. Item, ut in celebratione mysteriorum siue missis sacramentorum distributione adhibeatur &c. Imprimis autem operaretur, ut primo quoque tempore corruptissimi Ecclesiasticorum hominum mores, quibus simpliciores non possunt non graviter offendi, non inanis constitutionibus & decretis, sed serijs & severis executionibus corrigantur, & in melius reformatur, quod tamen ut fiat, opus est ut ab ijs, qui summo loco president, correctionis initium fiat, ac alijs qui inferiore loco sequuntur, pietatis, iustitiae, continentiae, temperantiae exemplis praecant. Quamvis itaque in gerendis nonnullis traditionibus, ab Episcopis non nihil peccatum, & in tollendis abusibus non parum cessatum esse concedimus, tamen isti rursus meminisse debent, se in illis corrigendis modum quoque excessisse, ut qui vitiosa curare studentes, etiam ea quae sana sunt, & sine totius corporis pernicia conelli non possunt, tollenda putarint. Quare nos quoque, quotquot toto orbe Ecclesie Catholicae veram in Christo pacem optamus, eos vicissim per viscera miserationum Dei obsecramus,

mus, ut Reipublice Christiana tot undiq; pe-
 riculis exposita, in qua eorum quoq; salus con-
 tinetur miserti, ad hanc Ecclesiarum pacem
 conciliandam, operam quoque suam adiungant,
 & quod officij sui est, prestent, hoc est, ut prisca
 illius & indubitatae Ecclesiae Christi iudicium
 non detrectent, si quid illius concordiae, & uni-
 uersali iudicio dissentaneum ab illis inductum
 est, ad prisca illam regulam, & formam cor-
 rigi & reuocari patiantur. In ceremonijs praeser-
 tim uniuersalibus, & constitutionibus Eccle-
 siasticis iam longo usu receptis, & inuictis, quae
 & salua fide retineri possunt, & sine manifesto
 pietatis damno aboleri nequeunt, se & prisca
 & praesenti Ecclesiae accommodent, & consir-
 ment erga praesentem Ecclesiam, quamuis misera-
 biliter deformatam, in qua pleriq; ex us in
 Christorenati sunt, affectum Charitatis & u-
 nitatis induant, iniuriam & vim, si quam ab
 eius Praefectis perpessi sunt, publice paci condo-
 nent, offensiones omnes & suspitiones, ex animo
 daponant. Mendacia, maledicta, calumnias
 quibus nonnulli praeter charitatis legem, & fal-
 sa ecclesiasticis affingere, & recte dicta depra-
 uare consueuerunt, cohibeant. Quin potius ex
 lege charitatis incommodo dicta inuitiore inter-
 pretatione subleuent. Nouos uero & maculas,
 quibus ecclesiae praesentis facies adhuc deforma-
 ta est, & a quibus nunquam ullo tempore Ec-
 clesiae

clesia prorsus immunis fuit, dissimulent, & ne suos quidem suosq; Ecclesias omni vitio carere, sed ipsis quoque mutua dissimulatione & condonatione opus esse meminerint: Facilius enim condonat peccata aliena, qui agnoscit sua.

De Hæresibus.

Quod autem ad hæreses attinet, quæ vel ante confessionem Augustanam, vel postea extiterint in his commemorandis & refellendis opera nostra nil opus esse puto, cum illa omnibus in promptu sint, & communi studio ab utriusq; partis Doctoribus abundè refutata legantur, quin & ipsa veræ Apostolica & Catholica doctrina expositio, omnis falsæ doctrine longè optima refutatio est, adde, quod & ipsa Hæreticorum certamina, inter se Catholicam doctrinam propugnant, nam ut scite dictum est ab Hilario: Hæretici omnes contra Ecclesiam veniunt, sed dum hæretici omnes se inuicem vincunt, nil tamen sibi vincunt, victoria enim eorum Ecclesia triumphus ex omnibus est, dum in eo hæresis, contra alteram pugnat, quod in hæresi altera Ecclesie fides damnat & c. Hoc tamen interim observandum erit, ut quamvis plerumq; hæresis in altera hæresi oppugnanda Ecclesia partes agat, tamen plerumq; fieri, ut venenum, venenum pellat, & morbum morbo commutat, dicitur falsa sententia refellere nihilominus

R falsam

falsam opponit, ut sit ab ijs, qui dum statuunt incarnatione filij Dei, diuinitatem tollunt, & qui infantium baptisma probant, ut illis vel proprium motum fidei, vel sanctitatem, ex ipso ortu tribuant, licet, qui dum presentiam corporis Christi in Sacramento Eucharistia statuunt, nouum quoddam, & inauditum presentia genus confingunt, que non ex consecratione his symbolis propria sit, sed ex vnione diuinitatis in omnibus nobis in sit. Quare ad praua dogmata corrigenda regula illa traditionis Catholica aptissima, & iustissima fuerit.

Hæc sunt Clementissime Cesar, qua in hac temporis angustia, in tanta corporali infirmitate, qua per interualla tantum, eaq; exigua, meditantis facultatem concedit, in hac librorum inopia & destitutione auxilij, ad ea que à V. M. mihi mandata fuerunt, dicenda occurrerunt. Nam & Articulos singulos Augustanae confessionis, quantum opus videbatur, explicare conatus sum. Idem feci & in at ijs articulis, que etiam in hac Confessione non commemorantur, postea tamen in controuersiam vocati sunt, idq; in ijs locis, in quibus id quod commodissime fieri uidebatur. Atque in his omnibus explicandis, & dyudicandis, quantum consequi potui, sensum & fidem catholicae Ecclesie, in uniuersali illo consensu antiquae & floren-

florentis Ecclesie, potissimum elucescentem, bo-
 na fide & equo iudicio sequutus sum, siquid
 vero in negotio tam difficili & perplexo ali-
 quando offenderim, & hallucinatus sim, veni-
 am mihi dari peto, imo hoc oro, atq; obtestor, ut
 hec ad aliorum doctorum virorum iudicia con-
 ferantur & explorentur, neq; enim hic iudi-
 cis & disceptatoris personam assumpsi, sed ut in
 deliberationibus fieri consuevit, rogatus senten-
 tiam, quid mihi videatur simpliciter, & inge-
 nue exposui, meliori sententia haud illibenter
 concessurus. Quanquam hic non iam meam sen-
 tentiam dicere, quam veteris illius Ecclesie sen-
 sum & mentem, quoad potui, declarare conatus
 sum. Quamuis autem his M. V. exspectatio-
 ni me non respondere posse scirem, atque hoc ip-
 sem multo melius, doctius & ornatus ab alijs
 fieri posse, atq; fortassis iam factum esse perspe-
 ctum haberem: tamen & conscientia mea sa-
 tisfaciendum & V. M. Cas. iam pio man-
 dato obsequendum mihi esse putavi, praefer-
 tim cum hoc negotium eius generis sit, in quo
 & multorum iudicia cognosci conveniat, & ali-
 quando etiam imperitior oportunitum, aliquid
 in medium conferat. Neque illud dubito, non-
 nulla fore, qua vehementioribus utriusq; partis
 hominibus displicitura sint, cum utriusq; par-
 tis ulcera atrectentur, illud tamen, ne nimis
 verum sit, augurium vereor, aut Ecclesie vehe-
 menter

menter labefactata statum ad huiusmodi formam instaurari debere: aut si id minus obtineat, nobis ex nobis ipsis certissimum exitum imminere.

Agimus autem gratias, eterno Deo & viro qui nostri, ut spero misertus, hunc animum T. M. addiderit, ut tandem legitimis & opportunis remedijs, grauisima Ecclesia vulnera curari voluerit, omnis illis violentis, & importunis, haecenus imprudenti consilio, infeliciuentu vsitatis, quae Ecclesiae plagam non modo exasperarunt, sed propemodum etiam immedicabilem, fecerunt.

Oramus quoque Deum per Christum Pontificem aeternum, ut eum animum quem primū Augusta memoria Parenti tuo inspirauit, in T. M. confirmet & augeat, atq; ad id feliciter efficiendum, quod prudenter & religiose suscipit, facultatem, & successum suppediet, ut rebus Ecclesiae compositis, et Deo mutua charitate placato, felicius Christiani nominis hostibus resistatur.

FINIS.

Soli Deo gloria.

INDEX PRÆCIPVO
 RVM CAPITVLORVM IN
 HOC LIBRO CONTEN-
 TORVM.

DE vnitatē Diuinæ Essentiæ in tribus personis.	fol. 1.
De Peccato Originis.	2.
De concupiscentia manente in renatis.	4.
Forma Concordiæ de peccato Originis.	6.
De Incarnatione filij Dei.	7.
De Iustificatione.	10.
De Ministerio verbi Externi & Sacramentorum.	25.
De bonis operibus fidelium.	28.
De operibus impiorum.	38.
De operibus præparatorijs.	40.
De Ecclesia.	43.
De Pontifice Romano.	52.
De sacramentorum administratione.	59.
De Baptismo infantium.	61.
De Ceremonijs Baptismi	62.
De confirmatione.	63.
De discrimine Baptismi Ioannis & Christi.	64.
De Cæna Domini.	66.
De Confessione.	80.
De poenitentia & satisfactione.	83.
De Confessione.	87.
De Indulgentijs.	93.
De vsu Sacramentorum.	94.

INDEX:

De numero Sacramentorum.	96.
De Ordine Ecclesiastico.	98.
De ritibus Ecclesiasticis.	103.
De Magistratu & rebus Civilibus.	110.
De secundo Christi Aduentu.	117.
De libero hominis arbitrio.	117.
De Prædestinatione.	120.
De causa peccati.	121.
De præscientia.	122.
De bonis Operibus.	123.
De cultu Sanctorum.	124.
De meritis & intercessione sanctorum.	136.
De veneratione reliquiarum.	145.
De Imaginibus & Simulachris.	149.
De vtraque specie sacramenti.	366.
De adoratione & circumgestatione Eucharistia.	172.
De vntione infirmorum.	175.
De Cœlibatu Sacerdotum.	194.
De Missa.	204.
De solitarijs Missis.	215.
De sacrificio Corporis & sanguinis Christi.	222.
De Monachatu.	237.
De Canonicis.	244.
De Potestate Ecclesiastica.	248.
De Hæresibus.	

FINIS INDICIS.

COLONIAE.

Excudebat Henricus Aquensis.

QVANDO TANDEM.
DEO. OPT. MAX. SACR.

GEORGIO. CASSANDRO. BELGAE.
THEOLOGO. IN. PERSCVTANDIS. SACRIS.
BIBLIIS ET EXPENDENDIS. SANCTOR PATRV. MO.
NIMENTIS. ATQ. SENTENTIIS. DILIGENTISSIMO.
QVI HOC. NOMINE. TVM. PIETATE. ANIMIQ. MO.
DERATIONE. CLARVS. AB. INVICTISSIMIS. IMPERA
TORIB FERDINANDO. I. ET MAXIMILIANO II. DE
CONCILIANDIS. ARTICVLIS. IN. RELIGIONE.
CONTROVERSIS. CONSVLTVS. ET.
IN. AVLAM. ADSCITVS.
FVIT.

ITER. AVTEM. EO. PROPTER. PODAGRAM. CVIVS
POST DOLORIB. OCCVBVIT. SVSCIPERE. PROHIBI
TVS. LIBRV. DE EA. CONCILIATIONE. PERVTL
LEM. PACIS. AMANTIB. ECCLESIIIS EX. EORV. NDEM
CAESARVM. AVCTORITATE. IVS8V. MANDATOQ.
CONFECIT.

VIRO. ITAQ. VARIO. DOCTRINAE.
GENERE. PRAESTANTI.

CORNELIVS. GVALTERVS. GANDA
YENSIS. STVDIOR. EIVS. ATQ. PEREGRINATIO.
NVM. SOCIVS. INDIVIDVVSQ. COMES. POPV.
LARI. SVO. POSVIT.

VIXIT. ANN. LII. M. V. D. X. H. V.
OBIIIT. III. NON. FEBR. M. D. LXVI.

TE. VIVENTE. MIHI GRATISSIMA. DOCTE. GEORGI.
VITA. FVIT. LICEAT. TE MORIENTE. MORI.

Infra, diem scriptum.

MORS. META. LABORVM.

Infimo, post, loco.

Abfit gloriari, nisi in Cruce Domini.

Insculptum Lapidi ad altare in Francisci templo Colonia

QUANDO TANTUM
DEO OPT. MAX. SACR.
GEOG. CASARIOR. BELGAE.
HOC IN PERSERVANDIS SACRIS.
ILLIS LITURGICIS SACRIS PATRUM.
MUNDITIS ATQ. SENTENTIS DILECTISSIMO.
QUINQUE NOMINE TUI METATE ANIMO MO.
SERVATIONE CLAVUS AB INVICISSIMIS IMPERA
TODI. FERDINANDO I ET MAXIMILIANO II DE
CONCILIANDIS ARTICULIS IN BELGIONE
CONTRORSIS. CONSUEVIT. ET
IN AULAM ADSCITVS.

LVI.
HET. LITEM EO PROPTER PODAGRAM CIVIS
SUNT DOLORIB. OCCURVIT SVSCEPTURE PROHIBI
TVA LIBRYM DE EA. CONGLATIONE PERSVT
SERVACIS MANU. FOLLIS EX. FORNIDEM
CAESARVM. AVGTORITATE IVSV. MANDATO.
CONFECIT.

MO. ITAQ. VARIO DOCTRINAE
GENERE PRAESTANT.
ORNELIVS. GUALTERRVS. GANDAE.
SERVIS. STVDIOR. SVIS. ATQ. PRRERGINATIO.
IVM. SVCH. INDIVIDVSO. COME. FORI.
LARE. SVO. POSVIT.

VIT. ANN. III. M. V. T. E. L. E.
ORAT. III. NON. FEBR. M. D. LXV.
VIVENTE MIHI GRATISSIMA DOCTE GEORG.
VITA. EVIL. LIBEAT. TE. MORIENTE. MORI.
MORS. META. LABORV. M.

Adm gloriam, nisi in Cince Domini
Hoc est, hoc est.